

*Sărbători fericite,
pentru toți cititorii
și colaboratorii noștri!
La mulți ani!*

• Marius Crăiță Mândră

• Ilustrația acestei ediții: reproduceri din expoziția Vasile Crăiță-Mândră, Marius Crăiță-Mândră – Descriptivul și alte forme colorare

Adrian JICU

Fetișurile lui Horea Sibișteanu

pagina 3

Proză de Andreea RĂSUCEANU

Vântul, duhul, suflarea

pagina 6

Marius MANTA

Luciditatea exemplară a poeziei lui Ovidiu Genaru

pagina 7

Elena CIOBANU

Rictusul de tip Instagram

pagina 8

Fragmentarium

600. Comuna Poduri a împlinit șase secole de existență. Conferința preotului Constantin Necula, acordarea titlului de *Cetățean de încredere al comunei* sunt doar două puncte tari ale programului imaginat de primarul Diana Albu.

SIMILITUDINE. Colegiul Național Pedagogic Bacău a sărbătorit centenarul. Școala însă e mult mai veche, adică din 1860. Ca și Revista „Ateneu” (1925-1927, prima serie; 1964 – și în prezent, serie nouă), Colegiul Pedagogic are cadența 1860-1862, urmată de 1890 și 1917, când se înființează o școală pedagogică pentru educatoare, respectiv o școală pregătitoare.

MEDICUL ȘI SCRITORUL. La Căminul Cultural din comuna Sărata, Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale a pus „Conexiunile culturale” sub semn sadovenian, dar finalul l-a adus în scenă și pe dr. Constantin Istrati, al cărui nume ar putea sta pe vreo firmă de instituție din comună.

CALENDAR. De 28 noiembrie, români din Bucovina de nord (azi, în Ucraina), alături de profesori, artiști, elevi, iubitori de cultură din Bacău și din județele Suceava și Botoșani, au vorbit ca între frați. Organizatori: Colegiul Național „Vasile Alecsandri” și organizația Bacău a Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina.

VERNISAJE. Un pictor naiv (Catinca Popescu) și un membru al Uniunii Artiștilor Plastici din România (Aurel Stanciu) au fost prezenți cu tablouri încântătoare la Biblioteca Județeană „C. Sturdza”, respectiv la *romanART Gallery* din Roman. Au prezentat Carmen Mihalache, Iulian Bucur și Adrian Jicu, iar la Roman, Lucian Strochi și Georgeta Nechita-Burculeț.

SPRE CENTENAR. Constantin Zavati (n. 1923) a primit vizita comandantului Colegiului Național Militar „Stefan cel Mare” din Câmpulung Moldovenesc, care l-a înmănat însemnele sărbătoririi a 95 de ani de la înființarea liceului. Am fost de față când și-au urât să se vadă la centenar.

7-8=29. Sala *Ateneu*. Dialog spontan cu Dan Puric: „Vă mai amintiți de un interviu pe care mi l-ați acordat acum 7-8 ani despre salvarea Casei *Alecsandri* din Bacău?” „Nu mai știu. Dar ce s-a făcut cu Casa?” „A fost salvată.” „Și pentru asta au trebuit atâția ani?” (De-ar ști că cei 7-8 ani au fost 29...) **GENEROZITATE.** Valeriu Traian a donat Bibliotecii Județene „C. Sturdza” colecția *Ziarele României Mari. 1918-1947* (numerele 1-42). Mulțumiri!

LUNA OCTOGENARILOR. Un estetician (Ioan Neacsu), un poet (Daniel Nicolescu) și un eseist (Petre Isachi) au împlinit în noiembrie 80 de ani. Mulți și spornici să fie!

ZONARE. *Acoladele* de la RRC din 13 noiembrie s-au oprit la două reviste moldovenești: *Conta* (Piatra-Neamț) și *Ateneu* (Bacău). Constantin-Cristian Bleotu a citit un fragment din articolul lui Vasile Spiridon despre Cornel Regman (din *Ateneu*) și un altul din textul dedicat de Adrian Alui Gheorghe lui Nicolae Manolescu (în *Conta*).

IN MEMORIAM. Ne-au părăsit în aceeași lună, noiembrie, universitarii ieșeni C. Gh. Marinescu și Traian Diaconescu. Colaboratori, printre altele, și la Revista *Ateneu*, cei doi au lăsat în urmă o operă și o amintire frumoasă.

AI. IOANID

Ciosu - 200

Vineri, 29 noiembrie 2019, a avut loc la Galerile „Alfa” din Bacău vernisajul expoziției personale Constantin Ciosu. Caricaturist de marcă, având în palmares numeroase premii internaționale și naționale (totalul depășind 170, și cu cele necontabilizate s-ar putea să fie chiar... 200), el a oferit vineri seară un regal, selectând din vasta sa operă 200 de desene. Expoziția a fost organizată de Muzeul de Artă al Complexului Muzeal „Iulian Antonescu”, sub egida Consiliului Județean Bacău. Curatorul expoziției este artistul plastic Dionis Puscută. Acesta, în cuvântul de deschidere, l-a descris pe sărbătorit ca fiind „maestrul al desenului umoristic, un mare artist, un artist desăvârșit, o personalitate a Bacăului”. Un portret minuțios a creionat criticul literar Constantin Călin, admirația acestuia fiind cunoscută și din tableta publicată în cartea „Cărțile din ziar” (Bacău, Ed. „Babel”, 2015, vol. III), unde realizează și o autentică descriere a trăsăturilor fizice: „un bărbat înalt, drept, îngrijit, fața regulată, sprâncene dese, îmbinate în șa deasupra nasului, și niște ochi retrași în umbra arcadelor, pânditori, dar nu răi. Privirea – interogativă, înțelegătoare, ironică [...]”. Consecvența și discreția sunt atributele sale. În conversații nu manifestă același aplomb

ca în desen: evită unele lucruri, pe altele le lasă în suspensie. Ciudad, nu l-am auzit niciodată spunând anecdote. Spiritul său comic se consumă integral în desen”. La vernisaj, Eugen Verma a completat cu sensibilitate imaginea acestui mare artist.

La vernisajul care s-a bucurat de o mare afuență de public, Constantin Ciosu a mărturisit că și-a propus să aducă prin această personală un tip de caricatură pe care Domnia Sa o realizează și este diferită de cea pe care o oferă de regulă presei scrise. O caricatură fără cuvinte, realizată doar din desene și culoare. Deși ne-a

invitat să zâmbim, puține dintre caricaturile ne-au dus într-o dispoziție de jovialitate. Umorul lui Constantin Ciosu este coroziv, satiric, negru, uneori chiar macabru. Dar desenul artistului este desăvârșit, dispunând de tehnică și compoziție fără cusururi. Gândirea-i frizează genialitatea: Ciosu e capabil de analiză profundă, e foarte sintetic, ancorat la actualitate, modern. Poanta sa nu e întotdeauna ușor de prins, umorul cu nuanțe subtile fiind determinant pentru reflecție. Cu toate acestea sau tocmai de aceea, caricatura lui Constantin Ciosu este puternică prin universalitate. (Red.)

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor •

„Fântâna Blanduziei”

Seria a IV-a, anul I, nr. 1-2/2018-2019

Reuniunile Culturale „Alecsandriada” din 2019 au făcut să renască Revista „Fântâna Blanduziei”, fondată în 1888 și reapărută în Bacău, cu ocazia centenarului trecerii în eternitate a lui Vasile Alecsandri (1990). Pe prima pagină ne întâmpină un amplu interviu, inedit, cu prof. univ. dr. Maria Platon, realizat în cadrul emisiunii „Univers cultural” (TELE M Iași) de Vasile Flutur, la 19 iulie 1998. „Hora Unirii”, tradusă în limba engleză de Mariana Zavati-Gardner și John-Edward Gardner, completează fericit paginile acestui dialog. „Kogălniceanu și Negruzzi, «pionieri ai artei culinare»” e un alt articol interesant al publicației, semnat de Simona Lazăr. Borzeștiului îi sunt dedicate trei texte, despre școala primară aflată la centenar și despre biserica stefaniană, redactate de Sorin Brașoveanu, Ioan Dănilă și inv. Neculai Geană (în 1965; din caietele dascălului, aflate la

Biblioteca Municipală „Radu Rosetti” Onești). Centenarul Zborului Marii Uniri din 2018 (20 noiembrie 1918) e consemnat într-un articol viu de Constantin Zavati, iar Alecsandri este evocat de Mircea Martin, titularul Premiului „Opera omnia” al „Alecsandriadei” din 2018. Mai semnalăm poeziile Cristinei Cîmpeanu, portretul lui Ion Frunzetti creionat de academicianul Alexandru Boboc și cel al lui Vasile Conta, de Karina-Ingrid Cojocariu. Cronica Marii Uniri îi ilustrează poezia lui Aurel Stanciu, iar medalioul lui Yin Yuguo, Sorinei-Roxana Constandache. De remarcă cooptarea studenților filologi (aici, Mădălina Lisnic) în activitatea de transcriere a unor interviuri, ca formă a practicii de specialitate și, de ce nu, ca prilej de a-și evalua deprinderile ortografice.

Theodor-George CALCAN

Revista de Cultură ATENEU

Inițiator al seriei noi (1964): Radu CĂRNECI

Director: Carmen MIHALACHE

Redactori: Ioan DĂNILĂ, Adrian JICU (redactor asociat), Marius MANTA, Dan PERȘA, Ștefan RADU, Violeta SAVU

• Contabilitate: Alina GRIGORAȘ • Culegere texte: Mădălina Olaru •

• Redacția: Bacău, Str. Caișilor, nr. 7 • Tel./Fax: 0234-512497 •

• e-mail: ateneubc@gmail.com • Materialele nepublicate nu se restituie. •

• Tipărită la Tipografia ELENA Bacău • www.tipografiaelena.ro • ISSN 1221-5813 •

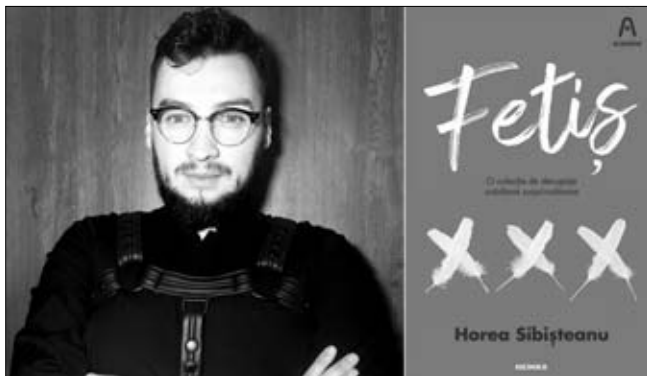
• Cititorii se pot abona direct, la redacție, sau cu plata prin virament la Trezoreria Bacău, cont: RO50 TREZ 0615 010X XX00 0317

Despre Horea Sibișteanu am auzit, trebuie să recunosc, relativ târziu. A trebuit să publice câteva proze în „Ateneu” și „locan” sau în volumul colectiv *Scrisori din Cipangu. Povestiri japoneze de autori români* (2016) ca să îmi dau seama că e băcăuan și că debutase, încă din 2004, la Editura „Psychelp”, cu *A șaptea viață*. Cartea a trecut neobservată și a fost nevoie de mai bine de un deceniu ca autorul să revină, spectaculos, cu *Fetis*, în colecția „n’autor” a Editurii „Nemira”, o colecție coordonată de Eli Bădică.

Fetis (2019) este, înainte de toate, o carte a ostentației. Nu doar prin titlul-cârlig și prin coperta provocatoare, cât mai ales prin conținutul celor 21 de povestiri, catalogate drept „o colecție de decupaje cotidiene surprinzătoare”. Ceea ce nu e chiar departe de adevăr întrucât Horea Sibișteanu are, în ciuda vârstei, certe calități de observator. Din fericire, nu și de moralist. De altminteri, poza de moralist nici nu l-ar prinde căci ar intra în contradicție cu modul detașat în care se raportează la situațiile prezentate. Indiferent că scrie despre lumea niponă sau despre cea românească, autorul rămâne fidel unui crez implicit: acela de a surprinde cazuri. Ostentația despre care vorbeam ține de abordarea iconoclastă a unor teme ca prostituția, homosexualitatea, drogurile, habotnicia etc. E, de fapt, o violență a unor pre-judecăți și a unor tabuuri (de viață și de lectură), pe care Sibișteanu le subminează relaxat, conștient că trăim într-o societate ipocrit-pudibondă, care n-a făcut încă pasul decisiv către acceptarea unor realități pe care preferă să le ascundă, în continuare, sub pres.

Există în scrisul lui Horea Sibișteanu ceva din minimalismul cinematografului românesc contemporan. „Scurtmetrajele” pe care ni le propune surprind drame ce depășesc ceea ce s-ar putea numi, în limbajul de lemn al presei, cadrele strâmte ale actualității. Doctorița credincioasă care își ucide tatăl (bolnav incurabil), vecinii de la bloc care țin îmbălsămată în cadă o bătrână moartă pentru a-i încasa, în continuare, pensia, prostituata jefuită de un client sau dealerul de droguri care căută ciuperci prin pădure sunt mostre ale unei realități nefardate. O realitate pe care prozatorul o ficționalizează fără rețușuri și fără milă. Iar asta place tocmai pentru că vine în contradicție cu *mainstreamul*. Cel mai convingător exemplu în acest sens ni-l oferă *Mitu*, o povestire care mi-a amintit de realismul brut(al) din prozele scurte ale lui Preda. Cazul tovarășei Maia, care i-o sugerează directorului Popa (în speranța unei promise promovări), vine dintr-o lume în care nu există noțiunea de hărțuire sexuală, deși asemenea practici erau curențe. El nu e infierat cu mânie proletară, în numele vreunei ideologii de gen, dar nici exhibat de dragul exhibiției, ci înfățișat ca simptom social și mentalitar.

Și mai atractivă se dovedește dimensiunea niponă a volumului, căci parte a povestirilor din *Fetis* sunt rodul experienței academice a autorului în Japonia. O Japonie trăită pe viu, pe care o percepe și o reconstituie dezinhibat, pentru a ne vindeca de clișee. Japonia lui Sibișteanu e departe de imaginea idilică pe care i-o atribuim noi, în mod arbitrar, pe baza unor lecturi sau presupuneri. Nu e un spațiu exotic în care totul decurge ideal, cu oameni primitori și politicoși, gata să te ajute oricând, în virtutea unei tradiții milenare. Nici pomeneală. E o țară

incremenită, la rândul ei, într-un conservatorism feroce, în care xenofobia și misoginismul sunt legi nescrise. E suficient să amintim în acest sens povestirea care dă și titlul cărții, în care o americană este urmărită de un psihopat, care se masturbează în fața ferestrei și îi lasă următorul mesaj pe pres: „Go back to Amerika stupid bimbo!” Nu e un caz singular. Studenții străini sunt priviți fie cu reticență, fie ca bucăți de carne numai bune pentru a satisface fanteziile erotice (deopotrivă ale bărbaților și ale femeilor). Pentru că Japonia nu e doar țara zgărie-norilor și a disciplinei severe, ci și țara cu hoteluri sexuale, dotate cu automate de prezervative și de chiloți. E și țara contrastelor, unde se poate trăi în lux, dar

și muri de foame, așa cum se întâmplă în unul dintre cele mai puternice texte din volum, *Sake*. Ceea ce subliniază un asemenea text nu e doar drama în sine (moartea unui tânăr somer și a părinților săi), ci mai ales percepția acestei drame, care devine o simplă știre, un fapt divers, la stiriile dimineții. Monologul personajului-narator din *Bețisoare* o spune explicit, demitizând Japonia: „Mă aflu într-o țară străină unde sunt adoptat doar de formă. Știu că lucrez în compania asta multinațională doar pentru că dă bine la portofoliu. Sunt un fel de mascotă. Când se semnează un contract important, hop și eu, să se vadă că firma are și un angajat străin. Pe o funcție mai înaltă nu o să ajung niciodată, pentru că sunt un

Adrian JICU
jicquadrian@yahoo.com

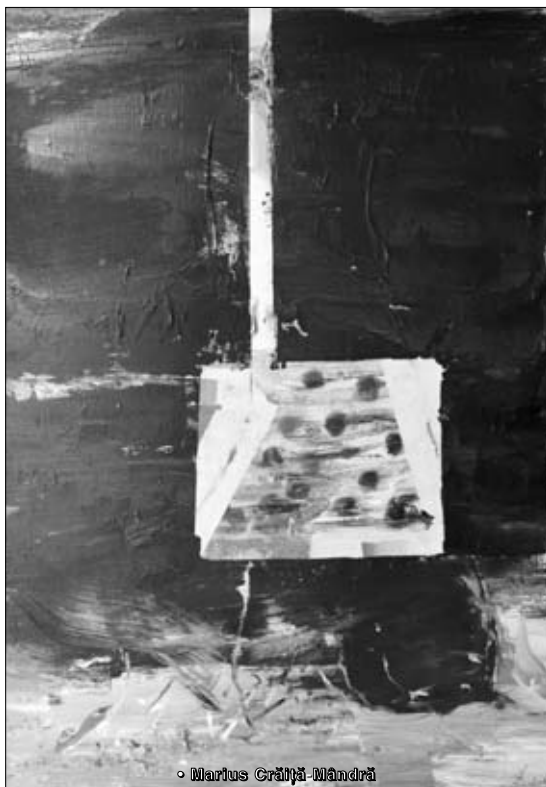

Fetișurile lui Horea Sibișteanu

străin care ar lua locul unui japonez; oricât de bun aș fi, ei țin la ai lor”. Din acest unghi, *Fetis* e o distopie în adevăratul sens al cuvântului.

Dacă ar fi să sintetizez acest volum în două cuvinte, aș spune naturalețe și umor. Naturalețe fiindcă e în scrisul lui Horea Sibișteanu un firesc pe care l-aș situa la întâlnirea talentului cu munca. Oricât de clișeu sună asta. Majoritatea textelor sale curg firesc, fără ca lucrătura să se vadă/simtă, într-un limbaj colocvial, lipsit de efuziuni sau de prețiozități. Cât despre umor, el se traduce nu doar în consemnarea unor apucături pur românești, cum ar fi inclinația spre bărbă a ortodocșilor adunați la biserica din Tokio sau interviul primarului cu fes, venit la locul unui accident însoțit de mama PR, cât mai ales în capacitatea fabularie a autorului, care imaginează un parastas în cinstea papei, pe care îl organizează nu Vaticanul sau niscaiva autorități ecleziastice, ci un bulibașă de la noi: „Face bulibașa parastas de un an pentru Papă. Că tare bun a fost el cu țiganii. Și s-a gândit că, dacă nu-i face nimeni de pomană acolo la el, la Roma, să fim noi împăcați cu noi și să-l pomemim”.

Comercial și provocator (fiindcă așa o cere piața), titlul cărții trimite și către o problematică metaliterară. Fiindcă pentru Horea Sibișteanu scrisul nu e un simplu capriciu sau obiect al unei vanitoase ogândiri narcisice. E un adevărat fetiș, cu tot ce implică asta.

• Marius Crăiță-Mandru

Mariana ZAVATI-GARDNER

În expoziția de tablouri „Barcă în ceață”

Xavier o porni din zori ca să ajungă la malul râului. Cizmele i se afundau în noroi și se simțea transpirat ca un mistreț în călduri. Cerul se făcea mort pe măsură ce dispărea dincolo de norii de plumb. Cum se apropia de malul râului, Xavier observă urme în noroi.

Ajunsa la malul râului, Xavier află barca unchiului său fixată cu funii groase. Bruma zgăria iarba de lângă barca întunecată în lumina estompată. Barca era de un albastru cobalt închis și avea ferestrele închise. Bicicleta Unchiului Benedict era proptită în față.

Xavier păși pe puntea bărcii cu ochii fixați în depărtare. Își simți inima zbătându-se în adâncul pieptului umflat. Treptat, fața-i dobândi consistența laveli topite. Tremură la strigătul ascuțit al unui pescăruș. „Xavier, ești așa de tânăr și de impresionabil!”, îi amintea la fiecare întâlnire de familie Myfanwy, verișoara lui. Atunci, gândurile lui Xavier se transformau în cioburi. Se simțea atât de intimidat, încât nu-i putea replica, ci rămânea pierdut, cu privirea în gol.

Xavier găsi ușa bărcii întredeschisă. Păși înăuntru cu grijă. Trupul său suplu și înalt stătu incremenit. Involuntar, își trecu degetele de pianist prin părul castaniu ondulat. Ochii lui întunecați măsurară spațiul. Își acoperi gura; voi să urle, dar fără rezultat. O luă la sănătoasa din barcă. La mal se împiedică de bicicleta unchiului său. Cu fața ascunsă-n ceață, Xavier se ridică și începu să alege de-a lungul malului urlând din adâncul laringelui, în timp ce barca unchiului său se transformă întâi într-un punct și apoi în nimic.

– Ce ne puteți spune despre limba malteză, mai puțin cunoscută în România?

– Limba malta sau malteza provine din limba arabă, care a fost introdusă în Malta de ocupanții arabi în anul 870 d.H. Începând de atunci s-a format treptat limba malteză modernă. Așadar, la început a fost un dialect arab, care s-a transformat ulterior într-o limbă de sine stătătoare. Prin urmare, originea sa e arabă, dar apoi multe cuvinte și structuri, aspecte morfologice și idiomuri au derivat din limbile romane, provenind în principal din siciliană, latină, italiană, franceză și chiar engleză, care face parte dintr-o altă familie de limbi europene. Din acest amestec a rezultat o limbă nouă, cu rădăcinile în limba arabă, dar folosind în scris caractere latine. Deși rădăcinile noastre sunt arabe, noi avem o cultură europeană. E o sinteză. În studiile mele am încercat să arăt că Malta se află la întretăierea a două culturi diferite: cea arabă și cea europeană, legate împreună și formând un tot unitar prin literatură. De aceea iubesc poezia, deoarece cred că prin ea poți să-ți arăți originile și, în același timp, să fii în legătură cu alte lumi.

„Literatura noastră datează doar de circa 100 de ani”

– Considerați că malteza e o limbă adecvată pentru poezie?

– Da, desigur. În cazul poeziei, prefer să folosesc de multe ori cuvinte mai vechi, care pot fi încă înțelese. Cred că un poet trebuie să utilizeze aceste cuvinte mai vechi, care sunt încă foarte comune, pe care oamenii le cunosc, dar nu le folosesc. E ca și cum ai avea ceva în sacoșă, dar fără a ști acest lucru. Poetul e cel care trebuie să-ți reamintească faptul că acolo se află ceva, el are rolul de a te face conștient de asta. Așadar folosesc cuvinte comune, dar care au o aromă semită, arabă și care au fost îmbogățite de-a lungul secolelor prin contactele noastre cu cuvintele europene. E sinteza despre care am mai vorbit.

– Din ce perioadă se poate vorbi de o literatură în limba malteză?

– Abia din secolul al XIX-lea, din perioada romantismului, fiindcă operele literare anterioare au fost scrise în limba italiană. Dar, odată cu redesteptarea sentimentului romantic, mulți universitari și scriitori au descoperit că malteza e o limbă la fel de bună pentru literatură ca toate celelalte și au început să se exprime în aceasta. Iată de ce putem afirma că literatura noastră datează doar de circa 100 de ani. Prin cercetări îndelungate și studii publicate

Oliver Friggieri (Malta):

„Omul nu poate trăi fără simțul poeticului”

Profesor de literatura malteză și teoria literaturii și șef al Departamentului de limba malteză la Universitatea Malta din Msida, prietenul meu Oliver Friggieri, un intelectual erudit, distins și elegant, cu un aer aristocratic (n. 27 martie 1947, în Furjana), este cel mai cunoscut scriitor din Malta. El este autorul a numeroase cărți (poezie, romane, povestiri, critică literară), printre cele mai importante numărându-se: „Karma” (Italia, 1978), „O învățare a roții” (Scoția, 1987), „Istoria literaturii malteze” (Italia, 1986), „Rebelul Gentile” (Italia, 1988), „Vânturi încrucișate” (Scoția, 1982), „Ritualul crepusculului” (Franța, 1991), „Minciuna” (România, 1990) și „Istorie pentru o seară” (Italia, 1994).

Până la momentul realizării acestui interviu în 1998, operele sale erau traduse în limbile engleză, franceză, italiană, macedoneană și română. Oliver Friggieri a tradus, la rândul său, diferite lucrări din latină, engleză și italiană. A publicat numeroase eseuri critice în jurnale academice din toată lumea, precum „World Literature Today”, „Arcadia”, „Critica letteraria” etc. A fost distins cu variate premii literare, inclusiv prestigiosul *Premio Mediterraneo Internazionale* (Palermo, 1988), și este membru al Asociației Internaționale a Criticilor Literari din Paris. A prezentat comunicări la 57 de congrese internaționale din diferite țări și a fost invitat la numeroase universități din străinătate și la recitaluri de poezie în orașe importante din Europa.

în Malta și în străinătate, eu am încercat să recuperez această literatură pe care o aveam, dar de care nu eram conștienți că există.

– Cred că a fost o experiență impresionantă. Este un exemplu foarte instructiv pentru scriitorii români. Deși reprezentați o țară atât de mică, prin autori de valoare dvs. Malta se poate impune ca o mare cultură. Este acesta un miracol?

– Nu este un miracol. Problema este că o lungă perioadă noi nu am avut structurile necesare pentru a ne dezvolta în acest sens, dar acum cred că putem merge mai departe. Ne pot ajuta și astfel de întâlniri internaționale între scriitori, unde putem stabili metode de cooperare. Nu este important dacă ești poet român sau maltez; problema este dacă credem cu toții în poezie și în puterea ei de comunicare. Cred că se poate impune pe scena literaturii europene chiar o țară atât de mică. De aceea, încerc să merg din două în două luni la diverse întâlniri internaționale cu scriitori, pentru a cunoaște alți poeți și a schimba mesaje. În felul acesta, se poate îmbogăți o limbă de mică circulație, precum malteza, și cred că același lucru e valabil și pentru România.

„Dacă nu ai poezie în știință, atunci ai război, război și război”

– Ați remarcat cumva noi tendințe în poezia lumii din ultimele decenii?

– Cred că poezia a devenit din ce în ce mai neajutorată. Evenimentele, istoria și ade-

vărurile au un impact mai mare ca poezia. Tradiția poetică se bazează pe transformarea lumii în propria sa imagine, așa cum știm. Am remarcat însă că a prins contur tot mai mult ideea ca poetul să se exprime pe el însuși, să-și creeze propria sa viziune despre lume și viață, dar cu mândrie și demnitate. Poetul știe că nu poate schimba lumea, dar în același timp își poate schimba viziunea sa despre lume.

– Credeți că în viitor între cultură și știință ar putea exista mai multe legături? Dar între poezie și știință? Este posibilă o poezie a computerelor?

– Nu cred în astfel de tendințe. Admir computerele, dar nu cred că sunt în stare să facă miracole. Dacă ești un scriitor fără valoare, nu poți deveni un scriitor mai bun utilizând computerele; poți deveni doar un scriitor mai rapid fără valoare. Indiferent dacă un poet folosește pana sau computerul, întrebarea care se pune este aceea dacă el este sau nu un poet adevărat. Asta e tot. Pe de altă parte, se poate vorbi totuși de o relație între știință și poezie. Acum omul a devenit *homo scientificus* și poetului îi

revine sarcina de a garanta că acesta nu devine o ființă autodistructivă, alienată de sine însăși. Poetul trebuie să scrie poezie fiindcă *homo scientificus* nu are nevoie de știința pe care a obținut-o, ci are nevoie de poezie. Contribuția pe care poetul o poate aduce savantului este tocmai aceea de a-i inocula acestuia un sens al poeziei. Dacă nu ai poezie în știință, atunci ai război, război și război. În fața computerului nu ai nevoie de un savant pentru a spune cuvântul final, ci de un poet; altminteri vei avea distrugere, război și ură. Aceasta e rolul poeziei.

– Care sunt maestrul poeziei europene a secolului al XX-lea, după opinia dvs.?

– Am un mare respect pentru Ritsos, Seferis, Ungaretti, Quasimodo și Rilke. Am tradus mulți poeți moderni din engleză sau italiană, așa încât pot menționa și scriitorii contemporani, precum americanul A. Ginsberg, brazilianul Carlos Nejar și alții. Oamenii trebuie să continue să citească și să scrie poezie, iar poezii trebuie să fie atenți ca să nu creeze situația în care oamenii să

creadă că nu mai au nevoie de poezie și că pot obține sentimentul poetic prin cinema, o băutură, o prietenie sau o dragoste. Poezia trebuie să se facă plăcută, utilă. Utilitate și plăcere, nu numai utilitate și nu numai plăcere. Plăcerea e un sentiment de bază al umanității și poezia nu poate face abstracție de ea; altfel nu are niciun viitor.

„E foarte important pentru toți să vedem legăturile dintre metafore și realitate”

– Sunteți pentru prima oară în România. Cum găsiți atmosfera culturală de aici și ce ne puteți spune despre contactele cu literatura română?

– Sunt foarte bucuros să vizitez țara dvs., în care cu ani în urmă am publicat și eu o carte, „Minciuna”, la Editura „Facla” din Timișoara. Am citit multă poezie românească și am ascultat muzica voastră, care îmi plac foarte mult. Am ascultat de multe ori compozițiile lui George Enescu și Gheorghe Zamfir și am tradus, de asemenea, câțiva poeți români în limbile italiană și franceză. Recitesc poeți precum Nichita Stănescu, Ion Deaconescu, Ștefan Damian ș.a. Sunt bucuros că am venit aici, unde am întâlnit prieteni vechi și am reușit să-mi fac prieteni noi și vă includ printre ei și pe dvs. Cred că vom menține aceste contacte. Un poet are cuvinte, cuvinte și cuvinte, dar el trebuie să le transforme într-un mesaj. Fiind un insular, pentru mine poezia este un mod de a lega sinele meu de lumea exterioară. Sunt inspirat de ideea că un poet își poartă insula în el însuși, așa încât el trebuie să meargă și să întâlnească alte lumi și să descopere că și alți oameni au propria lor insulă interioară, fie că locuiesc în România sau în altă parte. Poezia este podul și ea poate cu adevărat să joace rolul de a transforma aceste insule într-un arhipelag, în niște părți reunite într-un întreg. Umanitatea are nevoie de poezie. Omul nu poate trăi fără simțul poeticului, atât de pur, de religios și de profund. Opusul poeziei este războiul și invers. Sunt conștient că trăiesc într-o mică insulă, înconjurați de mare. Marea e metaforă, mister, e infinitul, necunoscutul, dar în același timp e o cale pe care poți ajunge în alte lumi. E foarte important pentru toți să vedem legăturile dintre metafore și realitate.

Dialog de Constantin SEVERIN

(„Monitorul de Suceava”, anul IV, nr. 243, vineri, 16 octombrie 1998; din cartea de interviuri în lucrul „Autoportret prin rîcoșeu”)

Manuale (III)

Limba și literatura română. Manual pentru clasa a II-a

Ciclul achizițiilor fundamentale (grupa/clasa pregătitoare, clasele I și a II-a) s-a întărit să aparțină, prin conținutul învățământului (aici, manualele), școlii filologice băcăuane. După preabecederul pentru grădiniță și abecedar, se așeza în mod firesc manualul de limba și literatura română pentru clasa a II-a. Sintagma pare îndrăzneată, dar s-a considerat că acoperă cu mai multă precizie obiectivele și conținutul acestui instrument de lucru fundamental pentru însușirea deprinderilor primare ale școlarului mic. (Manualele din urmă cu câteva decenii se numeau „Citire” sau „Carte de citire”, ceea ce părea să ignore celelalte laturi ale triadei educaționale: a citi – a scrie – a vorbi.) În 2001, „Limba și literatura română. Manual pentru clasa a II-a” al Editurii All (de Ioan Surdu și Ioan Dănilă; din nou, scuze

pentru limba noastră

Ioan DĂNILĂ

Bacăul (pre)primar* (XVIII)

pentru menționarea celui de-al doilea autor, dar ne forțează la aceasta obiectivul prezentat în finalul serialului de față) venea ca o continuare naturală a

abecedarului. Ambele manuale au fost rezultatul câștigării licitației organizate de Ministerul Educației și Cercetării prin Unitatea de Coordonare a Proiectului de Reformă a Învățământului Preuniversitar din România. Învățătorii (cei mai mulți din Transilvania, iar din Moldova, cei din județele Bacău și Neamț) au apreciat legătura strânsă cu programa analitică aprobată de Minister în 1998, dar și elementele ajutoare: îndrumarul învățătorului (o metodică în miniatură), caietul elevului (ca prelungire a secvențelor aplicative din manual), ca și sugestiile metodice. Printre acestea, unele priveau prelucrarea primară a unui text, prin identificarea cuvântului-temă, afișat

în partea dreaptă sus a paginii, și a replicii-cheie, transcrisă în imaginea care precedă textul. S-a colaborat cu două apreciate învățătoare din municipiul Bacău: Elena Rotaru și Brândușa Popescu, care semnează câte o prelucrare de text, și s-a reușit ca proba de foc să fie trecută într-un chip inedit. Elevii clasei terminale a Liceului Pedagogic s-au deplasat la școala din comuna Lipova (singura localitate

bacăuană atinsă de pasul revizorului școlar Mihai Eminescu, la 1876), unde o colegă a lor a susținut, la clasa a II-a, lecția demonstrativă pe baza lecturii „Învățătorul copiilor”, cuprinsă în proiectul de manual. Citirea model a fost... auzită dintr-o înregistrare cu autorul textului, Nicolae Dabija (redactorul-șef al Revistei „Literatura și arta” de la Chișinău), iar organizarea lecției a urmat clasicul CEAPDOFERT. Cuvântul-temă era „dascăl”, iar replica-cheie, „Voi sunteți băieți de zahăr!...”, adresată de învățătorul Ion Creangă copiilor din Păcurarii Iașului.

* Serie de materiale menite a pleda pentru reintroducerea limbii române în programa de specialitate a liceelor/claselor cu profil pedagogic, inclusiv la bacalaureat

Eveniment

Ziua Dramaturgiei Românești

Neîndoielnic, Bacăul a fost onorat de a fi gazda (la drept vorbind, și inițiatorul, prin strădaniile fostului secretar de stat în Ministerul Culturii și Identității Naționale, Gheorghe Geo Popa, directorul Centrului de Cultură „George Apostu”) primei ediții a unui eveniment cu rezonanță națională și europeană. Propunerea îi aparține dramaturgului Mircea M. Ionescu (prezent la manifestare): la 13 noiembrie 1884, avea loc premiera cu piesa „O scrisoare pierdută”, de I. L. Caragiale. La atâtea vorbe calde și meritate, despre seara de 13 noiembrie 2019, adăugăm câteva fericite conexiuni culturale-istorice:

• Bacăul l-a dat pe întemeietorul teatrului românesc, Vasile Alecsandri (născut în această orbe, la 14 iunie 1818), fapt subliniat și în luările de cuvânt ale participanților la prima ediție a Zilei Dramaturgiei Românești.

• La 15/27 nov. 1836, ia ființă la Iași Conservatorul Filarmonic și Dramatic, condus de Gh. Asachi, Vasile Alecsandri (tatăl poetului) și Ștefan Catargiu.

• În 1819, deci în urmă cu 200 de ani, are loc primul spectacol în limba română, cu „Hecuba” lui Euripide (traducerea, A. Nănescu). Tot atunci a citit lăncu Văcărescu celebrul său prolog în versuri „La deschiderea teatrului întâiași dată în București, în anul 1919”: „V-am dat teatru, vi-l păziți,/ Ca un lăcăș de muze;/ Cu el curând veți fi vestiți,/ Prin vești departe duse.// În el năvăluri îndreptați,/ Dați ascuțiți la minte;/ Podoabe limbii noastre dați/ Cu românești cuvinte” (din poezia „Saturnu”; autorul notează că Saturn este „zeul timpului sau însuși timpul, cu ceasornicul de nisip și seceră, în poziție de sosire vestitoare. Din cea din fund parte a teatrului se scoboară Astrea, cu cornul îmbilsugărei în mână, din care se revarsă toate fericirile asupra binevoitorilor buni patrioți români”). De atunci avem și admirabilul testament al Poetilor Văcărești: „Urmașilor mei Văcărești!/ Las vojuță moștenire:/ Creșterea limbii românești/ S-a patriei cinstire”. (Am păstrat sublinierile autorului pentru ultimele două versuri și am introdus puntea vocalică pentru rostirea literară, adică nemuntenească, a pronumelui personal „vojuță”.)

• Proiectul artistic de cuprindere europeană „Rezidența internațională de teatru America de-acasă” asumat de Centrul de Cultură „George Apostu”, merit a promova limba română în comunitățile din provinciile istorice, se asociază cu Programul „Limba latină, prima instituție a Europei” (propunător, Radu Boroianu), în cadrul căruia a avut loc un spectacol fascinant susținut de craioveanul Emil Boroghină. Băcăuanii au aproape de ei instituții din Serbia (Teatrul Național „Sterija” Vârșet), Republica Moldova (Teatrul Muzical-Dramatic „Bogdan-Petricicu Hasdeu” Cahul și Teatrul Național „Mihai Eminescu” Chișinău.), Austria (Teatrul „Pygmalion” Viena) și desigur România (Teatrul Municipal „Bacovia” Bacău).

Felicitări și succes!

Ioan D.

Cărți primite la redacție

- Romeo Pivniceru, *Memoriile unui necunoscut*, V. ed. îngrijită de Ion N. Oprea, Adjud, Ed. „Armonii culturale”, 2019
- Ioan F. Pop, *Solilocvii inutile*, Zalău, Ed. „Caiete silvane”, 2019
- Serghei Coloșenco, *101 prozopoeme*, Bârlad, Ed. „Sfera”, 2019
- Constantin Juncu, *Profesori și poeți*, Bacău, Ed. „Smart academic”, 2019
- Serghei Coloșenco, *Vasile Alecsandri - viața și opera, în rebus*, Bârlad, Ed. „Sfera”, 2019
- Liliana Aron-Ene, *Oameni și locuri din Argeș*, Pitești, Ed. „Tiparg”, 2016
- Eugen Negrici, *Literatura română sub comunism*, Iași, Ed. „Polirom”, 2019
- Cezar Straton, *Basarabia și Bucovina*, I-II, Odobești, Ed. „Salonul literar”, 2018
- Nicolae Iorga, *Scurtă istorie a Albaniei și a poporului albanez*, Craiova, Ed. „Asdreni”, 2019
- Rodica Lăzărescu, *Zigzag printre reviste*, București, Ed. „Semne”, 2019
- Petru Ioan, *Școala literară de la Huși*, Iași, Ed. „Ștefan Lupășcu”, 2019
- Ioan Ticalo, *Nebănuitele căi...*, Iași, Ed. „Junimea”, 2019
- Virgil Răzeșu, *Viața ca o apă curgătoare*, Piatra-Neamț, Ed. „Răzeșu”, 2018
- Petre Isachi, *Cartea-sfinx și deriva hermetică*, Bacău, Ed. „Rovimed Publishers”, 2019
- Petru Botezatu, *Reflexiuni de pe coclauri*, Bacău, Ed. „Ateneul scriitorilor”, 2019
- Ion N. Oprea, *Curtea de Argeș, România*, Adjud, Ed. „Armonii culturale”, 2019
- Anton Achiței, *Străjer la Împărăția cântecului*, Bacău, Ed. „Egal”, 2019
- Dionisie Vitcu, *Între scorpion și capricorn: ridică-te și mergi mai departe...*, Iași, Ed. „Danaster”, 2019
- Zeno Fodor, *Dan Alecsandrescu, un împătimit de teatru*, Târgu-Mureș, Ed. „Vatra veche”, 2019
- Ioan Hada, *Cartea cântărilor mele: antologie 2004-2019*, Baia Mare, Ed. „Eurotip”, 2019
- Dumitru Ivan, *Carte frumoasă...*, Botoșani, Ed. „Quadrat”, 2019
- Elena Bostan-Delavico, *Evadări multiple*, Bacău, Ed. „Ateneul scriitorilor”, 2018
- Elena Bostan-Delavico, *Fulgi de oțel*, Bacău, Ed. „Egal”, 2019
- Elena Bostan-Delavico, *Vârstele inorogului*, Bacău, Ed. „Egal”, 2019
- Alexandru Dumitru, *Poeme în filigran*, Cluj-Napoca, Ed. „Limes”, 2019
- Alexandru Dumitru, *Buchetul 77+7 poeme florale*, Iași, Ed. „Junimea”, 2019
- Alexandru Cazacu, *Mesaie pentru Iulia*, Brașov, Ed. „Libris Editorial”, 2019
- Cristian-Ioan Dimofte, *Secunde iubirii târzii*, Botoșani, Ed. „Geea”, 2019
- Alin Ștefănuț, *Dramaturgia lui Horia Lovinescu: explorări ale abisului*, Cluj-Napoca, Ed. „Casa cărții de știință”, 2018
- Anca Hațiegan, *Dimineața actrițelor*, Iași, Ed. „Polirom”, 2019

Câteodată se întâmplă ceva, ceva care sparge peisajul perfect, încrămenit pe placa de sticlă a memoriei tale, peisajul familiar pe care-l vezi în fiecare zi de pe balconul de la etajul opt, dar care nu arată niciodată la fel când ți-l amintești. Ca într-o fotografie stricată pentru că se văd pixelii sau un ecran de laptop unde câteva puncte luminoase apărute într-un colț anunță moartea întregului sistem. Blocurile de vizavi, despre ai căror locatari vorbești în familie ca despre niște cunoscuți, care au porecla lor fiecare. Turnul unde se verifică ascensoarele, cândva cel mai înalt din zona asta a Bucureștiului, în spatele cărui moare în fiecare seară un soare roșu, de sfârșit de lume. Dansul bizar al poliomieliticii care traversează în fiecare dimineață bulevardul. Umbrele păsărilor pe acoperișurile de țigla ale ultimelor vile din cartier. Corbi uriași, negri, care taie fumul înserării în drum spre câmpurile de la marginea orașului. Luna ca o meduză uriașă în spatele pereților de sticlă ai zgârie-norilor. Jocul nesfârșit al transparentelor pe fundalul cerului întunecat, cerul e o iluzie, dragul meu, mi-a zis G. Într-o seară, culoarea lui albastră nu există, e o iluzie optică, o convenție, dacă lungimea de undă a culorii roșii era mai mică, cerul ar fi fost roșu, nu albastru, înțelegi. Nu înțelegeam mare lucru, dar n-am îndrăznit să-i spun, era octombrie și venise să mă ia de la școală, aproape se întunecase, mergeam amândoi prin seara umedă, alunecam uneori pe frunzele moi, transformate de ploaie într-o mocirlă gălbuie, mirosea a oțet fierț, parcă tot cartierul pune murături în seara asta, a mormăit și eu nu m-am încumetat să deschid gura și să-i zic că mie-mi plăcea mirosul înțepător, cum îmi mai plăceau și alte mirosuri ciudate, ca al paltonului lui aspru, de stofă gri, ca blana unui sobolan. Paltonul pe care nu l-a luat când a venit să-și adune ultimele lucruri, și mai târziu, când tu nu erai acasă, mă duceam în debara și mă înveleam în el, brațele mele scurte nu ajungeau niciodată până la manșete, poalele zăceau pe jos ca niște animale blânde, întunecate, ridicam gulerul în jurul urechilor și stăteam așa, zgomotele străzii ajungeau la mine mai moi și amestecate. Aș fi vrut să nu se termine niciodată drumul ăla, să mergem la nesfârșit așa, prin seara densă, prin fumul care ieșea din coșurile caselor de mahala, pe sub pini de la primărie de pe care se scurgeau, scuturate de vânt, picături mari de ploaie, erau aproape înghețate, așa că atunci când vreuna îmi nimerea în goul mic și cald dintre gulerul hainei și pielea gâtului mă cutremuram de un frison plăcut, mă țineam de mâna lui mare și învăteam, ca de fiecare dată când ne plim-

Andreea RĂSUCEANU

Vântul, duhul, suflarea

• Fragment dintr-un roman în lucru •

Vântul, duhul, suflarea pornește de la paradoxul biblic al preferării mezinului, în defavoarea celui dintâi născut: în întreaga Biblie, de unde a fost ulterior preluat și dezvoltat de literatură, există motivul misterioasei, inexplicabilei alegeri a celui de-al doilea fiu. Romanul urmărește destinele câtorva personaje, ființe nedreptățite și private de dragostea parentală, sau dimpotrivă, relațiile obsesive, de dragoste și putere, care se dezvoltă între copii și mamele lor. Cele câteva povești se leagă de același spațiu care apărea și în romanul *O urmă de viață necunoscută*, C., un sat de pe

bam împreună, verigheta strălucitoare în jurul degetului lui subțire, inelul juca puțin pe falangă, uneori gestul ăsta îl enerva dar acum era prea absorbit de gândurile lui ca să mă bage în seamă, călca deseori în băltoarea mari și stropii murdari îi udeau pantalonii, înjura scurt, abia audibil, mama mă-sii de treabă, asta ne mai lipsea, ca și cum ploaia de octombrie era cea mai mare dintre nenorocirile posibile, dar eu nu știam că de fapt la altceva se referea, alta era treaba la care se gândea. În jurul nostru ziua de dezintegrare rapid, obiectele își pierdeau forma, deveneau altceva, se risipeau unele-n altele și toate se scurgeau în mine, le simțeam în piept ca pe o materie lichidă care mă umplea, senzația de fericire era insuportabilă, mă sufoca, mă gândeam cu groază că ne apropiem de scara blocului și acolo, inevitabil, îmi va da drumul la mână, iar dacă eu voi protesta se va încrunta spunându-mi doar nu ți-e frică

malurile Prutului: una dintre ele se petrece în perioada antiunioniștilor moldoveni, la jumătatea secolului al XIX-lea, altele între anii '60 și 2000, în preajma unor întâmplări cu implicații politice și sociale majore – printre acestea, foametea de după război, schimbările radicale prin care trece România în timpul lui Gheorghiu-Dej, perioada cruntă a comunismului din anii '80. Peste toate aceste întâmplări, ca un leitmotiv al romanului, adie vântul, trece suflarea nevăzută, abia simțită, suflul secret al lumii, care l-a însoțit pe oameni de la începuturile timpului.

secret legat de viitorul nostru împreună, ignoram preocuparea lui și învățeam ne-bunește verigheta, ca în poveștile fermecate, acum avea să o transforme pe bătrâna care se apropia, învelită în pardesul ei vinețiu, într-o pisică târcată, pe nepotul ei cu gheata dezlipită într-o pasăre albastră, uriașă, care-și va lua zborul peste bulevard. Pe marginea străzii se formase un mic șuvoi de apă, curgea năvalnic spre grilașul unui canal acoperit de frunze, clipocitul apei avea ceva vesel, care m-a făcut să mă gândesc la vacanță, l-am întrebat dacă vom merge la C. iarna asta, de Crăciun, cum făceau uneori, când nu găseai bilete la vreo cabană ONT, la Timișul de Sus sau la Căpitanu, el s-a uitat la mine și și-a dat seama că ploaia reînțepuse și părul mi-era ud flească, pune-ți gluga, hai că aproape-am ajuns.

Pașii noștri decupau bucăți tot mai mari de întuneric, după trecerea noastră noaptea nu mai era la fel, atmosfera se

schimbase definitiv, era ceva impur, amestecat în aerul vânturat de atâtea siluete grăbite, ceva ce nu avea să se reaseze decât spre dimineață, în mirosul tare, umed al zorilor, și acum îmi place să mă trezesc înainte de răsărit ca să-mi pot fuma prima țigară la geam. Nu mi-am dat seama că în prezența lui era deja o absență, ca primul colț blurat dintr-o fotografie de pe care urmează să se facă nevăzute siluetele imprimate, că dispariția lui era ceva inevitabil, atât de aproape că ar fi putut la fel de bine să se facă nevăzut chiar atunci. Era ceva, un bruiat fin, abia perceptibil, de care abia acum îmi dau seama, în seara aia, un bâzâit subtil, cum scotea uneori Diamantul nostru, făcându-ne să ne ținem respirația mai ales dacă se întâmpla în timpul programului de desene animate de la bulgari, recunoscutibil doar pentru urechea formată, urechea expertă a Marelui Depanator, chemat de urgență să ciocănească în lămpile de sticlă cu senzorii lor ca tentaculele unor insecte metalice, eram sigur, PL 500. Dar eu eram surd în seara aia, mă bucuram că încă mă ținea de mână, că făceam împreună drumul iubit, de la școală spre casă, și nu pe cel detestat, de dimineață, în sens invers, că mă lăsase chiar să-i învărt verigheta mare și grea.

În fața scării era un fel de bloc de ciment care ieșea în afară, cândva în mijloc era amenajată o grădiniță de flori, regina-noptii înflorea până târziu, în octombrie, deși de la un moment dat încolo nu mai mirosea, fetele de pe scară se jucau cu păpușile plimbându-le pe sub florile uriașe, uneori ne lipeam cu burta de cimentul fierbinte, era vară, aerul vibra de prezente nevăzute, asfaltul se lăsa sub greutatea mașinilor care treceau rareori pe bulevard. De ani de zile nu mai plantase nimeni nimic acolo, pământul se pietrificase, era cenușiu ca cimentul din jur, plin de chiștoace de țigară și de rahații câinilor din cartier. Pe marginea stătea dimineața câte un bătrân din bloc, curând am observat că mai ales cei mai prăpădiți se așezau acolo, avizi de soare, de lumină, locul se încălzea și aerul din jur era călduț, în preajmă era forțată toată ziua, copiii plecau și veneau de la școală, vecinii se opreau mereu la aviziere, uneori rămăneau de vorbă în fața ușilor mari de sticlă de la intrare, un fel de anticameră a morții, care cum simtea că îi vine sfârșitul venea și stătea acolo diminețile, de la un moment dat încolo nu-i mai vedeai, dar multă vreme uitai că fuseseră acolo, și dacă întrebai pe cineva ridica mirat din umeri, cine, dl X, dar a murit acum doi ani. Acolo s-a oprit, mi-a strâns haina în jurul gâtului, de parcă atunci ne pregăteam de plecare, și am văzut că avea lacrimi în ochi.

Sau poate era doar ploaia.

• Vasile Crăiță-Mândră

Pentru că tot s-a transformat într-o adevărată isterie, desigur motivată, succesul peliculei „Joker” ar trebui să dea de gândit în primul rând celor care risipesc șansele unei lumi normale în politici ce urmăresc exclusiv interesele financiare, de mult înstrăinate de moralitate. Pe de altă parte, e naiv cine crede că lumea mai poate fi împărțită simplu în Est/ Vest, în ei/ noi, în aproape/ departe. Clipa hotărăște fără resentimente în fața unor destine văduvite și alienate. De soarta unui jester, asumat doar de culturi ori maniere minore, se mai arată interesați câțiva apropiați ai fenomenului artistic, și aceștia din ce în ce mai puțin! Poate mă înșel, însă establishmentul nu are simțuri pentru această nouă apariție, un produs al postmodernismului și al dezumanizării forțate. Povestea lui Arthur Fleck nu trebuie musai legată de tot istoricul DC Comics ori Marvel; mai ales pentru european, acestea nu sunt decât eventuale contexte ce ar putea multiplica fețele jokerului. Ceea ce rămâne totuși viabil dincolo de toate aceste considerente e tocmai personajul în discuție, care pare să fie singurul ce își poate permite să ia existența în mâini, să coboare de-a lungul coridoarelor răului și într-un act al gesturilor inversate, paradoxal, să redea firescul de altădată. Am putea exclama: iată basmul dintotdeauna, un jester aparent neînsemnat, dar care consumă energiile unui trickster – un salvator, un supererou, cum ar zice partenerii strategici!

De o luciditate exemplară, Ovidiu Genaru își permite luxul de a tăia în carnea supurândă a prezentului, arătând alegoric inovații, fără să îi pese de consecințe. Pierdut într-un cvartal de blocuri, de la înălțimea etajului opt (sper să nu greșesc!), discursul liric e comparabil cu salva unui lunetist antrenat ce nu-și va greși ținta. Implicit, îi văd pe cei doi – Ovidiu Genaru și Arthur Fleck – ducând o luptă de aceeași parte a baricadei. Ei sunt cei ce sunt, greu de con-

cronofiabile

Marius MANTA

Luciditatea exemplară a poeziei lui Ovidiu Genaru

textualizat, aproape imposibil să fie fixați în categorii sociale. În parte voci saturniene, uneori execută răul prin rău, prin lipsa moderației. Personajul pe care îl agreează e un Robin Hood contemporan, așadar un justițiar. E o lume lipsită de securitate, în care persoana e înlocuită fie de AI (inteligența artificială), fie de un număr cu trimitere directă la alte perioade nefericite ale omenirii. Individul e înghițit de un colectiv amorf, lipsit de pretenții ori idealuri. Mai mult, devine speriat în fața terorii exercitate de timp: „A venit vremea să semnăm declarația/ că suntem plictisiți/ de moarte./ Mâna scoasă pe geam iese din timp/ și când o retrag e deja foarte bătrână./ Problema e la mine/ încă sunt viu./ Orice pasăre e binevenită pe balcon/ Statul ne-a dat puținul și ne-a luat multul”. Fuseseră anunțate toate încă din mottoul care pre-

fațază volumul, ideea reluată destul de explicit și în seria poemelor – de fapt, ni se atrage atenția că uneori libertatea se poate defini și exista ori rezista tocmai prin perechea ei antitetică. Sugestia trimite către un sens înalt al suferinței, e ceva din nobletea printului dostoevskian, dar și din Bakunin: „Am deschis ușa coliviei: Hai du-te o implor/ Pasărea mea captivă băjbește spațiul/ se izbește de transparente/ plânge și-i este milă de libertate// Hai fugi unde vezi cu ochii/ eu repejor voi sigila porțita/ Dar pasărea intră iarăși în carcera ei/ în lumina prizonieră își pune cătușa/ E fericită și cântă jelind/ cântă ca noi/ dorința de a fi afară”. Mai mult, „pasărea” poate să fie consemnul pentru întreaga atitudine poetică, o operă ce nu și-a dimensionat înțelesurile finale.

„La opt, gaura cheii și alte patimi” e ultima carte de poezii semnată de Ovidiu Genaru, apărută la Editura „Junimea”. Tot la opt, în fiecare zi, viața pornește ca un agregat programat. Circul e la el acasă – o lume care deși generează în fiecare clipă știri-bombă (demne de breaking news), nu pare să fie interesată de nimic în chip serios: „la opt/ vor fi bile rostogolite pe parchet/ Vor fi gândaci de bucătărie din Asia./ Doar nu locuim în vid./ La șase vecinul dă găuri în pereți să atârne/ pozele de cununie./ Chiar și la cutremure mici astfel de/ tablouri cad primele./ [...] Trăim fără nume și prenume./ Avem acte doar pentru/ decesul colectiv./ Noi gloata formăm ceva compact materie presăză/ nu vișin înflorit. Un calup de proteine./ Îmbătrânim privind la microscop o lume/ care apare la capătul țevii ca amintirea altei lumi”. Revin – în bună măsură, prezentul se diluează în trecut, doar obiectivarea acestei existențe mai poate

echivala cu o speranță ilicită. Omul nu-și mai înțelege rostul în niciun fel, sentimentul de peșteră combinându-se cu o erotică maladivă, contorsionată – aici nunta e mai degrabă un simbol al decăderii: „Va fi/ și un anume sentiment de peșteră/ cu care ne-am obișnuit”, „Mai complicat e cu liniștea care face scandal/ când scârțâie patul de nuntă/ dar asta nu-i un motiv de plâns./ Defflorarea e un buchet de lăcrămioare în fața ușii”. După cum spuneam, „aici” nu există nicio șansă de a supraviețui: „Jos/ o salvare transportă o altă salvare/ legate una de alta cu cabluri și drugi formează/ o coloană de urgențe/ și claxoane/ penetrând celofanul subtil al nopții”. Într-un asemenea garaj apocaliptic, doar poetul mai are curajul de a rosti singurele adevăruri rămase. Evenimentele, deși golite de sens, se derulează frenetic: „Dar bătrânețe de ce atâta grabă ucigașă?/ O clipă și/ oul e deja pasărea pasărea deja e oul”. „Cică/ un Satir bătrân din Bacău proorocea/ că multimea anonimă se va avea/ în vedere/ N-a menționat vreun termen” – Satirul e reflex al instăpânirii absurdului. Iată dovada, odată cu câteva accente ionesciene: „Chiar aici m-a părăsit o femeie/ cu cinci ani în urmă/ care semăna cu dumneata./ Nu cred să mă înșel./ În multe locuri am fost părăsit./ Aici m-am despărțit cu cinci ani în urmă/ de un bărbat leit dumneata./ Era după-amiază o întreb. Într-o sâmbătă./ Da era după-amiază. Într-o duminică./ Atunci suntem aproape noi ne răspundem/ și plecăm aproape împreună”. Discursul se întrupează în amintirea unei poli-fonii vag celeste, dar nu învește altceva decât fragmente voit dizarmonice, atonale. Aflat la psihiatru, Arthur Flecker, îngrețos de întrebările standard ce i se adresează („Are

you having any negative thoughts?”, răspunde tăios, accentuându-și condiția: „All I have are negative thoughts”. Cum să nu fie lumea o cacealma ce trebuie oprită, cât timp „Dacă/ bați la ușa psihiatrului nu-ți răspunde nimeni/ fiindcă psihiatru/ recurge la alt psihiatru/ și așa mai departe până la sfârșitul veacurilor”. Versurile lui Ovidiu Genaru sunt profetice, ele vorbesc despre un postpostmodernism sumbru, în cadrul căruia între viu și mort nu mai există diferențe notabile: „Degeaba vă prefăceți că nu vă pasă și că pipota/ voastră e aurie bine mers/ că digestia voastră e memorabilă/ că nu aveți nici în clin nici în mănecă/ cu răposatul// Jucați barbut beți și petreceți/ Umblați cu vata în nări și în gură// Până nu recunoașteți că mortul există/ și e al vostru/ el pute. Tot de un portret „în cuțit” beneficiază și mahalaua, care ne apare drept un „târg izraelit cu mari flori de balegă pe caldarâm/ singurele adevărate/ creiere ale metabolismului proștilor și suficienților” – acesta întruchiează însă un alt palier al cârții, un spațiu poetic ce aduce aminte de belle epoques, de „patimile după Bacovia”. În aceeași linie, cu totul notabil, imposibil de reținut integral în această prezentare, este „Licean”, un metapoem intertextual, cu elemente biografice. Chiar trăim un continuum aflat sub consemnul terorii, „Licean” lasă se întrevadă (fie și pentru o clipă!) alternativa.

Sigur, tot ce am reținut de-a lungul acestor rânduri mărturisește doar una dintre posibilele lecturi ale volumului; la o adică, Ovidiu Genaru provoacă cu aceleași instrumente cu care am fost obișnuiți: o poezie ludică, un poet care nu se desparte de urbea în care a trăit, varietate stilistică, dar fără a cădea într-un manierism asfixiant. O poezie al naibii de bună (mă iertăți!), a superlativelor! Un ultim volum ce vine firesc în continuarea antologiei de la „Cartea Românească”. Ca și în „Trandafir cu venele tăiate”, poetul își provoacă histerionismul, e un obișnuit al scenei, își cunoaște valoarea și, precum în teatrul elisabetan, îi convine rolul jesterului ce își poate motiva sau, din contra, invalida propria apariție în cetate.

Leo BUTNARU

Sălcii plângătoare

Preotul din sat inclusese sălciile plângătoare în rândul bocitoarelor care, uneori, erau angajate la înmormântări. Astfel că din orice loc al Negurenilor ar fi fost ridicat și prohodit răposatul, preotul cărmea numaidecât cortegiul funerar și pe sub revărsările încremenite ale sălciilor plângătoare de pe malul Răutului, cu jelirea lor bocitoarele cam deranjând pescarii de la buza apei.

La un moment dat, preotul le făcea semn bocitoarelor să se oprească din jeluire, pentru ca întreg șirul de săteni, care îl petreceau pe unul de-al lor, să asculte o vreme foșnetul

sălciilor plângătoare ce intrau în ritualul cu psalmodieri tănguioase și cădelnițări fumegoase neliniștitor aromitoare.

Odată, de la un mic cărbune sărit din cădelniță, se aprinsese frunzișul scuturat al sălciilor plângătoare, uscat în toamna secetoasă, iar câțiva țărani din cortegiul de prohodire s-au întors îndărăt și au stins începutul de pălăie de la poalele sălciilor plângătoare, incluse de preotul satului în rândul bocitoarelor prelungiuitoare. Iar unul dintre ei, mai aprig la stinsul pălăii, chiar a fost porecit Pălălau...

Asta e: fiecare sat cu preotul, obiceiurile și sălciile sale...

© Marius Crăiță-Mândră

Încă

încă o banală poveste
cu el și cu ea
se iubeau
ca ieri prin apele mării
valuri multime
îmbrățișau
trupul tău
trupul meu

ca ieri
sau ca mine
pășim/ am pășit prin poieni
printre siluete înalte
de arbori

ca ieri
sau ca azi
fruntea umbrită de gând
îți plecam la picioare

ce repede anii se duc
și toată a mea tinerețe

• revista revistelor • revista revistelor •

EDITOR UNILINEA SCRISORILOR DIN ROMÂNIA ANUL CXXXVI SERIE NOUĂ
CONVORBIRI LITERARE
REVISTĂ FONDATĂ DE SOCIETATEA JUNZMEA DIN IAȘI, LA 1 MARTIE 1967

10/2019

În numărul din octombrie, Cassian Maria Spiridon își conține preumblarea printre „păcatele capitale” ale lumii – altfel spus, despre bucurie și suferință într-o rezolvare eseistică. Deși nu mă așteptam să fie atât de savuros, interviul realizat de George Motroc cu Mircea A. Diaconu aduce în fața cititorului aspecte ce țin deopotrivă de istoria literaturii, cât și de actul critic, urmărind și comentând câteva dintre reperele solide ale culturii noastre. Apoi, de reținut rândurile despre mentorul „Junimii”, în contextul în care revista prezintă și câteva fragmente din jurnalul maiorecian (Maiorescu integral, în premieră). Tot în rândul articolelor cu greutate se află considerentele lui Ion Papuc asupra filozofiei lui Hegel, perceput cel mai adesea ca având un limbaj excesiv de abstract, dar care în același timp rămâne un referent cu greutate în orientarea mecanismelor filozofice contemporane. Despre determinările comunicării estetice, grotesc și firesc, ne vorbește Mircea Muthu, printr-un extras din volumul „Cochilia și melcul în estetică”. Sub semnul ineditului sunt și „Scrisorile de învățătură” către Prințul Carol, prezentate de Constantin Bostan – un mare plus pentru revistă! Adrian-Dinu Rachieru comentează florilegiul de poeme ale lui Nicolae Dabija, volum apărut în colecția „Din Basarabia” a Editurii Uniunii Ziariștilor Profesioniști. Luăm aminte că în fața multor detractori, „într-o epocă subjugată de realismul «de comandă», N. Dabija a contribuit la reabilitarea poeticului”. Poate pe nedrept lăsate în „linia a doua”, construcțiile romanelor lui Alexandru Ecovoiu sunt deconstruite cu obiectivitate de Vasile Spiridon, care trasează totodată și câteva repere de lectură-înțelegere a personajelor. Un material foarte bun este cel al lui Ioan Lascu despre „permanența criticii literare”, cu aplicabilitate deopotrivă în mediul universitar și cel liceal. Constantin Coroiu se oprește asupra altui Constantin, Călin, subliniind doza semnificativă de luciditate pe baza căreia este construită o întreagă operă. Despre spiritualitate, duhovnicie, urcuș: „Analogia Entis sau Ex Nihilo” (Dan Tomuleț), „O nouă ediție critică din scrierile Sfântului Maxim Mărturisitorul” (Florin Crișmăreanu), „Practica unei arte ca rit metafizic” (Bogdan-Mihai Mandache). Din păcate, nu m-a impresionat din cale-afară niciun grupaj poetic, fapt pentru care am ales să semnalez doar „suplimentul” poetic marca Dan Angheliescu.

Marius MANTA

Tintoreto

O stea de pe cer o poți lua
cu vârful degetelor și s-o muți
dintr-un loc în altul, nimeni nu te oprește,
nimeni nu zice că faci un lucru rău
sau că înfăptuiești o fărâdelege.
Atât trebuie, doar atât trebuie
să nu-ți tremure mâna ca nu cumva
s-o strângi prea tare și s-o strivești,
și-apoi repede s-o pui pe pătrățul ceresc
la care te-ai gândit înainte.
Poți și puțină apă să-i dai,
cât să-i umezești buzele, iar polenul ei
să rămână neatins și să strălucească.

Aleluia

Azi s-au făcut alegeri pentru plutonul de execuție.
S-au bulucit pretendenții! Îl vezi pe unul acolo,
în colțul păianjenului, cum plânge în hohote?
E din pricină că n-a fost ales!
Tocmai el, nepotul celui care urmează să fie împușcat?!
Ce va zice tovarășul Stalin? Îl va crede, oare,
că s-a zbatut ca leul în cușcă să ajungă
în Constelația celor Cinci Trăgători?
Ah, lume amară! Ah, nesfârșită taiga!

Cafegramă

Las timpul să treacă pe lângă mine,
nu-mi pasă de el ca de câinele
uitat afară în ploaie și care încă
n-a învățat să bată la ușă
sau n-are nerusinarea aceea
a oamenilor să te scoale din somn
la miezul nopții, venind pe două cărări
și lovind cu degetul de piatră în fereastră
chiar pe mijlocul sticlei
acolo unde se sparge mai ușor...
Și după ce-l las, îmi pare rău
că nu l-am întrebat nimic,
nici măcar unde se duce și cu cine
și ce vrea el de la mine
de trece așa nepăsător și nemernic
fără să spună ceva,
dar cum nu mai pot face nimic,
acum că s-a dus, mă asez
pe mușuroiul negru din grădină
și simt deodată cum se mișcă pământul
sub mine. Trebuie să fie cârțița,
îmi zic, și chiar ea este, voia să iasă
și să asculte orga orelor, cu aura ei neagră
ca a unui șeic al întinericului,
dar a dat de mine și s-a oprit.
Loviturile ei m-au tulburat și-am văzut
lutul cel nou, umeri și lucitor.
Ziua nu se terminase, dar nu mai știam ce să
fac,
se opriseră toate, rămăsesem singur cu mine,
noroc că au început să cadă din cer,
odată cu ploaia și vântul, broaște și pești,
până seara cu greu le-am găsit adăpost
apoi am ridicat cu un scripete mănzul meu alb
deasupra casei, față în față cu Cocoșul de Tablă.
Cei doi s-au înclinat unul celuilalt
în vreme ce eu am intrat în casă,
m-am stropit cu somn și mi-am dat foc.
Am ars mocnit până dimineată
când m-am trezit odihnit.
Cocoșul de Tablă și Mânzul Alb
au rămas acolo până a venit
Fotografatul!

Dar cucul, unde e cucul?

Locul pe care a călcat Dumnezeu
se numește Urma lui Dumnezeu,
acolo se găsesc mări și oceane,
văi și munți, răușoare, păduri
și iederă subțire, pești mărunți
ca niște bigudiuri, albine și fluturi...
Dintre animalele domestice
numai leneșa rață și calul mărunț!

Oi, capre și vaci nu, nici câini, pisici
și caracatițe, unde și unde oameni veseli
care duc în spinare câte un măgăruș alb.
La o margine a Urmei sunt
câțiva oameni care cosesc iarbă,
dar cum ajung ei la un capăt al ierbiilor,
alta a și crescut în spatele lor.
Când trec, diminețile, prin Urmă,
sun din clopoțel și toți îmi răspund.
Corăbiile mute ale norilor
zadarnic încearcă să dea ocol Urmei!

Un eșec

Zidul de piatră s-a dărâmat,
a venit apa și l-a luat.
Vom face altul încă pe-atât,
unul mai mare și mai urât!

Și mai mulți paznici ne vor opri
să încercăm zidul a-l călări,
numai că zbirii și frații lor
nu știu că pana încinsă-n mohor

e de mult arsă, de mult uscată
și că azi nimeni nu se arată
a vrea să-și treacă trupul prin zid
și să mai verse sânge lichid.

Stă fiecare pe partea lui
Cum șade haina prinsă-ntr-un cui.
Când vede zidul că nu-i în cale,
singur pe vreme în jos se prăvale.

Stâlpișori

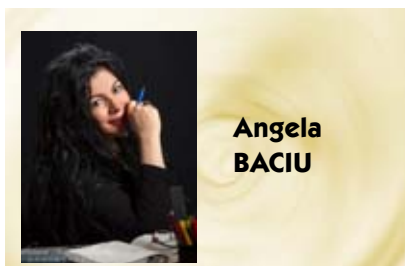
III

Și după ce ne va omori pe toți
moartea va mai avea pe cine ucide:
amintirea noastră!
Până va rămâne singură.
De-abia atunci se va arunca în gol.
Va fi ziua în care și Dumnezeu
va rămâne singur.
Meritată odihnă!

Să ne punem hainele groase

A pornit toamna să caute bătrâni
îi scutură ca pe niște copaci
cad zilele din ei ca frunzele ude
unde e flacăra care încălzește inima
și sângele care pe toate le mișcă?
S-au umplut lagărele lui noiembrie
zbirii trag trupurile prin nori
unde e lupul să urle în numele nostru?
Cârțița tânără în bezna ei se întinde
și adoarme de somn
când va ieși la lumină
se va rătăci printre atâtea morminte.

Angela
BACIU

1. cum se împerechează urangutanii? dar peștele lună mola-mola? avea săni voluptuoși țiganca cu pepeni de vânzare îi plăceau bărbații avea draci în ea o mie. de astăzi strada tecuci e luminată n-o să mai orbecăi.
2. am ajuns la această pagină și mă gândeam să mă opresc. ce e puțin e mai bun, când renunți primești. nu știu de ce mi-am adus aminte de glasul mierlei de la Pogor era una frumoasă și arțăgoasă îi spuneam Ira. curios, nu știam că Ira înseamnă „ură”.
- pe 14 martie m-am născut prematur cu o alună în mână stângă între degetul inelar și arătător, de ce n-o mai am acum? mama Liz îmi spunea că ăla e norocul meu.
3. la vagonul de clasa I merg în picioare de 6 ore le-am numărat. cum dracu să mai scriu. mănânc o gogoasă rece nu e ca aia mănăcată în portul din balcic cu gem de cireșe amare. de acolo mi-ai luat pălăria mare de paie era pe manechin în vitrină „drumurile noastre poate/ se vor întâlni vreodată/ drumurile și iubirea/ gândurile, fericierea”... dan spătaru n-a murit, piesa asta este hit!
4. mai povestește-mi cum era la 2 Mai, nu mă plictisești când îmi spui aceleași lucruri, păi de câte ori nu mi-ai spus tu bancul cu „o supă-i o supă” mereu e altfel, mai lung, și supa tot mai groasă.
5. la piraiți încheiam sezonul. și iar fumam apoi alergam goi în marea cea mare. am învățat repede să fac pluta (culmea, tu nu poți!) să înot pe spate mi-e mai greu, tot de la mâna stângă mi se trage. iubesc locul ăla din coșul pieptului tău.
6. mai știi când ne-a prins ploaia lângă Cibin eu alergam cu sandalele în mână fără să ne pese că era marți trei ceasuri rele. am mers cu toate trenurile cu inter city, cu rapidul (ce o mai fi făcând Pancu?) cu personalul nu am mai mers de mult. am scris pe genunchi, în cușete de dormit, pe bănci, în dormitorul Irenei, pe foile din bonierul lui Adi de la „casa magica” (ce era să fac, îmi pierdeam ideea). am mai scris și în Vama când te duceai după țigări și ascultam „comandante Che Guevara” beam absint fumam trabuc și făceam prostii.
7. cureaua de la poșeta neagră s-a rupt. „pentru că îți iei toate prostiile de la second-hand” zici o leg cu un elastic așa cum târgovețele (ce cuvânt am găsit și eu!) leagă mărul în piață știți că s-a făcut 2 lei. și gulile s-au scumpit. politica nu mai face nici cât o ceapă degerată. vino lângă mine! începe filmul la HBO
8. „n-ai o țigară, șefu?” și mâna curvei aluneca deja pe pantalonii tăi. reclama la firma de descărcări de pe trotuarul celălalt suna cam

așa: „noi vă tragem cel mai bine, sună acum”. am sunat. am citit anunțul. stop. corecții greșeala. stop. noi v-o tragem cel mai bine. stop.

9. la „legend” m-am adăpostit ieri de lapoviță (tu ai rămas acasă, n-ai vrut să mergi cu mine la Iași) chelnerul roșu la față zbiera la zidar. eu beau cafea tu bei cafea ei/ele zidesc. pe Ana. dar m-am îndepărtat de la subiect. pe stâlpu din mijlocul cărciumii 5 potcoave atârnav, ca să vezi. „un aperol spritz, vă rog”. de cai morți. sau cai verzi pe pereți.
10. era vreo 3 noaptea. te așteptam la orendi. luna ca un cap de lup. ai plecat să cumperi vin. bicicleta era în același loc chiuveța spartă în curte și flori uscate.
11. bună dimineța, T! sunt jucăușă azi, te-am bătut la table cu 7 la 1 (ce-i drept, doar o dată) vezi ce faci. fugi disperat spre ușa ce dă în balcon. am scris pe bilet „te iubesc” ai râs ca de luna aia plină când ți-am arătat-o. fumați camel și mă sunai de la telefonul public cu fise.
12. la cimitir era pus lacătul. cum mama mă-sii era închis. limuzina neagră se oprește în dreptul porții nu tu dric nu tu mort. ca un cod morse farurile se joacă. pe bancheta din spate femeia nu poartă chiloți.
13. în după-amiaza aia cu tine am ținut pentru prima dată în mână un bumerang. vânzătorul îmi explica cum să-l țin. pentru stângaci n-aveți? n-aveau. dar puteam să încerc. o dată, de două, degeaba bumerangul meu se ducea direct în copacul din fața castelului, odată era să te nimerească chiar în frunte. râdeai. „balerin ucis de bumerang” titrau ziarele.
14. „i-a crescut un clop în cap domnului Kaufmann” ai zis în biserica aia veche din Iași femeile stăteau pe stânga, eu cu bărbații pe dreapta „vezi că ești pe partea aialtă a lumii” ai mai spus
15. în gara de nord babilon, haloimăș cum se zice. Țigăncușa vine glonț la mine, pe cutia de lemn doi papagali Tase și Lambada se agită. „hai să-ți ghicesc, frumoaso, Lambada o să-ți tragă biletul norocos, numa 10 lei”. Lambada îmi sare în cap mă trage de păr în loc să tragă de bilet. de gustibus
16. „a vrut să se arunce din turnul sfatului” povestește cerșetoarea cu o bere în mână. „il chema paul, era frumos, era al meu”.
17. li
max
tă
rân
du-
se
joi

(Din volumul în pregătire „Mic dejun la Frida”)

lumi anglo-saxone

Elena CIOBANU

Rictusul de tip Instagram

Recent, managerii rețelei sociale Instagram au decis să ascundă, mai întâi în câteva țări, apoi, experimental, în toată lumea, numărul de *like*-uri prin care postacii compulsivi de fotografii, imagini sau videoclipuri obișnuiau să-și măsoare succesul și, nu în ultimul rând, veniturile (datorate prezenței reclamelor în spațiile lor digitale).

Schimbarea survenită se pare că a fost motivată de un număr de studii care au arătat că aplicația duce la dependență și la probleme psihice serioase, mai ales la cei foarte tineri și deci foarte vulnerabili când vine vorba de construirea imaginii personale. Ideea de bază este de a forța oarecum utilizatorii să pună mai puțin preț pe aprecierea facilă, rapidă și cantificată simplist printr-un număr de *like*-uri și de a-i motiva să se concentreze mai mult pe „conținut”. Dincolo de faptul că titularii de conturi Instagram vor continua să-și vizualizeze lista de *like*-uri primite (efectul scos din discuție fiind astfel diminuat), renunțarea, chiar și în această formă prudentă deocamdată, la unul dintre elementele definitorii ale rețelei, este semnificativă.

Mie îmi aduce aminte de unul dintre cele mai apreciate episoade (*Nosedive/ Cădere liberă*, realizat în 2016) ale serialului *Black Mirror*, ajuns la sezonul al cincilea anul acesta, serial ce își propune să exploreze, într-o atmosferă distopică, obsedantă, efectele negative ale noilor tehnologii asupra existenței umane. Protagonista filmului, Lacie, o tânără de treizeci și ceva de ani, foarte sensibilă la numărul de voturi (în valoare de minimum unul, maximum cinci puncte) pe care le primește pe telefon de la ceilalți, încearcă să-și găsească o locuință și o poziție socială mai bună. Cum punctajul ei general pe rețeaua devenită modalitate suverană de evaluare a personalității umane nu este suficient de mare încât să-i ofere acces la apartamentul și viața visate, începe să vâneze voturi printr-o generozitate nediscriminatorie, care nu îi impresionează prea mult pe ceilalți: ea le dă, exaltată, cu un zâmbet beatific, nota maximă; ei, mai ales cei din clasa privilegiatilor cu rating-uri mari, nu îi întorc gestul. Șansa ei nesperată vine odată cu invitația la nunta unei foste colege de școală, obsedată și ea în aceeași măsură de voturile sociale, ca toți cei din cercul ei de snobi, deținători de scururi superioare. O vedem, prin urmare, pe Lacie ignorând remarcile lucide ale fratelui ei, care îi reproșează comportamentul deviant și încercând din răspuțeri să-și construiască o imagine artificială perfectă. Zâmbește ostentativ, de-a dreptul chinuit, colegilor de birou sau tipă isteric, cu o bucurie pretinsă, prietenei ei, deja complet dezumanizată, care o abandonează imediat ce își dă seama că Lacie a devenit o proscrisă (ajunsă, adică, datorită unui șir de incidente nefericite, la un punctaj minuscul), interzicându-i să mai vină la nunta ca domnișoară de onoare. Disperată, Lacie ajunge totuși la evenimentul exclusivist și dă un spectacol penibil, dar tulburător, prin discursul ei violent și necontrolat, fiind, în cele din urmă, arestată și închisă, deposedată de tehnologia fatidică (implantul ocular și telefonul). Fată în față cu alt deținut, ea regăsește, cu o ușurare supremă, satisfacția de a arunca celuilalt insultă după insultă, eliberată, în sfârșit, de tirania voturilor și a ochiului nemilos al unei societăți insuportabile.

Senzația de eliberare finală îi aparține deopotrivă spectatorului, a cărui revenire la realitate este însoțită de gândul liniștitor că, cel puțin deocamdată, voturile de pe rețelele sociale de tip Instagram nu au nicio relevanță atunci când vrei o vacanță mai ieftină, o casă mai bună, un împrumut mai avantajos, un zbor mai scurt către o destinație. Numai că e un gând deja umbrat de realitatea care începe să semene cu filmul. În China, spre exemplu, aplicația *Peeples*, lansată în 2015, îți permite să faci „recomandări” despre cei cu care ai avut relații (profesionale sau personale). Tot în China, guvernul lucrează intens la lansarea, în 2020, a unui așa-zis *Sistem de Credite Sociale*, prin care se vizează standardizarea evaluării reputației economice și sociale a persoanelor și a companiilor. Prin comparație cu astfel de realități, renunțarea la vizualizarea de *like*-uri pe Instagram apare din ce în ce mai mult ca o slabă consolare.

Există poeți ce-și instruzionează lira la tinerete și cântă pe ea același cântec până la adânci bătrâneți, chiar fără să observe, uneori, că ea s-a dezacordat. Poezia lor se naște din talentul poetic și ține atâta vreme cât vitalitatea talentului se păstrează. Emilian Galaicu-Păun nu are nicio legătură cu acest tipar. S-ar putea spune că poezia sa nu se naște când e pusă pe hârtie, ci cu mult înainte; se naște din trăirile lui și îl inundă. Îl umple ca pe un recipient sub presiune. Ce-i umple? Minte? Inimă? Desigur, și pe acestea, pentru că sunt parte a „sistemului” omenesc, dar izvorul este ființa lui, și pentru a fi izvor, ființa îi este inundată. Am zis că îl umple poezia? Retrag ce-am spus; îl umple trăirea. Trăirea venită din viață, din existența cotidiană, din întâmplările ce se abat asupra contingentului de oameni ce-i sunt cunoscuți și a căror soartă îi deschide privirea spre adâncimi și-i stărnește meditația, ducându-l în acel loc unde stă ascuns Îngerul. Cum îl numește Șestov? Îngerul Morții! Acel inger cu milioane de ochi. Și acest Înger, înspăimântător ca toți îngerii, nu pierde clipa și pasează în ființa poetului alți doi ochi, dintre ai săi, ochi ce văd moartea. Ați avut vreodată sentimentul sfârșitului? Dacă nu, înseamnă că nu ați primit până acum acei ochi. Poate aveți noroc și nici n-o să-i primiți. Nu este deloc ușor de suportat. Vorbea, într-o vreme, Nichita Stănescu despre suferința poetului, spunea de Eminescu și întreba: vreți să scrieți ca el, dar ați fi dispuși să suferiți ca el? Nu, Nichita n-a primit ochii morții, n-a văzut prin ei, doar a trecut o clipă prin tunelul oranj și suferința lui era cu totul alta, din alte sfere. Probabil că, în termenii cârnii, în planul fizic, sentimentul sfârșitului echivalează martiriului lui Doja: așezat pe un tron înroșit în foc și cu fruntea încinsă de-o coroană de pară. Șestov spune că ochii dați de Îngerul Morții nu-i porți decât o clipă. E clipa unei Revelații. Nici nu ai suporta mai mult arderea. O clipă doar. Însă rămâne sentimentul. Când l-am avut, l-am numit sentimentul sfârșelii. Nu al sfârșitului, pentru că lumea nu sfârșește, ci o vezi brusc lipsită de Ființă. Și ea se efilează în neant, viețuind totuși mai departe, într-o mișcare bufă, fără sens. Viața nu mai are nici un sens. Acest sentiment l-a trăit Emilian Galaicu-Păun cândva, nu cu mult timp în urmă. Și ființa lui s-a schimbat. Și cum lui din ființă îi izvorăște poezia, și poezia lui s-a schimbat. O schimbare la față neanunțată înainte de nimic. Era un poet bine ancorat în lumea sa, de o originalitate frapantă, cu un intelect uluitor, de o inventivitate artistică fără egal și bănuț de viziuni... și brusc vine schimbarea.

Dan PERȘA

Sentimentul penumbric* al ființei sau cărțile gemene: un exercițiu de admirație

Desigur, păstrează tot ce avea, pentru că toate veneau din ființa lui, dar după „criză”, criza întâlnirii cu Îngerul Morții, vederea i se schimbă... Vede împrejmuirea morții ca pe-o ogradă în care, peste crani și schelete, tronează și toarce ca un pisoi apocaliptic Kali, vede epuizarea lumii și aude strigătul hidos al corbului ca pe o chemare a toată ființa în moarte. Ce poate face atunci un scriitor, un poet? În vreme ce va arăta partea neagră a lumii, va căuta antidotul generând un soi de gigantomahii. Așa se nasc cele două volume gemene de poezii: *A(II)Rh+eu* și *Apa.3D* (Chișinău, Editura „Cartier”, colecția „Rotonda”). Gemene: viață și moarte, ființă și neiființă, alb și negru, eu și celălalt, celălalt și eu. Uluitor, în aceste binoame ce par să se anihileze reciproc, el descoperă antidotul: posibilitatea ca eu să fiu celălalt, iar celălalt să fie eu! Fapt ce nu este posibil decât dacă există iubirea.

Și iată că am ajuns deja într-o zonă în care explicațiile raționale nu par să mai aibă sorți de izbândă. Fatete ale aceleiași ființe se întrepătrund, umbre se perindă fără să le poți ghici locul, mișcările sunt pline de mister, nu mai știi când e noapte sau zi. Parcă ai intrat în acel tărâm numit de istoricii religiilor „obscuritatea ireductibilă a mitului”. Dar Emilian Galaicu-Păun nu a pornit cu gândul să creeze mituri, ci să scrie poezie, însă privirea sa îndreptată nu în afară, ci înapoia osului frunții, în sine – acel sine care este microuniversul, echivalent al Universului –, descoperă acea

lume descoperită și de tibetani în „Cartea tibetană a vieții și a morții”, de egipteni în „Cartea egipteană a morților” și o intuiție în figura Sfinxului, acest paradox de gen feminin, care te iscodește și te ispitește cu misterele ultime ale existenței, sau în figura lui Tiresias pro-rocul, bărbat cu săni de femeie, și-o regăsești oriunde mitul părește tărâmul vieții diurne, materiale, pentru a pătrunde în enigmele fără răspuns ale existenței umane. Nu, rațiunea nu îți este de folos aici. Trebuie să simți. Simți sau nu aceste spații unde tenebra, și lumina se amestecă, fără a mai putea fi separate, unde sexul masculin și cel feminin se întrepătrund, unde parcă auzi vocea Parcelor torcând și vocea Graielor profetind. Așa încât m-am mirat foarte tare când am văzut că unii îl consideră un poet cerebral, când el de fapt trece de poigăta aparențelor, de pielea ce ne dă o formă și un chip. Credem că ele sunt identitatea noastră și trece dincolo de toate identitățile, falsele identități ale materiei, pentru a descoperi adevărata identitate a ființelor și lucrurilor, într-o viziune prin care redescoperă vederea ancestrală a speței umane, o actualizează și îi dă din nou înțeles. Se dă astfel un nou sens existenței noastre, atunci când îl receptăm, deși nu a vrut decât să dea un sens propriei sale existențe. Iar celor care îl considerau cerebral, le dă tot un răspuns vizionar, o viziune sublimă și profundă asupra structurării omului: emisferele cerebrale sunt testiculele noastre gânditoare!

Altfel spus, cerebralul e doar mediul de transmitere, cu ajutorul cuvintelor, a seminței fecunde răspândite de simțirea noastră când ființa ni se acuplează cu tainele incalculabile ale universului. Taine incalculabile pentru că altfel, tot ce ține de materie, poate fi măsurat, cântărit și calculat. Poate fi înțeleasă poezia sa ori împlinește visul lui Ion Mureșan, care gândea „poemul care nu poate fi înțeles”? Da, poate fi înțeleasă, în aceeași măsură în care, în ani lungi de cercetare, istoricii religiilor au înțeles și ne-au ajutat să înțelegem miturile. Au luminat pe ici pe colo câte un aspect. Obscuritatea lor rămâne veșnică și, vorba lui Cioran, singurul dezastru care ne pândeste este acela de a fi înțeleși. Și are dreptate, pentru că de înțeles, înțelegi doar ceea ce este limitat, ceea ce este fix. Când treci de limita vederii materiale, devii spectator la teatrul de umbre al identităților fluctuante, întrepătrunse, de care nu poți da seama decât vizionar. Așa încât splendide sunt cele două cărți gemene, produse ale unui extraordinar efort de a concretiza în planul comprehensiv al omenești ceea ce nu poate fi înțeles, ci doar simțit. Ar putea avea Emilian Galaicu-Păun epigoni? Mă indoiesc. El exprimă în poezia sa ceva ce omului de rând nu-i este accesibil. Iar epigonismul se bazează pe accesibilitate. Eminescu, da, are epigoni, pentru că din poezia sa e accesibilă mulțimii forma. Și epigonii săi imită forma, dar nu simțirea și gândirea. Probabil

și limbajul poeziei lui Emilian Galaicu-Păun poate fi imitat, dar ce ar rezulta ar fi doar niște cuvinte înșirate fără sens, care nici măcar nu ar avea înșurirea ca „din coadă să sune”, pentru că poetul nu folosește rima.

Și iată cărțile gemene: una albă, alta neagră. Albă, neagră și totuși ele se află în osmoză, pentru că așa este în tărâmul aflat dincolo de simțul comun bazat pe măsurătorile cu sistemul metric. Acele măsurători despre care Dostoievski spunea: „2+2=4 înseamnă moarte”. Pentru că atunci când nu vedem decât partea materială, măsurabilă, suntem de fapt morți, golemuri aflate în mișcare bufă pe scena înșurită a Terrei. Abia când pătrundem în adâncul penumbric al ființei, descoperim cu adevărat viața, iar adevărata viață este tot una cu veșnicia, fără de care viețuirea n-ar avea sens și ar fi egala morții. Și tot astfel. Așa cum se pătrund mica moarte (din *A(II)Rh+eu*) cu Marea Moarte (din *Apa.3D*), adică moartea omului terestru, aflat într-un anume contingent, trăier în materie, cu Marea Moarte, adică moartea universală, fiecare dintre ele se întrepătrund, prima, cu viața terestră, cealaltă cu viața eternă și, pentru că Marea Moarte/Viața eternă dă naștere lumii terestre, ce fără ea nici nu ar exista și nici nu ar putea fi descrisă altfel decât ca mișcare bufă, în contingent și factice, își trimite vectorii încrușișia unele altora: mica moarte se umple de viață veșnică, iar Marea Moarte cu simțirea celui ce trăiește efemer. Dar mai există o condiție – și aceasta este ce aduce nou, față de mitologiile arhaice, Emilian Galaicu-Păun –, iar ea se intuiește din versurile: „cum poa’ să-și rateze ființa/ cineva care nu a știut să răspundă iubirii”. „Ia fel, unui vis...” Iubirea și visul, iată ce dă consistență ființei noastre claustrate în materie. Fiind claustrată în materie, noi aici, pe pământ, ne trăim viața între efemere și pentru a trăi astfel, avem nevoie de hrană pentru ființă. Iubirea și visul, iată hrana. Astfel poetul unește contingentul și efemerul cu întregul (Totul) și eternul.

Am avut mare noroc că mi-au parvenit aceste două cărți, cărțile gemene, că am stat asupra lor și le-am analizat și analizându-le le-am înțeles și acum le pot citi iar, cu o mult sporită plăcere, căci văd, recitind, că fiecare vers spune ceva, fiecare vers semnifică, fiecare vers transmite o emoție vie.

Așa încât căutați cărțile și citiți și pătrundeți și nu o să vă pară rău!

* Da, am propus un nou cuvânt, *penumbric*, inspirat de cărțile gemene ale lui Emilian Galaicu-Păun; o flexiune, de fapt, a cuvântului „penumbră”.

• Vasile Grăiță-Mandru

Stilul sprintar și ritmul alert fac ca recentul roman al lui Dumitru Crudu, „Ziua de naștere a lui Mihai Mihailovici” (București, Ed. „Humanitas”, 2019), să fie parcurs cu plăcere. Dar chiar dacă lectura este agreabilă, chiar dacă umorul este prezent, acest roman nu este deloc vesel; din el se degajă tristetea Basarabiei, ținutul pierdut al României... Pe coperta a IV-a romanul este recomandat astfel: „O istorie personală, reconstituită într-un puzzle existențial, ce are ca laitmotiv ziua de 28 iunie, se suprapune peste cele mai importante momente din istoria Basarabiei. Povestea lui Mihai Mihailovici, recompusă fragmentar, din momentele cele mai acute ale vieții sale, e o cronică indirectă a unei lumi aflate într-o permanentă frământare – oglindă a felului în care Marea Istorie copleșește și distruge destine individuale –, scrisă ca o farsă întunecată, cu momentele ei de umor și speranță”.

Romanul se poate citi ca o saga basarabeană, autorul prezentând patru generații ale familiei Lebădă-Ciuntu. Cele mai multe povestiri se concentrează în jurul lui Mihai Mihailovici, care se naște la Chișinău, în fatidica zi de 28 iunie 1940, când Uniunea Sovietică ocupă Basarabia. Cartea e cronică unei familii, dar și cronică unei date din calendar, pentru că toate capitolele se vor desfășura în data de 28 iunie, din 1940 și până în 2018. Autorul face o mică abatere în cronologie, inversând momentul morții personajului principal cu cel al nașterii. Romanul începe cu o întâmplare din 2018, un fel de șarjă, o povestire hazlie și care nu are foarte mare legătură cu restul cărții, în afara faptului că se menționează, oarecum în trecere, moartea lui Mihai Mihailovici. În povestirea din introducere se vede talentul de dramaturg al lui Dumitru Crudu. Utilizând umorul de situație, autorul ironizează egocentrismul, oportunismul, excesul de ambiție și dorința de celebritate de care suferă cei mai mulți dintre scriitori. E o schiță care ar putea funcționa foarte bine și de sine stătător, conținând multă acțiune care se desfășoară în avalanșă, având în centru un personaj comic – grădinarul englez Martin, confundat la Chișinău cu scriitorul David Lodge. Ager, autorul basarabean își desăvârșește umorul prin auto-persiflare: „De pe Facebook am aflat și romancierii europeni din Moldova că un romancier englez a venit la Chișinău ca să scrie un roman despre Moldova, și toți au ținut să-l cunoască, pentru a putea profita de ocazie, ca să pătrundă și ei în Anglia. M-am uitat în jurul

cartea din colet

Violeta SAVU

Portretul lui Mihai Mihailovici în rama zilei de 28 iunie

meu și am văzut că nu era om să nu mă privească admirativ. În frunte cu Dumitru Crudu, se apropiau de rând cu romanele lor în mâini, pentru a mi le înmâna ca eu să le duc în Anglia și să le dau traducătorilor și editorilor englezi”.

Cu Mihai Mihailovici și cu părinții acestuia Liza și Mihail Feodorovici Lebădă facem cunoștință abia în capitolul al doilea, acțiunea petrecându-se în data de 28 iunie 1943, în satul Flutura. Când împlinește 4 anișori, Mihăiță, jucându-se împreună cu alt copil „de-a fumatul”, va da foc casei bunicii Dochia, în care el și familia lui locuiau în acel moment. Odată ce casa a ars din temelii, familia lui Mihăiță se mută la mătușa Ileana, poate cel mai tragic personaj al cărții, violată de doi soldați sovietici, în 1945. Degeaba a cerut disperat ajutorul fratelui ei: badea Mihai, din teama de a nu-și expune copiii (agresiunea se petrecea în camera de alături), nu o salvează. Traumatizată, Ileana va dispărea; deși nu se spune explicit, se subînțelege actul sinuciderii.

La 28 iunie 1946 își face apariția un personaj cu profunde influențe în destinul familiei lui Mihail Lebădă. E vorba de președintele sovietului sătesc, Radu Gavrilovici. Acesta îl denunță în mod fals pe Mihail Lebădă, că ar fi furat o „turbă de faină”. Tatăl lui Mihăiță este condamnat la șapte ani de pușcărie. Rămasă singură, Liza e nevoită să-și apere copiii de flagelul foametei și se compromite devenind amanta lui Radu Gavrilovici, asupritorul propriului ei soț! Mihail Lebădă este eliberat mai devreme, în 1951, dar viața aspră din închisoare și-a pus puternic amprenta, iar copiii nu numai că nu-l recunosc, ci sunt speriați de înfățișarea acestuia. Dureroașă e și întâlnirea cu soția; descoperirea că în loc de cinci copii a găsit șapte îl contrariază, fiind dispus totuși să ierte infidelitatea. Cel mai mult îl descumpănește detașarea sufletească a femeii, iar zgometele de uși ruginite relevă ruptura, ce părea definitivă, produsă între cei doi: „Bărbatul

se codea în fața ușii și ba apuca mânerul decolorat, ba își dezlipea mâna de pe el, când a ieșit și femeia. Stăteau în prag și se măsurau din cap până-n picioare unul pe altul, fără a scoate o vorbă, iar în spatele lor scârțâia ușa rămasă deschisă”. Abia după un an de zile, Liza e dispusă să-l primească pe soțul ei acasă. Relația nu va merge, la data de 28 iunie 1954 ea fiind deja căsătorită cu Radu Gavrilovici.

Construcția epică este inedită, jurnalul evocând nu doar întâmplările zilei, ci acoperind, de regulă retrospectiv și desigur concentrat, momentele importante din viețile personajelor care au avut loc în decursul timpului care a trecut de la un capitol la altul. Sunt și câteva capitole care se finalizează cu o privire în viitorul imediat. Astfel, în data de 28 iunie 1954, Tamara, Valentin, Ivan și Anatol îl vizitează la spital pe tatăl lor, Mihail Feodorovici, care era internat în urma unui accident grav. Mihai nu-și însoțește frații pentru că la vechia căsătoriei mamei lui cu Radu Gavrilovici, face o criză nervoasă și sparge cu toporul ferestrele casei, drept urmare va fi arestat de poliție. La finalul acestui capitol este menționată moartea lui Mihail Feodorovici Lebădă, fără a i se preciza data.

Tineretea lui Mihai Mihailovici cuprinde noi și diverse aventuri; e admis la facultatea de Politehnică, după puțin timp e înrolat în armată și trimis tocmai în Kamceatka. Prima sa dragoste e Ludmila, pe care o pierde din cauza prejudecăților părinților acesteia. Destinul i-o va scoate în cale pe uzbeca Barno, cu care se căsătorii și vor locui împreună în Chișinău. Dar nu reușește să-și întrețină financiar familia. Fără studiile finalizate, refuzând să se înscrie în partidul comunist, nu-și găsește de lucru și, deși are un băiat, iar soția e însărcinată cu al doilea copil, Mihai trăiește din banii pe care doar femeia îi aduce în casă. După o confruntare violentă între ei și Barno, care-i reproșează pasi-

vitatea, se angajează într-un serviciu care nu se potrivea nici cu pregătirea sa intelectuală și nici cu structura fizică destul de fragilă, devenind hamal în gară. Mai târziu, prin intermedierea fratelui vitreg Vladilen (numit așa în cinstea lui... Vladimir Ilici Lenin; desigur, o ironie), va ajunge într-un post mai bun: zetar la tipografie.

Nu știu dacă e sau nu un puzzle acest roman, dar este adevărat că mici piese rezumă istoria Republicii Moldova. Cartea mi se pare arhitecturală, bazată pe ramificații. Ziua de 28 iunie este trunchiul de unde se dezvoltă tot felul de rămurele, multe dintre ele conținând în universul lor epic momente istorice: ruperea Basarabiei de România, invazia rusească, foametea din 1946-1947, deportări, gulagul sovietic, comunismul, conflictul din Transnistria, câștigarea independenței Republicii Moldova, războiul ruso-georgian, emigrările din zilele contemporane etc. De Mihai Mihailovici se leagă istoriile personale ale celorlalte personaje: părinții, frații și sora, tatăl vitreg, soția, nepoții, colegii de serviciu, vecinii, prietenii, funcționarii de stat etc. Admirabilă este unitatea de familie: frații, chiar dacă nu au același tată, se sprijină la nevoie. Inclusiv tatăl vitreg evoluează, arătându-și o față umană, ajutându-i nu doar pe copiii săi, ci și pe cei ai lui Mihail Feodorovici. Dar roata vieții se întoarce și actele jos-

nice comise cândva nu rămân neplătite. Vrând parcă să ne spună că există o justiție divină, autorul ni-l prezintă pe Radu Gavrilovici la bătrânețe, trăind în singurătate, boală și sărăcie. Moartea sa nu are nimic eroic: face un infarct în momentul când un tânăr vagabond îl amenință cu cuțitul în propria casă. Radu Gavrilovici mi s-a părut cel mai conturat personaj secundar. De altfel, toate personajele sunt foarte bine creaute. Dumitru Crudu nu și-a propus să creeze caractere puternice, ci credibile; eroii săi sunt așa cum îi întâlnim și în viața reală, cu bune și cu rele. Cele mai reușite mi s-au părut personajele masculine; într-un fel mi-ar fi plăcut o analiză mai amplă a personajului Liza, mama lui Mihai Mihailovici. Totuși o atenție deosebită i se acordă uzbecii Barno, făcând din aceasta un personaj memorabil. Ea este frumoasă, inteligentă și exotică, dar și conflictuală, dispusă la compromisuri pentru beneficii materiale, uneori chiar isterică sau intolerantă. În felul ei, e o luptătoare. Tabloul în care o vedem alături de Mihai Mihailovici invalid în cărucior (își pierduse picioarele în 1992 la Tighina, de atunci boala lui progredând, în 2001 ajungând aproape la stadiul de legumă, cu majoritatea funcțiilor vitale alterate) ne arată devotamentul și dragostea de care femeia este capabilă.

Născut într-o zi tristă pentru Basarabia, eroul nu-și va sărbători aproape niciodată ziua; rareori, la insistențele prietenilor, organizează câte o petrecere, dar care din diverse motive fie nu mai are loc, fie, alegoric, se transformă în ceva grotesc. Caracterele personajelor reies nu atât din descrierile trăsăturilor sau din fragmente introspective, cât mai ales din faptele ce ne sunt prezentate uneori ca pe o scenă de teatru. Din acest punct de vedere, volumul „Ziua de naștere a lui Mihai Mihailovici” poate fi citit ca un roman de acțiune. Nu cred că Dumitru Crudu ar exclama: „Mihai Mihailovici c'est moi!”, dar există un personaj în care intuiesc că se întâlnesc multe dintre caracteristicile autorului, și anume Răzvan, fiul eroului Mihai Mihailovici.

Concizia expresiei, acuratețea limbajului presărat ici-colo cu savuroase regionalisme, conflictele între personaje, alternanțele bine-rău/ pozitiv-negativ, finețea detaliilor, atmosfera mereu în concordanță cu timpul istoric sunt calități ale unui roman reușit. Să mai spunem, în final, că Dumitru Crudu realizează în această carte portretul unui personaj colectiv, surprinzând chipul tragic al basarabenilor.

Copiii, mai ales ei, își imaginează diferite forme când privesc norii. Și iarăși, copiii, mai ales ei, seara, la lumina discretă a lămpii, folosindu-și mâinile, fac din umbre desene pe pereți. Sunt jocuri fără jucării, dar pline de imaginație. Maxim Dumitraș face trimiteri în arta sa la astfel de jocuri, înobilându-le cu o dimensiune metafizică. El a imaginat o „Instalație de uscat norii”; după un timp a făcut un performance „Dansând cu norii”, după alt timp ideile s-au materializat și în sculpturi – nori albaștri. De la conceptual la concret calea nu-i ușoară. Probabil că, la un moment dat, artistul va trece experimentul său și-ntr-o altă zonă, studiind *umbra*.

Umbra fiind imaterială și efemeră, nu are forță, dar are mister și vrajă. Cine nu s-a speriat măcar o dată în viața lui de dansul umbrelor? Trebuie însă spus din capul locului că experimentul sculptural nu este unul cinematic. Mai întâi s-a construit și fixat o instalație cu piloni și verigi din furnir de stejar, apoi artistul s-a lansat într-o urmărirea a umbrelor obiectelor. Și, dacă mi s-ar permite un joc de cuvinte, așa spune că *umbra* a fost *umărită din umbră*. Dar nu știu cât de potrivită e metafora aici, conceptul artistic având ca țintă metabolismul umbrei, ritmul și metamorfoza.

Există artiști contemporani care fac sculpturi din umbre: Diet Wiegman, Kumi Yamashita, Tim Noble, Sue Webster ș.a. Dar aceștia folosesc instrumente optice urmărind alcătuirea unor imagini schițate deja. Maxim Dumitraș nu își propune să dirijeze umbrele pentru a realiza desene (poate pentru că asta deja s-a făcut); el urmărește întotdeauna în studiile sale o

Violeta SAVU

Umbra absenței

anumită filozofie. Spirit liber, respectă și libertatea celuilalt, chiar și individualitatea pe care o poate avea o „simplă” umbră. El a creat un fel de „seră” cu umbre pe care le cultivă pentru a observa și înțelege transformările prin care acestea trec. După ce instalația a fost montată în aer liber, pe mirificul deal din Dosul Gârului, doar natura mai putea să acționeze. Iarba întunecată din loc în loc de umbrele obiectelor, albastrul de pe suprafața exterioară a verigilor pus în oglindă cu seninul cerului din „Maxonia” – împreună redau liniștea. În proiectiile lor pe pământ, multe verigi, mai ales cele care au formă de inimă, își pierd liniile curbe. Amprentele lor sunt segmente de linie dreaptă. Dar dacă privim în interiorul verigilor, umbra de pe propriul corp

se modulează ca o panglică, sublim și extrem de feminin, unele contururi chiar semănând cu părți gingașe ale unui trup de femeie.

La momente diferite ale zilei, obiectele au umbre diferite. Evident, contează și punctul din care privești, același obiect putând avea chiar în aceeași secundă o umbră mai mare sau mai mică. Chiar aspectul ei poate fi distinct, ceea ce mă face să privesc umbra ca pe un serios vector al relației dintre spațiu, formă și timp.

Una dintre verigi seamănă un pic cu un leagăn. E compusă dintr-un placaj puțin curbat, legat de un semicerc confecționat dintr-o rămurică. Cred că e o referință aici și la un studiu mai vechi, „Absența încercuită”, prin care Maxim Dumitraș a demonstrat, celor

• Maxim Dumitraș – Umbra absenței

care poate se mai îndoaia, că nu există gol, nu există vid. Că nimicul nu există. Am citit undeva că de curând niște fizicieni s-au contrazis pe această temă. Unul dintre ei a devenit faimos prin vehemența cu care și susține ideea „originală” cum că nimicul nu există. Interesant, din moment ce disputele sunt atât de aprinse, probabil că sunt destui care nu au auzit de abatele medieval Fredegisus care a spus că „nimicul pare să fie ceva”. Sau măcar de Heidegger, dar asta e deja altă discuție și ne îndepărtăm prea mult de la subiectul nostru. Așadar, veriga despre care am pomenit are un gol, care de fapt e plin cu ceva, de vreme ce avem posibilitatea să vedem în acel inel imagini, detalii din *land art*-ul din Dosul Gârului.

Maxim Dumitraș încheie aceste arcuri pentru a încercui, așa cum spune el, o absență. Dar cine sau ce lipsește? Dacă am găsi răspunsul la această întrebare, oare absența nu și-ar pierde integritatea? Ne fascinează ceea ce nu reușim să cunoaștem, să cuprindem cu mintea, să definim sau descifrăm. Nimicul, absența... La fel de stranie este și „urma” a ceva ce nu pare să existe.

Deși puse în relație, verigile fiind suspendate de grinzi, se întâmplă să se obtureze, câte una dintre ele fragmentând umbrele obiectelor din jur. Sau dimpotrivă, umbrele lor se unesc, se suprapun, obținându-se o umbră, un desen al unei forme care de fapt nu există. Umbra unei absențe.

Maxim Dumitraș a analizat din perspectivă abstractă toate efectele obținute, rezultând un haiku făcut nu din cuvinte, ci din linii și tușe. În schițele intitulate *haikuul umbrei*, intersecțiile de segmente și linii curbe alcătuiesc un fel de ideograme ale unei scrieri totalmente noi. *Haikuul umbrei*, imaginat de Maxim Dumitraș, fascinează prin simplitatea elegantă și caracterul criptic.

Privesc din nou umbrele ca pe niște decupașe dintr-o viață secretă a obiectelor. Dacă umbra unei ființe vii – om sau animal – are, măcar subliminal, legătură cu moartea; în contrast, umbra pe care o lasă un obiect pare să sugereze că acea materie are un suflu, o taină, un *nevăzut* care numai atunci când este pus sub o anumită lumină se lasă *întrevăzut*.

• Maxim Dumitraș – Haikuul umbrei

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor •

Apărută cu sprijinul Consiliului Județean Bacău, la Editura „Ateneul scriitorilor”, Revista „Armonii în timp” a Școlii Populare de Arte și Meserii Bacău rămâne o publicație-lemnă pentru peisajul publicistic băcăuan și nu numai.

Binemeritat elogiu al acestei instituții culturale de prestigiu, la cei 65 de ani de la înființare, acest număr e un impresionant portret ale cărui „linii de forță” sunt consonanțele reverențiale și referențiale ale unor personalități: Sorin Brașoveanu, președintele Consiliului Județean Bacău („În lunga istorie de peste șase decenii, comoara tradițională a meșteșugului și artei populare a fost preluată, ca bun inestimabil, de către școală, spre a fi promovată și infuzată în noile generații de potențiali artiști populari, interpreți și creatori”), Dumitru Brăneanu, președintele filialei Bacău a Uniunii Scriitorilor din România: „Școala, numită cândva *Universitatea Populară*, reprezintă un reper între amatorism și profesionalism în domeniul artelor, în favoarea celui de-al doilea termen al ecuației”, Vasile Corpodean, managerul Școlii de Arte din Cluj-Napoca („Aș fi foarte încântat și m-aș simți împlinit dacă relațiile de

colaborare între școlile de arte din Bacău și Cluj-Napoca s-ar întehi”), Carmen Mihalache, directoarea Revistei „Ateneu” („Aici, la Școala Populară de Arte și Meserii, se deprind multe lucruri bune, folositoare, se sileuiește sensibilitatea, descoperindu-se astfel artistul din fiecare elev”), Gabriela Gurău, managerul Complexului Muzeal de Științele Naturii „Ion Borcea” („Este o școală a pasiunilor, în care oamenii învață să iubească cultura prin artă, în toate formele ei”), Maria Salaru, profesoară, clasa de canto popular („Aici găsește oricine are talent o modalitate de petrecere a timpului liber în mod plăcut...”), Pavel Ionescu-Ambrozie, managerul Filarmonicii „Mihail Jora” („Nimic nu a reușit să-mi eclipseze sentimentul de apartenență la un grup special, unit în jurul fenomenului artistic, o garanție a parcursului ascendent al vieții culturale a Bacăului, în care Școala populară de Arte are un loc privilegiat”),

„Armonii în timp”

2/2019

Gabriela Voinea („La Bacău pot spune că m-am format ca un om matur, cu responsabilitate, având ajutorul unor mari oameni de cultură”), Robert Costrovănu, referent clasă

externă dansuri populare („Consider că școala (și în special această secție de dansuri populare) este foarte utilă la nivelul județului Bacău, fiind formatoare de caractere puternice și de talente” ș.a. Pentru împlinirea „tabloului” sunt două „armonii”-dialog realizate de Ioan Dănilă cu Florin Zăncescu („Să ne păstrăm specificul spiritual!”) și Carmen Voisei/Olguța Pătu („Viața impune o diversificare a activităților noastre”), o privire în oglinda timpului de către fostul și actualul director al Școlii.

Copertele interioare oferă o sinteză nominală a celor care s-au aflat, de-a lungul anilor, în slujba instituției: directori, profesori, personal administrativ și elevi excelenți. Colectivul redacțional este unul de elită: Carmen Voisei (coordonator), Carmen Mihalache, Ioan Dănilă, Daniela Pricopie. Tehnoredactarea și grafica: Ioan Prăjișteanu, respectiv Carmen-Maria Pătu.

Timpul se supune mișcării pentru că își cunoaște condiția eternă. În relație cu revista în prezentare, el acceptă însă și supremația „Armoniilor”.

Constantin JUNCU

Profesoara Mariana Velisar-Codrescu, ajunsă la vârsta propice memoriilor, a prins curajul destăinuirilor, spre uimirea celor care o cunosc sau care o vor cunoaște din lectura unei cărți autobiografice: *Povestea adevărată a străbunicii Safta Iurașcu – Dumitrache Velisar*. Metoda biografică are farmec, iar „captatio benevolentiae” se face prin autor și titlu.

Sigur că viața lui Eminescu este cunoscută din scrierile lui G. Călinescu, care păreau exhaustive; că au fost urmărite cu interes cercetările lui Augustin Z. N. Pop, care a condus la volumul *Contribuții documentare la biografia lui Mihai Eminescu* (1962), că toți marii istorici și critici literari au avut tangențe cu biografia, încercând să stabilească sursa de inspirație a unei scrieri, locul sau timpul elaborării unui text, influențe, variante etc. S-a căutat adevărul, dar au apărut și interpretări eronate sau mistificări, s-au iscat polemici. O reevaluare critică a întregii biografii a celui mai mare poet român este *Legendă și adevăr în biografia lui M. Eminescu*, de Ion Roșu (1989). Am aflat acum că documente din arhiva familiei doamnei profesoare au fost trimise la Ipotești sau încredințate băcăuanului Ion Roșu, admirabil urmaș al lui Perpessicius.

Înteleg discreția anterioară milenului trei (explicabilă istoricește) și admir pasiunea unor reconstituiri necesare: „Am întregi m-am știut să mărturisesc că am strămoși comuni cu Mihai Eminescu. Mi se părea o impietate să spun că sunt rudă cu marele poet”. Actele doveditoare din arhiva familiei, confirmând că Safta Iurașcu (sora Raluca Eminovici), căsătorită cu Dumitrache Velisar, a fost străbunica profesoarei. Genealogia onorează și explorarea ei e un act de istorie literară care deschide o fereastră dătătoare de lumină noi asupra unor timpuri vechi. Ne reim-

Rodica MIRON

Un recurs la memorie: rudele lui Eminescu de la Bacău

prospătează metoda biografică, foarte activă în formarea noastră intelectuală din a doua jumătate a secolului XX. I-am redescoperit farmecul citind volumul I (*Eseuri despre om și operă*) din *Dosarul Bacovia* (1999) al lui Constantin Călin. Am reținut din preliminarile acestui studiu un citat din Vasile Alecsandri: „Tot ce privește viața unui autor este interesant”. Nu m-a surprins că unii profesori de la Facultatea de Filologie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași o întrebau pe studenta Mariana Velisar ce știe despre „interferențele familiilor Iurașcu și Velisar”. Urmând aceeași facultate câțiva ani mai târziu (1966 – 1971), în perioada temporarului „dezgheț ideologic”, îmi explic acum conduita lor didactică. Metoda biografică era considerată ca foarte utilă în înțelegerea operelor și se renunțase la interpretările tendențioase sau la omiterea unor aspecte „compromițătoare” din viața marilor spirite ale culturii naționale.

Din cartea strănepoatei aflăm că Raluca Iurașcu, „blândă și frumoasa mamă a lui M. Eminescu”, a avut o soră, Safta, care a trăit la Bacău, fiind căsătorită cu un mic boier, clucerul Dumitrache Velisar. În satul Fundeni, comuna Secuieni, de pe drumul spre Vaslui, acesta avea o moșie. Prima atestare a așezării datează din 1591 (în timpul domniei lui Petru Șchiopul), iar familia Velisar își recunoaște pe aceste meleaguri cel mai vechi strămoș, Petrache Velisar. Descendenții săi sunt: Dumitrache Velisar (străbunicul), Nicolae Velisar

(bunicul) și Constantin Velisar (tatăl Mariane). Familia era conștientă de înrudirea cu genialul poet, fapt care explică și păstrarea unor dovezi ale acesteia. Nu toți românii au cultul strămoșilor, dar în cazul celor geniali, există excepții.

Aflăm din capitolul „Acasă la străbunicii mei” ce i s-a povestit despre străbunici și locul unde au trăit, despre celelalte surori ale Saftei, Olimpiada și Fevronia, devenite călugărite la mănăstirea Agafton, unde a ales să trăiască și nepoata lor, Xenia. Din biografii mai vechi cunoaștem că poetul se bucura de afecțiunea mătușilor, pe care le vizita în pitorescul așezământ monahal de lângă Botoșani.

Frânturi din viața familiei Iurașcu-Velisar apar în reconstituirea strănepoatei, trecută prin școală și formată ca specialist în literatură. Nu cred că s-a confesat elevilor despre rudele celebre, dar cred că l-a predat totdeauna cu emoție pe

Eminescu. Mariana și soțul ei (cunoscut profesor și critic literar, Grigore Codrescu) au făcut, cum ni se arată, ce se putea pentru clarificări și completări la biografia poetului.

Bacăuanii se implică în conexiunile culturale ale spațiului moldav. Ca revizor școlar pe județele Vaslui și Iași, Eminescu a inspectat școala din Lipova. Profesorul Ioan Dănilă este autorul unor demersuri de anvergură în aceeași direcție (bustul poetului, în iunie 1989, creație a sculptorului Gheorghe Zărnescu, pelerinajul anual, recitaluri etc.).

Doamna profesoară practică literatura de frontieră: memorii, jurnal, impresii de călătorie. Ne povestește vizita la Ipotești, din 2014. Doi ani mai târziu, am redescoperit atmosfera eminesciană, evocarea având reverberațiile pe care le produc pentru noi, profesorii, textele citite, audiate, memorate, comentate, analizate. Selecțiile doamnei Mariana Codrescu declanșează memoria involuntară: școala, elevii, decodarea, medierea înțelegerii textului poetic. M-a bucurat asocierea Ipotești – Weimar, care cred că a stat în mintea inițiatorilor așezământului românesc de cultură. Am fost la Weimar (R.D.G.) în 1972, după vizitarea casei memoriale de la Ipotești în 1969, cu prilejul participării la festivalul de poezie ocazionat de împlinirea a optzeci de ani de la trecerea poetului în eternitate. Mi-l amintesc pe Laurențiu Ulci, care a discutat cu noi, studenții, și cu profesorii noștri. N-am să uit niciodată „Doina”, recitată de Ludovic Antal pe scările

casei din Ipotești (în plină dictatură comunistă, acum 50 de ani). Cred că Memorialul „Eminescu” s-a bucurat de activitate culturală și științifică mulți ani după renovarea casei, prin apariția construcțiilor noi și aportul unor muzeografi pasionați și a eminescologilor. Împărtășesc opiniile autoarei cărții de memorii, căci în 2016, prestația ghidului a fost modestă; n-am găsit niciun pliant, iar la sfârșit de august eram singurii vizitatori (patru). Era însă ceva sacru în încăperile casei, la mormântul părinților și în biserică. Drumul către „lacul cel albastru”, amenajat neontentativ, și vegetația erau din nou o invitație la reverie. L-am simțit pe Eminescu acolo, ca pe Goethe la Weimar. Paginae cărții autobiografice au meritul de a reînvia o lume, care este nu numai autentică, dar exercită stimulul autenticității și al trăirii emoționale. Amintirile cheamă amintiri. M-am conectat la universul eminescian, la seminarele cu lectorul de atunci, Mihai Drăgan, devenit reputat eminescolog, și la vibrația unei superbe zile de toamnă, când profesorul Constantin Ciopraga ne-a condus prin Iașiul lui Eminescu (Casa Pogor, bojdeuca lui Creangă, Copou).

Fiind o „poveste adevărată”, cartea lasă să se vadă afinitățile electice ale profesoarei: femei distins, cunoscute în lumea băcăuană (Sonia Vlad, Lia Malschi, Magdalena Simion), directoarea de la Adjuț sau femei simple, dar admirabile (Sanda, gazda binecuvântată).

Aspectele din trecut au relevanță pentru eventualul cititor tânăr, dar și pentru contemporanii vârstnici. O carte care evocă, determină trăiri pe care nu le poate furniza o lucrare onorabilă ca *Enciclopedia județului Bacău* (ed. a II-a, 2008; coord., Emilian Dreluță). Eugen Budău reușește promovarea spațiului nostru cultural prin *Bacăul literar* (2004), într-o abordare de critic și istoric literar.

Cartea este în mare parte o autobiografie a autoarei, care parcurge drumul de viață al unui intelectual desprins din mediul rural, unde o familie de oameni energici și întreprinzători oferă copiilor o viață sănătoasă și o educație adecvată afirmării personalității lor. Cei zece copii urmează școlii și facultății, ajung oameni apreciați și stimați în locul unde trăiesc. Ei confirmă, peste ani, că aparțin unui neam viguros de moldoveni, unde calitățile native nu se irotesc. Autoarea mizează și pe simetria cu familia Eminovici. Profesoara nu se dezmințe: textul e clar, accesibil, fără ambiguități; contează pe efecte, prevenind eventualele interpretări deformatoare.

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor •

În cele 144 de pagini ale sale, revista ieșeană ne delectează cu un bogat și variat conținut. La rubrica „Poemul desenat”, citim versuri de Emil Hurezeanu și Dragoș Pătrașcu. Tot poezie semnează Emilian Marcu, Vlad Mușat, Nicolae Panait, Vasile Gribincea (un tânăr și talentat poet basarabean). În paginile de proză, un alt invitat de la Chișinău: Ion Turcanu.

Revista „Scriptor” își propune și în acest număr să satisfacă toate gusturile livrării, publicând studii de filosofie și istorie socială, eseuri și cronici literare, note de teorie literară, interviuri ș.a.

Menționăm câteva dintre numeroasele și excelentele cronici literare. Horia Bădescu se arată surprins de virarea lui Eugen Uricaru spre poezie, subliniind că, și în acest gen, redutabilul prozator oferă literatură de calitate. Comentând cartea lui Mircea Cărtărescu „Melancolia”, Cristina Hermeziu face o curajoasă trimitere la Mihai Eminescu: „(noul) Mircea Cărtărescu – cel pe care îl întrezărim bine în *Melancolia* – continuă pe o altă spirală ce n-a avut timp și nici destin să împlinească, în proza sa, Mihai Eminescu. Copleșitor”. Ioan Holban

V, 11-12 (59-60), nov.-dec. 2019

prezintă cea mai recentă carte de poezie a lui Liviu Antonesei, remarcând: „Un frapant sentiment al naturii, amintind de *starea de suflet* a romanticilor ori [...] de înălțătoarele bucolice, îmbracă poezia lui Liviu Antonesei, în opoziție însă, mereu, cu orașul expresionist, fumicar sau, dimpotrivă, înghețat în metal și beton”. Despre rigoarea și exigența poetului Marian Drăghici, probate de acesta și în volumul „Păhăruțul”, aflăm de la Sonia Elvireanu. Ioan Răducea își exprimă fără rezerve admirația față de poetul băcăuan Ioan Tudor Iovian, concluzionând despre recenta carte a

acestui „și omul n-a mai scos niciun cuvânt”: „Excelent se prezintă însă volumul ca ediție, cu solid aparat critic, conștând într-o bună prefață, nucleu de studiu chiar, trecând în revistă întregul parcurs liric al lui I. T. I. (Adrian Jicu), căreia i se adaugă antologia critică, bibliografia și tabelul biografic – creație auctorială, cuprinde prețioase confesiuni. Elocvențe se dovedesc a fi și ilustrațiile, eteroclitice (totuși) ca subiect și tehnică, dar care intră în rezonanță cu gestică textuală”.

O interesantă lecție de gramatică oferă Emina Căpălnășan în articolul „Ce (nu) știm despre cuvintele mici și mari”: „Corect – Premierul, respectiv Călin Popescu Tăriceanu vor face evaluarea fiecăruia ministru în parte. Evident, acordul se face la plural (fiind vorba despre două persoane care înfăptuiesc acțiunea). Greșit – «Beneficiarul, respectiv Primăria Focșani va supra, toate costurile cu taxele și tarifele necesare avizării documentațiilor la OCPI.» (https://www.ziaruldevrancea.ro) Verbul la singular trădează intenția de a explica/ defini beneficiarul, iar virgula pusă nejustificat (între verb și complement) – priceperea aproximativă sau nepăsarea deplină”. (V. S.)

Într-un editorial destul de vechi din „România literară” (nr. 45/2001), intitulat *Mâna care scrie*, Nicolae Manolescu mărturisea preocuparea sa – care data de mai multă vreme – pentru problema scrisului de mână. Legând existența acestei străvechi îndeletniciri scriitoricești de existența manuscrisului, ca formă originală (astăzi, pe cale de dispariție) a unei opere literare, înlocuită de dactilogramă și apoi de printul de computer, editorialistul afirmă în respectivul text: „Scriitorii epocilor anterioare, cel puțin de la o dată încoace, ne-au lăsat manuscrisele ca pe niste documente personale excepționale (era să spun de primă mână!). E destul să vedem o pagină de Eminescu ori de Proust ca să înțelegem valoarea psihologică și artistică a unui manuscris. Neutra dactilogramă sau impersonalul print nu ne mai spune nimic despre autorii lor. În capitol foarte important din istoria scrisului se încheie”.

Nicolae Manolescu a scris toată viața cu creionul, cu stiloul și cu pixul, așa cum a făcut întreaga breaslă scriitoricească până aproape de anul 2000, dar, spre deosebire de alții, nu a avut niciodată mașina de scris. Dintr-o carte de convorbiri, aflăm despre maniera – de neînțeles pentru generațiile mai tinere – în care marele critic redacta cărțile: „Prima formă a cărții o scriam cu pix albastru, iar forma finală, cu pix negru. Păstrez manuscrisele în două culori ale câtorva din cărțile mele. Poate și fiindcă nu se găsea decât cerneală albastră, am preferat pixul. Motivul pentru care procedam așa este următorul: mă obligam să scriu de două ori, fără a transpune niciun pasaj dintr-o versiune într-alta! Ți dai seama că, din comoditate, eram deseori tentat să trișez. Așa că până și citatele le scriam din nou” (Daniel Cristea-Enache, *Convorbiri cu Nicolae Manolescu*, București, Editura „Cartea Românească”, 2017, p. 6). Numai că, stând aproape zece ani în Franța, ca ambasador al României la UNESCO, Nicolae Manolescu a fost silit de împrejurări să scrie la computer, pentru a facilita trimiterea a câte două texte pe săptămână la reviste din țară. De-a lungul a mai bine de 50 de ani, manuscrisele cronicilor sale (dar și ale

Vasile SPIRIDON

perna cu ace

Bunuri naționalizate

temelor) rămăseseră, în mare parte, în redacțiile revistelor „Contemporanul” și „România literară”. El a păstrat și manuscrisele cărților, până la redactarea *Istoriei critice a literaturii române. 5 secole de literatură*, moment din care nu mai posedă decât printurile (ceea ce odinioară se numeau spalturi).

După ce a purtat întreaga viață manuscrisele, dintr-un fel de obligație neconștientizată pe deplin față de copiii săi (în ideea că vor dori să-i știe cândva scrisul de mână), Nicolae Manolescu s-a gândit să le doneze Bibliotecii Județene „George Coșbuc” din Bistrița. În urma acestui gest generos, a apărut cartea *Amurgul manuscriselor. Album Nicolae Manolescu* (Cluj-Napoca, Editura „Școala Ardeleană”, 2018), concepută de directorul Bibliotecii, poetul Ioan Pinteau. Fondul documentar, format din cărți, eseuri, cronici literare, articole (adică din manuscrise, dactilograme, imprimare și fotocopii), însumează 14000 de pagini. Pot fi consultate file de la rubricile permanente asigurate de-a lungul anilor, precum „Cronica literară” (unde au apărut, de asemenea, prefete, cuvinte-înainte și postfete la cărți în curs de apariție), „Teme”, „Cartea străină”, „Aperto libro” (publicate în Revista „Ateneu” – 12 articole, însumând 94 de pagini), „Editorial”, „Actualitatea literară”, „Ochiul magic”, „Revista revistelor”.

Au mai fost inventariate la biblioteca bistriteană pagini fotocopyate după manuscrisul *Istoriei critice a literaturii române. 5 secole de literatură*, manuscrisul la *Introducere în opera lui Alexandru Odobescu*, precum și la *Arca lui Noe. Eseu despre romanul românesc*. Mai sunt de semnalat fragmente dintr-un jurnal (67 de pagini), un interviu pentru Revista „Flacăra” (21 de pagini, din

1981), caiete cu conspecte, efemeride, discursuri, câteva pagini din corespondență, precum și articole pentru revistele „Cronica” și „Ateneu” (între noiembrie 1987 și decembrie 1989). Desigur că voi considera repetarea a două pagini de inventar o simplă neatenție, iar nu un truc ieftin făcut cu intenția de a lăsa o mai bună impresie asupra cantității manuscriselor donate. Oricum, la numărătoarea finală, totalul iese la fel: 599 de manuscrise însumând 14000 de pagini, dintre care peste 400 de pagini fac parte din „Caietele Lovinescu”.

Încin să cred că decizia lui Nicolae Manolescu de a face donația manuscriselor Bibliotecii Județene „George Coșbuc” și-ar găsi explicația în paragraful final al editorialului din care am citat deja: „Secolele al XIX-lea și al XX-lea constituie vârsta de aur a manuscrisului de autor, a ciornei, cu multiplele și expresivele ei corecturi, ștersături, adaosuri, care fac bunăoară dintr-o pagină de Camil Petrescu oglinda fidelă a unui mod foarte personal de a concepe și redacta un roman. Sfârșitul perioadei coincide cu sfârșitul practicii manuscrise și, implicit, cu moartea ciornei ca document literar. O întrebare, pe care nu poți să n-o pui, este aceea despre sărăcirea surselor noastre de informare privitoare la geneza unei opere, odată cu scrisul pe calculator. Nici o urmă nu mai rămâne de pe urma efortului sau ușurinței de a scrie, a ezitărilor, frământărilor, euforiei, lapsusurilor și revenirilor unui autor asupra textului. În plus, opereii i se ia una dintre amprentele cele mai caracteristice: înainte de a apela la stil, aveam scrisul. Stilul e omul, dar la figurat; manuscrisul este la propriu. Printul de computer nu mai oferă nici cea minimă notă de personalitate pe care o găseam într-o dactilogramă, rezultatul acolo din felul particular în care fiecare dintre noi apasă clapetele mașinii de scris. Impersonalizarea scrisului aruncă un aer de indiferență asupra textului. La prima vedere, el nu mai este al nimănui. Va trebui să căutăm în altă parte dovezi referitoare la cum scriu autorii și la geneza operelor lor. Mâna care scrie iese definitiv din scena literară”.

Parcursând inventarul donației, am observat și existența câtorva pagini de scrisori. Nu știu cum de s-au rătăcit printre

filele de inventar, însă cert rămâne faptul că și ele fac parte din seria speciilor pe cale de dispariție, alături de manuscrise. Corespondența primită (dar și aceea expediată) de Nicolae Manolescu ar putea constitui obiectul unei alte... donații, deoarece însuși criticul declara în urmă cu două decenii că are probleme cu ordonarea scrisorilor: „Încercam nu de mult să-mi pun ordine în hârtii. Am dat, cu acest prilej, peste câteva sute (poate, mii) de scrisori pe care le-am primit în decursul timpului de la tot felul de lume. Destule au astăzi valoare documentară. Printre autori se numără scriitori cunoscuți din vechile generații, care nu mai sunt în viață. Locul scrisorilor este în cadrul operei fiecăruia. Cineva va trebui să le așeze unde se cuvine, după ce eu voi găsi timpul și răbdarea să le clasez și să le comunic” (*Specii pe cale de dispariție*, în „România literară”, nr. 49/2000). Nici nu mă îndoiesc de faptul că s-ar găsi editori care să se angajeze în a pune ordine în scrisorile respective.

Numeroasele pagini de corespondență primită, fiind cândva puse la dispoziția cititorilor interesați, ar putea stâmi un interes aproape similar celui resimțit de destinatarul însuși la o relectură a lor: „Le-am recitat nu numai cu încântare, dar și cu melancolie. Unele scrisori sunt emoționante, prin parafumul altor vremi, care se răspândește din paginile lor. Dar nu doar atât. O scrisoare este omul care o scrie. Începând de la literă și de la hârtie. Mă uitam la felul cum se aștern rândurile, la foaia de hârtie și la chenarul ei, la grafie și la caligrafie. Sunt unii corespondenți care scriu frumos la propriu. Le citești printre rânduri firea. Unii par, judecând după scris (deși n-am idee de grafologie), agitați, anxioși, temători; alții, cumiști, plini de răbdare, înțelepți; unii dovedesc exces de personalitate, temperament energic, hotărât; alții au structuri feminine, delicate; literele unora dintre scrisori se rotunjesc, ale altora se ascut; cuvintele se urmăresc câteodată ca oile când le mână ciobanul sau se împrăstie altă dată ca potârnicile amenințate de pușca vânătorului” (*Ibidem*).

Ilustrațiile din album cu paginile manuscrise ale lui Nicolae Manolescu vin să confirme ceea ce spune donatorul în *Autoportret în paradoxuri*, dintr-un *Fragmentarium 1973–1983*: „Scriu greu, de două-trei ori, fiecare text (am publicat rareori unul *alla prima*), deși mulți mă socotesc spontan. Spontaneitatea mea e rezultatul unui efort epuizant, fizic și sufletec, care mă îndepărtează adesea de masa de scris și mă face să privesc cu îngrijorare viitorul în care nu voi mai avea voința de azi. Îmi înving comoditatea înăscută, și nici nu mă sîduc până la capăt ce am început. Transcriu ca să șterg și urmele acestei sile. Transcrierea mi se pare mai lesnicioasă, fiindcă am eboșă, în marginea căreia pot fantaza, pe care o pot dezvolta. De unde se vede că sunt un prelucrător și că am o imaginație condiționată. Condiționată, însă gata a o lua razna și a construi castele de nisip. Am o manie a ordinii care se bate cap în cap cu aceea de a încălca orice ordine” (p. 24).

Cercul „biblioteconomic” început de Nicolae Manolescu la vârsta de nouă sau zece ani începe să se încheie în momentul când au ajuns să claseze oamenii de meserie ceea ce copilul începuse cândva: „Biblioteca se compunea dintr-un raft din dulapul unde își ținea tata cărțile lui de pedagogie. [...] De unde le aveam e greu de spus. Nici una era nouă. Mi le înșușisem, carevasăzică, dar nu-mi amintesc în ce împrejurări. Modificam mereu număratoarea, probabil în căutarea unui sistem eficient, fiindcă de C.Z.U., firește, nu auzisem și nici nu ar fi fost aplicabil puținelor mele cărți. Eram departe de a-mi da seama că, vorba lui Borges, «să pui în ordine o bibliotecă este un mod tăcut de a exercera arta criticii». Cred că nu știam nici măcar ce e critica. Mă jucam? Mie mi se pare că mă luam foarte în serios. Îmi dăduse cineva ideea? Pe Sartre l-am citit douăzeci de ani mai târziu. Ceea ce îmi amintesc foarte clar este sentimentul de proprietate pe care mi-l trezeau cărțile mele. Înainte de a fi un cititor adevărat, eram, iată, posesor de cărți. Asta îmi plăcea nespus. Proprietatea privată era pe cale de dispariție în România, dar eu mă simțeam, la cei nouă sau zece ani, proprietar. De cărți” (*Prima carte pe care am citit-o*, p. 39). În zilele noastre, când dreptul asupra proprietății private îi este asigurată, Nicolae Manolescu a decis să se despartă de manuscrisele pe care le mai deținea prin casă, acestea devenind acum „bunuri naționalizate”. La cei 80 de ani mulți, îi urmăresc marelui critic „La mulți anii!” și la mai multe „manuscrise” de naționalizat!

SIMPOZIOANE

„Satul răcovean, între ieri, azi și mâine” (Școala Gimnazială „Ion Borcea” Răcova) și „Satul românesc, vatră a bisericii” (Asociația Profesorilor de Religie „Sfânta Paraschiva”, Școala Gimnazială „Ion Creangă” Bacău) au fost ocazionate de programul „2019 – Anul omagial al satului românesc”. • La Valea lui Ion, comuna Blăgești, Primăria și Școala Gimnazială au regizat exemplar sesiunea de comunicări „Ion Rotaru, reper al culturii române”. • Asociația Culturală „Ca la noi”, sprijinită de Consiliul Județean și de Primăria municipiului Bacău, a găsit o formulă inedită de orânduire a punctelor din program: între momentele artistice, a fost așezat câte un medalion cultural sub genericul „Personalități băcăuane ce au influențat tradițiile locale”. (D. I.)

FEST(in) pe Bulevard și comedia care te pune pe gânduri

Am ales acest titlu pentru cronică mea de festival, pornind de la inspiratul motto *Vă punem pe râs, ca să vă punem pe gânduri*, ales de entuziasta echipă a Teatrului Nottara pentru toate edițiile, fiecare îndreptându-și atenția asupra unei anumite crize. Iar anul acesta, pe Bulevardul Comediei s-a vorbit despre *Criza feminității*.

Organizat în colaborare cu Primăria Capitalei, cu sprijinul Ministerului Culturii și Identității Naționale și al Uniter, FEST(in)-ul (desfășurat între 11 și 20 octombrie) a avut și la această a VII-a ediție secțiunile deja cunoscute, pe lângă cea numită deja: „Bulevardul comediei”, „Invitații speciali”, „Premiere în Festin”. Mi-amintesc prima ediție a Festivalului, din 2013, tot pe vremuri de criză, când am fost întâmpinați, în fața Teatrului, cu „Teatru pe pâine”, veselul eveniment stradal imaginat de regizorul Mihai Lungeanu. Care, de fiecare dată, pregătește un alt eveniment plin de plăcute surprize, cel din acest an numindu-se Teatru...NUD (în scenografia lui Victor Diaconu). Festivalul a crescut mult în timp, s-a făcut cunoscut, a căpătat un merit prestigiu, astfel că oferta de spectacole a fost una deosebit de bogată și diversă la ediția cu numărul 7, iar tema principală a fost „atacată” într-o variată gamă stilistică. Peste 30 de producții au venit la întâlnirea cu publicul, fiind selectate de directorul Teatrului Nottara și a Festivalului, criticul de teatru Mariena Țepuș, și pentru secțiunea internațională de Narcisca Mocanu. Foarte întinsa paletă a cuprins spectacole de dramă, de marionete, monodramă, teatru-dans, music-hall, atelier de creație, docu-dramă, dramatizări, în fine, toate reflectând aspecte ținând de condiția femeii.

Un afiș atractiv, cu multe tentații

Cum Teatrul Nottara este membru din 2015 în platforma *Europe for Festivals*, *Festivals for Europe* (EFFE), inițiată de Asociația Festivalurilor Europene (European Festivals Association – EFA), el are

• Ioana Calotă și Dani Popescu în Figaro

strânse legături cu toate teatrele din România, dar și din alte părți ale lumii: Republica Moldova, Bulgaria, Germania, Rusia, Israel, acestea fiind prezente în FEST(in) cu spectacole. În această toamnă au participat teatre din București (Teatrul Mic, Odeon, Excelsior, Tândărică, Teatrul Evreiesc de Stat), iar din țară, colective ale teatrelor din Arad, Brăila, Deva, Pitești, Ploiești, Târgoviște, Satu Mare, Târgu-Mureș (Teatrul „Studio” al Universității de Arte), acestea acceptând condiții de turneu (din cauza bugetului de austeritate), după cum precizează Mariena Țepuș în foaia Festivalului. Teatrul Nottara a adus în fața publicului nu mai puțin de 12 producții proprii (un veritabil tur de forță), câteva dintre ele fiind în colaborare cu Teatrul Național „Marin Sorescu” din Craiova (și aici notez vibrantul recital de poezie populară *Cântecul vârstelor*, susținut de Emil Boroghină; regia, Alina Hiristea, care a deschis manifestarea de pe Bulevard), cu unteatru (Yonkers, în regia Andreei Vulpe și scenografia Cristinei Milea), cu Teatrul Maghiar de Stat din Cluj-Napoca (*Iona*, de Marin Sorescu, în viziunea lui Gábor

Tompa, cu Gabriel Răută). O altă coproducție, cu Teatrul Clasic „Ioan Slavici” din Arad, s-a materializat în cadrul unui atelier de creație care și-a luat drept obiect de studiu piesa lui Cehov *Trei surori*, conducătorul atelierului fiind regizorul rus Semion Serzin. Trupele din străinătate au fost din Germania (*Girls Boys Love Cash – Fetelor și băieților le plac banii gheață*, producție a Citizen.KANE Kollektiv, în colaborare cu JungesEnsemble, Stuttgart), Bulgaria (*Frumoasa și cneazul*, după o povestire de F. Dostoievski; Teatrul Dramatic

și de Păpuși din Vrața), Rusia (*O zi de vară*, de Jon Fosse, în regia lui Farid Bilkhantayev), Teatrul Național Academic Tătar (*Kamal, Kazan*) și Israel (*Soții de revoluționari*, regia Dalia Shimko; Ensemble Aspamia, Tel Aviv).

Publicul, care a făcut săli pline în cele 10 zile de sărbătoare a teatrului, a mai putut vedea *Vrăjitoarele din Salem*, de Arthur Miller, în regia lui Vlad Cristache; *Totul despre femeie*, de Miro Gavran; *Prințesa de cartier*, de Andrei Ivanov; *Legături primejdioase*, de Christopher Hampton, după romanul lui Choderlos de Laclous; *Fecioarele noastre grabnic ajutoare*, de Lee Hall, după romanul *Sopranele*, de Alan Warner; *Sonata Kreutzer*, după nuvela lui Lev Tolstoi, în moderna viziune a lui McRanin, autor și al scenografiei; *Cenușăreasa*, după Frații Grimm; scenariul și regia, Felix Alexa – Teatrul Tândărică; *Republica Melania*, de Irina Nechit, cu admirabila Rodica Mandache – Teatrul Odeon; *Bună seara, domnule Wilde!*, după Oscar Wilde, un musical în regia lui Andrei Măjeri –

Teatrul Evreiesc de Stat, și altele.

După cum spuneam, teatrul gazdă a fost campion absolut al numărului de spectacole prezentate, dintre care am urmărit, în intervalul de timp petrecut de mine la București, doar câteva: *Cum vă place*, de W. Shakespeare, pus în scenă de Alexandru Măzgăreanu, într-o manieră luminoasă, încălzită de speranța unei salvări (a personajelor, a lumii) prin artă și iubire, valori esențiale, opuse vulgarității și violenței; *Mitică Popescu*, de Camil Petrescu, în regia lui Dan Tudor, un spectacol agreabil, curat, care te binedispune; *Figaro*, după Beaumarchais, în direcția de scenă a lui Mihai Lungeanu, o montare elegantă, spirituală, și *Triburi. Codul bunelor maniere*, de Nina Raine, regizat de Vlad Cristache.

Alte întâmplări din festival

Manifestare complexă, pluri-semantică, policromă, Festivalul a cuprins și spectacole-lectură: *Magnificul*, de Mihai Ispirescu și *Nunta*, de Cehov, care vor intra în repertoriul Teatrului Nottara, colocoții, expoziții (cea a Mariei Ștefănescu, a elevilor de la Liceul Tonitza și o alta, de costume, a Alexandrei Măzgăreanu, de la Institutul Balass), lansări de carte, întâlniri cu personalități din domeniul culturii. Cum am fost obișnuiți din edițiile anterioare, marea familie a Nottara-ului ne-a făcut părtași ai unor emoționante momente de suflet, în cursul cărora au fost sărbătoriti Anda Caropol (eroina din *Repetiția vieții mele*, sensibil spectacol care i-a fost dedicat), Alexandru Repan (un adevărat, magnific senior, ambilor fiindu-le dedicată și o expoziție de fotografie) și Ioana Crăciunescu, protagonistă a spectacolului *Contract (Ultima dorință)*.

În cadrul secțiunii *Colocvii* au fost două dezbateri interesante, sub genericul *Criza feminității* (în colaborare cu Institutul de Istoria Artei) și *Prietenul sigur îl cunoști în împrejurări nesigure*. Și criticii de teatru, membri ai AICT.RO s-au întâlnit, discutând pe marginea mai multor subiecte, unul dintre acestea fiind *Regie, substantiv de genul feminin* (organizare și concept, Oltița Cîntec, președinta Asociației Internaționale a Criticilor de Teatru, secția română).

Nu a lipsit secțiunea *In memoriam*, în cadrul căreia reluarea *Cumetrelor* (în regia Corinei Dragomir) a fost un prilej de aduceri aminte, de celebrare postumă a lui Petre Boker.

În totul, a fost o nouă ediție reușită a FEST(in)-ului, care s-a bucurat de succes la public, acesta rămânând, de multe ori, în teatru, la sfârșitul reprezentațiilor, pentru a purta discuții cu realizatorii. Semn că teatrul, singura artă vie, una a dialogului, are multe de spus și mult de dăruit oamenilor.

• Florin Piersic Jr., Silvana Mihal și Diana Cavallioti în Legături primejdioase

Palmareșul ediției 2019

Juriul, alcătuit din criticii de teatru Doina Modola, Oltița Cîntec, Claudiu Groza, Irina Ionescu, teatrolog, și actorul Emil Boroghină (președinte), a acordat următoarele premii:

Premiul pentru cea mai bună actriță în rol principal: Diana Cavallioti, pentru rolul Madame de Merteuil, din spectacolul *Legături primejdioase*, de Christopher Hampton, regia Cristi Juncu; producție a Teatrului Mic;

Premiul pentru cel mai bun actor în rol principal: Florin Piersic-jr., pentru rolul Valmont, din spectacolul *Legături primejdioase*, de Christopher Hampton;

Premiul pentru cea mai bună actriță în rol secundar: Ana-Bianca Popescu, pentru rolurile Doamna de Volanges, din spectacolul *Legături primejdioase*, de Christopher Hampton (regia, Cristi Juncu) și Fionnula, din spectacolul *Our Ladies of Perpetual Succour (Fecioarele noastre grabnic ajutoare)*, de Lee Hall (regia și coregrafia, Răzvan Mazilu; producție a Teatrului Excelsior București);

Premiul pentru cel mai bun actor în rol secundar: Alex Popa, pentru rolul Jay din

spectacolul *YONKERS*, de Neil Simon (regia, adaptarea și ilustrația muzicală: Andreea Vulpe; coproducție a Teatrului Nottara București cu unteatru București);

Premiul pentru cea mai bună regie: Andreea Vulpe, pentru spectacolul *YONKERS*, de Neil Simon;

Premiul pentru scenografie: Romana Țopescu și Dragoș Trăistaru, pentru spectacolul *Our Ladies of Perpetual Succour (Fecioarele noastre grabnic ajutoare)*, de Lee Hall (regia și coregrafia: Răzvan Mazilu; producție a Teatrului Excelsior București);

Premiul special al juriului: Girls Boys Love Cash (*Fetelor și băieților le plac banii gheață*), regia: Christian Müller; producție a Citizen.KANE.Kollektiv, în colaborare cu Junges Ensemble, Stuttgart, Germania;

Premiul pentru cel mai bun spectacol: *Legături primejdioase*, de Christopher Hampton (regia: Cristi Juncu, scenografia: Cristina Milea, muzica: Ada Milea; producție a Teatrului Mic).

La rândul său, juriul spectatorilor și-a ales astfel laureatul la secțiunea *Bulevardul comediei*:

Premiul pentru cea mai bună actriță în rol principal: Ioana Calotă, pentru rolul Suzanne din spectacolul *Figaro*, după Beaumarchais (regia și traducerea: Mihai Lungeanu; producție a Teatrului Nottara București);

Premiul pentru cel mai bun actor în rol principal: Dani Popescu, pentru rolul Conte Almoviva, din spectacolul *Figaro*, după Beaumarchais;

Premiul pentru cel mai bun spectacol: *Bună seara, domnule Wilde!*, un musical de Eugen Mirea și Henry Mălineanu, după piesa *Ce înseamnă să fii Onest?*, de Oscar Wilde (regia: Andrei Măjeri; producție a Teatrului Evreiesc de Stat București).

Festivalul Național de Teatru

Gustul bun al libertății

expoziții au fost în spațiile de la Teatrul Național „I. L. Caragiale”, și anume: *Doina Levintza – Experiment teatral*, *May B* (fotografie), *Paul Bortnovski, arhitect, scenograf, profesor*. Altele și-au așteptat vizitatorii la HUB FNT: *FNT – O retrospectivă a libertății și Răcnet 5.0 Expo afiș sociopolitic*. Poate un poster să provoace o schimbare? Iar alte două au avut un seducător timbru foarte personal: *Cristian Pepino – Omul care trage sforile (grafică)* și *Dragoș Galgoțiu – 2 Camere cu nisip – spectacole, desene, obiecte, prieteni*. Mi-am purtat agale pașii prin aceste expoziții, erau spații miraculoase înfățișând căutări pasionante, transformări, devenire, trasee emoționale care îți trezeau gândirea, îți stăneau imaginația și te prindeau într-un vârtej de senzații. Și am zăbovit, într-o melancolică după-amiază, în sălița de la *Odeon*, privind îndelung obiecte, forme vestejite, fanate, ieșind dintr-un dulap Biedermeier, schițe, desene, fotografii vechi, văzând cum se scurge nisipul, semn al trecerii a toate și a tot, în acea fascinantă incursiune în lumea unui artist cu viziuni originale, impregnate de estetica barocului, a decadentismului. Dragoș Galgoțiu ne-a oferit un alt gen de spectacol teatral, în forma unei expoziții, care nu este o simplă alăturare de obiecte, ci un act de gândire, un adevărat eseu în acest caz, având ca temă timpul care înghite, sfășie totul. Aprigul „dinte al vremii”, despre care vorbea Shakespeare, nu are iertare pentru nimeni și nimic. „Nisipul așteaptă să înghită tot ce înseamnă încă aventura mea teatrală, imagini ale spectacolelor, imagini cu prieteni și mentori, afișe, obiecte, nisipul așteaptă să înghită și ceea ce e material, gânduri, emoții sau și mai fragil decât asta, imagi-

• Las Meninas

narul ascuns în expoziție, un spectacol în care timpul a înghețat în întunericul adânc al viselor mele”, mărturisise Dragoș Galgoțiu.

Despre condiția și menirea artistului

Aceasta a fost marea temă a întregului FNT, în care s-a discutat mult (în afară de spectacolele care aveau privirea întoarsă spre interior, având ca subiect chiar actul artistic și destinul creatorului) despre libertatea exterioară și cea interioară a unui artist, despre avatarurile condiției acestuia în diferite contexte sociale. Și imaginea aleasă drept emblemă a festivalului vorbește despre condiția artistului, despre transfigurare, dăruire. O imagine ciudată, de o extraordinară concentrare. Este chipul unui dansator care se pregătește de spectacol în care va evolua, Ulises Alvarez, membru al Companiei Maguy Marin, care a prezentat în festival producția *May B*. Creație a lui Maguy Marin, directoarea companiei, acest tulburător spectacol ne amintește că suntem făcuți din țărână și de

aceea interpretii poartă un machiaj pe bază de lut, argilă. Inspirat din universul pieselor lui Samuel Beckett, *May B* refuză orice iluzie, arătând o imagine deloc frumoasă, dar plină de emoție, a trecerii, a călătoriei oamenilor prin viață. Un spectacol-meditație, grav, cu o mare bogăție de sugestii, de o frapantă expresivitate.

Tot despre o călătorie, „cătred pierire, către sfârșit”, este și montarea lui Andrei Măjeri cu *Las Meninas*, regizorul dorindu-și ca spectatorii „să plece cu o poveste, să aibă întrebări, dar să nu plece cu răspunsuri”. Desigur, rostul artei nu este să dea soluții la vreo problemă a oamenilor, ci să ridice semne de întrebare. De pildă, despre destinul unui artist de geniu viețuitor în timpul sumbru al Inchiziției spaniole, Diego Velásquez, din piesa dramaturgului mexican Ernesto Anaya, jucată de excelenta trupă a Teatrului Maghiar din Cluj-Napoca. Spectacolul este creația unui regizor care mizează pe forța expresivă a imaginii, pe magia ei. „Lumea este imagine”, iar „imaginea e totul”, aceasta este credința realizatorilor unei transpuneri scenice de o complexă, rafinată teatralitate. În care toate elementele, decorul

stilizat al Irinei Chirilă, cu jocurile sale de oglinzi, somptuoasele costume ale designerului Lucian Broscătean, cu imprimeurile lui Agnes Keszeg, accesoriile Dianei Flore, conducerea muzicală a lui Katalin Incze G. (sunt câteva momente absolut superbe în spectacol, susținute atât de cor, cât și de câțiva actori, cu admirabile calități vocale), sound designul lui Adrian Pciorea, au dus spre o deplină reușită.

Având ca pretext executarea unei comenzi primite de Velásquez, și anume marea tablou intitulat *Las Meninas*, piesa scoate la iveală un încălțit ghem de conflicte, în prim-plan fiind complicata relație a creatorului cu epoca sa, lipsa de libertate a artistului de curte, frământările sale interioare, gândurile sale privitoare la destinul operii în posteritate. În Spania secolului de aur domnesc Inchiziția, fanatismul religios, teroarea, și de aici decurge ipocrizia, falsificarea raporturilor umane. Sunt și alte conflicte puternice, cel dintre biserică și stat, dintre rigiditatea protocolului și firesc-vieții etc. În fine, ideea centrală a spectacolului este că nu există altă salvare decât prin artă, prin imagine, celebrul tablou al pictorului, cu micuțele infante, stând măturie despre o lume dispărută.

Închei cu câteva rânduri despre *Itinerari. Într-o zi lumea se va schimba*, spectacolul din ultima seară a Festivalului Național. O coproducție româno-franceză (Primăria Capitalei, prin ARCU, și Compagnie des Ogres), pe un text de Yann Verburg, în regia lui Eugen Jbebeleanu. Amestecând ficțiunea cu povești reale, rupte din actualitate, spectacolul – manifest lansează în dezbatere o serie de probleme reale, de interes social major, cum ar fi construcția identitară și modalitățile prin care indivizii se străduiesc să facă față realităților brutale – corupția, migrația, schimbările climatice, și multe altele – cu care suntem confrunțați. Sunt multe scene intense în spectacol, incandescente chiar, amestecul și abundența de semne vizuale năvălind asupra spectatorului. Există și un monolog, susținut de llinca Manolache la o tensiune maximă, despre moartea teatrului, dar asta nu se va întâmpla câtă vreme există oameni. Iar teatrul e viu, pentru că e o întâmplare cu oameni și pentru că el nu a fost niciodată un martor pasiv, ci unul implicat în mersul societății, așa că poate deveni un factor de schimbare, un modelator de conștiințe. Iar lumea oricum se schimbă sub ochii noștri, nu stă în loc, numai că noi ne dorim să fie o schimbare în bine.

Pagini realizate de
Carmen MIHALACHE

• Itinerari. Într-o zi lumea se va schimba

Cea de-a 29-a ediție a Festivalului Național de Teatru (18-27 octombrie) a avut un motto superb: „Teatrul, clipa magică a istoriei”, marcând cele trei decenii scurse de la revoluția din 1989. „Mi s-a părut că e un gest obligatoriu, moral și firesc să dedic această ediție memoriei noastre recente, ideii de libertate, libertate interioară de creație, de expresie”, a spus Marina Constantinescu, directoarea FNT-ului. Acest tip de libertate, necesară artiștilor ca aerul, s-a văzut în cele 41 de spectacole din țară, în cele mai diverse formule, pe registre stilistice cât mai diferite. Iar ideea urmărită în selecția acestora a fost ca publicul care a venit la spectacole, dar a fost invitat și la o întreagă serie de întâlniri cu personalități excepționale și la expoziții de o factură specială, să reflecteze pe marginea celor văzute, toate evenimentele putând mesaje puternice. Festivalul s-a constituit într-un vast spațiu de dialog, în program fiind incluse multe dezbateri, cu intrare liberă, întâlniri deosebit de interesante, cum a fost aceea cu „două figure mitice” ale postului de radio Europa Liberă, N.C. Munteanu și Emil Hurezeanu; notez apoi dialogurile Marinei Constantinescu, substanțiale, incitante, cu George Banu și Silviu Purcărete. De menționat sunt și lansările de carte și amintesc acum doar pe cele care ni l-au readus în memorie pe un regretat regizor, de care ne-am despărțit de curând: „Alexandru Dariu – spectacole de poveste”, de Doina Papp și splendidul album de fotografie „Coriolanus – un spectacol de Alexandru Dariu”, de Mihaela Marin. Conferințele, spectacolele-lectură, workshop-urile, mai cu seamă cel susținut de Marius Mihalache despre „Rolul muzicii în teatru și film”, au întregit imaginea unui festival deosebit de complex, având la bază un concept clar, atent elaborat.

Cum am ajuns la ediția din acest an mai spre sfârșit, am văzut puține spectacole, dar nu am ratat nicio expoziție, toate fiind deschise pe întreaga perioadă a manifestării. Și de la fiecare am plecat cu o bogăție de impresii, cu imagini care mi s-au impregnat în memorie și mă urmăresc încă. Cele mai multe

Dan PETRUȘCĂ

Dacă ar fi să încropesc o carte „DESPRE IUBIRE“ (1)

În ultima vreme, am fost bântuit de ideea că eseurile pe care le-am scris despre Eros în ultimii ani ar putea fi adunate la un loc. Dacă ar fi să încropesc o carte „despre iubire“, nu cred că aş face față competiției cu marile nume. Simpla enumerare a celor care au gândit și au scris despre iubire copleșește și dezarmează pe oricine: Platon, „Banchetul“; Stendhal, „Despre dragoste“; Arthur Schopenhauer, „Metafizica dragostei“ (un „capitol“ din „Lumea ca voință și reprezentare“); Georges Bataille, „Erotismul“; Denis de Rougemont, „Iubirea și Occidentul“; Octavio Paz, „Dubla flacără“; Pascal Bruckner, Alain Finkielkraut, „Noua dezordine amoroasă“; Michel Onfray, „Prigoana plăcerilor“; Aurel Codoban, „Amurgul iubirii“... Enumerarea aceasta este doar o picătură – importantă, ce-i drept – dintr-un ocean bibliografic pe această temă și cu neputință de stăpânit în întregime. Iar la toate acestea se pot adăuga diversele mitologii, erotismul oriental spiritualizat, apoi Freud, dar și Marchizul de Sade sau prădătorii sexuali Giacomo Casanova și Don Juan. Surse pentru o astfel de carte îl reprezintă și numărul enorm de opere artistice din toate timpurile care s-au nutrit din sfera sexualității, erotismului și iubirii.

Nu știu cum ar putea arăta începutul unei astfel de cărți scrise după ce totul pare să fi fost spus. Pe de altă parte, mai toți oamenii au impresia că știu ceva despre dragoste. La asta se adaugă certitudinea fiecăruia că experiența sa erotică are un aer de unicitate. Se pare că nu toți simțim la fel, iar această realitate, dacă e adevărată, face din fiecare experiență erotică una singulară. Confundată adesea cu dorința (sexuală), iubirea a suscitat interesul omului încă din zorii civilizației. Cu „dorința“ ne naștem, fiindcă ea are legătură cu instinctul (de reproducere), cu programul genetic al speciei. În schimb iubirea, e foarte posibil, se învață. În cartea sa de „Maxime“, în aceea cu numărul 136, La Rochefoucauld preciza un fapt simptomatic: „Există oameni care nu s-ar fi îndrăgostit niciodată dacă nu ar fi auzit vorbindu-se despre dragoste“. Îmi place să cred că acest adevăr se poate generaliza când vorbim despre iubire, când trecem de la sexualitate la sentiment. Dragostea pare să fie un semn de „indisciplină“ în firea speciei om, pentru că ea ne smulge din animalitate.

Altfel spus, odată cu nașterea, animalul este „programat“ să se perpetueze, nu să iubească. Ceea ce înseamnă că iubirea este totuși altceva decât dorința (sexuală), este ceva ce omul are sau poate că i s-a dăruit, cum cred unii, din altă lume.

Vorbind sau scriind despre iubire, oricine poate să devină penibil. Nici marile personalități validate de istorie nu au epuizat subiectul. Viața, moartea, iubirea, divinitatea și toate celelalte par să fie mereu pălării cam mari pentru orice cap. Miturile au făcut din iubire o zeitate. Neputând s-o definească, sfinții și poeții au mărturisit-o pur și simplu. Cei dintâi au susținut că iubirea de Dumnezeu e superioară iubirii de oameni. Unul dintre ei susține sinonimia dintre Dumnezeu și iubire, cum se întâmplă în „1 Ioan, 4:8: «Cel ce nu iubește n-a cunoscut pe Dumnezeu, pentru că Dumnezeu este iubire»“. Ni

se sugerează că iubirea este consubstanțială condiției umane și că divinitatea nu poate fi cunoscută decât prin ea. Și fiindcă Dumnezeu este cel ce este, cum afirmă vocea biblică, iar cunoașterea rațională a divinității este cu neputință, înseamnă că iubirea este enigmatică și că semnificația ei nu vom putea-o niciodată desluși pe deplin. Ni se spune tacit că a-l iubi pe Dumnezeu înseamnă a-i iubi pe oameni. Reciproca n-ar fi valabilă, chiar dacă pare a fi adevărată. Asta îmi amintește de anticul Protagoras, a cărui zicere („Omul este măsura tuturor lucrurilor...“), interpretată neglijent, a generat în istorie un orgoliu nemăsurat al „creaturii“. Omul s-a așezat pe sine însuși de-o vreme în mijlocul preocupărilor sale, îndepărtându-se orgolios și chiar cu dispreț de divinitate. Astăzi, tocmai trăim într-o astfel de lume.

Iubirea și frumusețea

În „Banchetul“ lui Platon, Socrate, cel care a recunoscut în fața prietenilor săi că tot ceea ce știa despre Eros învățase de la Diotima, preoteasă a unui templu din Cetatea Mantinei, le spunea „banchetiștilor“ că iubirea este aspirația omului către frumos. Iar această aspirație ar avea un drum al ei: „Să începem prin a iubi frumusețile de aici, după care să ne ridicăm până la iubirea frumosului suprem“ (op. cit., 211c, în traducerea lui Cezar Papacostea). Iubirea de frumos, ca punct de plecare pentru întrezărirea frumosului absolut, ar fi singura motivație a vieții noastre: „Căci dacă viața merită prin ceva s-o trăiască omul, numai pentru acela merită, care ajunge să contemple frumusețea însăși“ (ibidem, 211d). Îndată ce omul va reuși să întrevadă

ideea de frumos, nici banii, nici aurul, nici celelalte „umbre“ din lumea concretă nu vor mai fi pentru el importante. S-ar zice, *mutatis mutandis*, că omul merită să trăiască doar în măsura în care este în stare să iubească.

Cele spuse de Diotima prin gura lui Socrate par să fie adevărate. Sau poate că mie mi-ar plăcea ca lumea noastră să existe sub acest semn. Dacă vom considera banii, aurul, foamea, setea, sexualitatea etc. manifestări ale instinctului de a poseda, care trebuie satisfăcut, atunci înclin să cred că este adevărată aserțiunea lui Umberto Eco, din „Istoria Frumuseții“ (București, Grupul Editorial Rao, 2006, p. 10): „Cel însetat se repede să bea din apa izvorului, de care a dat în sfârșit, fără să-i admire Frumusețea. O va face după aceea, de îndată ce dorința i se va fi potolit. De aceea semnificația Frumosului este diferită de cea a dorinței. Ființele umane pot fi socotite și ele nespuse de frumoase, chiar dacă nu reprezintă obiectul dorinței noastre sexuale sau știm că nu ne vor putea aparține niciodată“. Se va spune așadar că omul se poate bucura de frumusețe nu când este dominat de instinct, ci atunci când a reușit să se scuture de el, adică după ce necesitatea a fost satisfăcută.

Cândva, un amic mi-a mărturisit o întâmplare cu „iubita“ lui... Se întâlneau adesea acasă la ea și făceau dragoste. Dar imediat după aceea, paradoxal, el simțea nevoia să se ridice din pat, să se îmbrace și să plece. Acest simțământ bizar se repeta, iar pentru el părea inexplicabil. I-am spus atunci, fără să-mi tescuiesc prea mult în minte cuvintele, că n-o iubește pe femeie, fiindcă, dacă ar iubi-o, s-ar bucura s-o țină în brațe și după aceea. Astăzi, după atâta vreme, i-aș argumenta folosindu-mă și de o secvență din Ortega y Gasset, din „Studii despre iubire“ (București, Editura „Humanitas“, 2006, p. 11), care mi se pare adevărată: „Dorința moare automat odată cu dobândirea, dispare odată cu satisfacerea. Iubirea, în schimb, este veșnic nesatisfăcută“...

• Marius Grăita-Mandra

Acest modest, dar sincer exercițiu de admirație, cum ar zice Emil Cioran, își are izvoarele în nevoia irepresibilă de adorație, atât de rar prilejuită și cultivată în iarna acrellor și grimaselor, în iarna solitudinii și învrăjbirii noastre. Robit de certitudinea incertitudinii, de tirania unui ademenitor și intangibil ideal – al cărții totale și al începutului continuu, cu poezia și febrilitatea așteptărilor –, Petre Isachi dovedește, dacă mai era nevoie, ce resursă de rezistență morală o reprezintă capacitatea de autoiluzionare, de ficțiune programată, capacitatea de a ceda fascinației pe care o exercită visul, mirajul, jocul secund barbilian, din pur și mântuit azur... *Îl ispitesc poezii de taină și de vise, / Tenebrele pădurilor de brazil, / În căutarea cărților nescrise / De mâine, poate, dacă nu de azi!*

În labirintul sufocant, neliniștit, numit de el „înfernul simulacrii generalizată”, alienant este fenomenul îngrijorător al multiplicării oglinzilor, mulți lăsând să se înțeleagă că spargerea lor ar fi, paradoxal, dovadă de sănătate și igienă mentală. Dar nu, criticul nostru se oprește în dreptul fiecărei oglinzi, prubuluieste mesteșugul maestrului, îi verifică fidelitatea și transparența, își scruțază îndelung chipul, pentru că nu se știe dacă cel ce judecă o operă de artă nu cumva o și creează, nu o ia în stăpânire și nu-i influențează, în mare măsură, destinul.

Ion DINVALE

Petrică Isachi, la 80 - Plus

Trădând un generos și empatic orizont de așteptare, el vede în fiecare autor o promisiune, o speranță, o revelație, fiecare reușită fiind întâmpinată cu bucurie, cu entuziasm, ca o izbândă personală. Te miri de unde atâta căldură, atât freamăt și atât altruism! Pentru că, trebuie să recunoaștem, criticul în genere și Petre Isachi îndeosebi acceptă condiția de aservire, de robie asumată și risipire îndatoritoare, de trecere în plan secund, în semiobscuritate, fără gândul folosului pentru sine și certitudinea succesului garantat. „V-am citit pe toți” – o mustrare grea, venind parcă din tranșență, trădând un aerian, un părelnic suspin. Explorând și exploatând zăcămintele, adesea sărace, i s-a reproșat o anumită larghetate, o prea mare generozitate în aprecierea producțiilor literare, îndeosebi ale autorilor din Țara de Jos a Moldovei. E un reproș ce amintește de mustrarea pe care i-o aduceau prietenii lui Nichita Stănescu, care primea pe oricine cu îngăduință și generozitate. Autorul *Elegiilor* răspundea invariabil: „Dacă-mi bate la ușă Eminescu?... Să nu-i deschid!” Într-adevăr, cine

poate revendica certitudinea absolută a evoluției ulterioare, cine poate face distincția dintre potențialitate și act, cine-i în stare să dea măsura convenită a pornirilor germinative, adesea naive, genuine?... Rămâne ca timpul, necrutătorul Cronos, să cearnă și să discearnă, în locul nostru și pentru noi toți. De vor fi fost decepții, așteptări înșelate, pronosticuri riscate, autorul nu lasă să se întrezărească vreă urmă de ironie, autoironie, sarcasm sau amărăciune. Nimic resentimentar, nimic vindicativ.

Poate prea deschis, prea generos, prea entuziast, Petre Isachi ne oferă spectacolul unei

vitalități, al unei expansiuni de-a dreptul năucitoare: reviste, festivaluri, juri, lansări de carte – proprii sau străine –, interviuri, cronici etc. Aliat de nădejde al candorii, al prospețimii inspirației într-o epocă prozaică, sarcastică și cinică, vlăguită de vise și de speranță, el ține sus flacăra credinței că minunile se pot produce oricând, inclusiv în vremurile noastre amărite și prăpădite. Înduioșat „până la lacrimi”, mă gândesc ce dureros memento va fi stărnit în rândurile agramatilor de azi avertismentul: „Nu există război mai mare decât cea a cărților necitite!” Sau câtă nedumerire,

neliniște și perplexitate în afirmăția orgolioasă: „Nimic din ce e scris nu mi-e străin!” Pentru el finalul celebrului eseu al lui Camus ar trebui rescris. Nu trebuie să ni-l închipuim pe Sisif fericit!... El este cu adevărat, de vreme ce s-a înstăpânit pe stâncă ce o rostogolește; și-a ales singur muntele, și-a hotărât, într-un cuvânt, destinul!...

Pentru a duce la bun sfârșit odiseea căutărilor febrile a cărții totale, nu sunt de ajuns 80 de ani. E nevoie de mult mai mult. Aș zice de o eternitate și încă o zi sau cum se spune în minunața limbă a lui Shakespeare, *forever and a day*. Rămâne de văzut cum va reuși să se susțină legilor implacabile ale timpului, „orologului ce ne măsoară destrămarea”. „La mulți ani!”, Don Pedro, căci cuvântul din poveste: înainte mult mai este!... Ești singurul om pe care îl cunosc ce simte nevoia acută de dușman, dar pe care nu-l lasă inima să ducă până la capăt îndemnul lui Umberto Eco de a-și „construi”, de a-și procura un dușman; acolo, unul oricât de mic, așa de leac – fidel și plin de zel kara ilfak. Iar dacă mai vine și Dan Sandu cu un minunat „cântec de prieten”, s-a mântuit. Sunt sigur că acest cântec îl vei resimți ca un eșec în această tentativă – unică – în istoria literaturii române (de la origini până în prezent).

Mutațiile survenite în societatea actuală impun o regândire a cercetărilor etnologice de teren. Urbanizarea, globalizarea, migrația, expansiunea mass-mediei și a internetului au dat noi forme nevoii de integrare, de afirmare a identității, conducând la reconfigurarea ideii de teren în cazul cercetărilor etnologice. La civilizația și cultura populară, adică „lumea satului”, s-au adăugat alte medii (urban, semiurban, grupurile socio-profesionale, grupurile marginalizate social, minoritățile etnice, comunitățile din diaspora, comunitățile virtuale).

Obiectivele cercetării etnologice s-au recalibrat în funcție de relația cu terenul de cercetat. De la formulele etnografice ale secolului al XIX-lea, care ilustrau vocea comunității etnice, operând cu generalizări ale experienței individuale la nivelul unor macromodele, actualmente putem vorbi despre o etnologie a fragmentelor, a vieții cotidiene, a omului ca om. Se înregistrează reorientarea dinspre cercetarea unităților sociale înspre subiectivitățile intelectuale. A crescut interesul pentru ilustrarea unor elemente de distribuție de gen și de status social, a unor fapte de interculturalitate și aculturație. Toate acestea se întâmplă prin transparentizarea relației de colaborare dintre actorii comunicării etnologice, dintre cercetător și informator și publicul receptor. Terenul se construiește astăzi din experiența de comunicare, făcându-se vizibile mecanismele sale.

Cercetarea de teren se realizează acum sub alte auspicii decât în urmă cu câteva decenii. Dinamica relației observator (cercetător) – observat (subiect) s-a schimbat în condițiile în care lumile celor doi sunt, din mai multe puncte de vedere, aceleași: orizonturile de așteptare ale subiecților de azi față de ceea ce reprezintă cercetătorul sunt

Petronela SAVIN

Cercetările etnologice de teren... astăzi

alte, felul în care subiecții își construiesc propria viziune despre tradiție și felul în care o expun cercetătorului e diferită. Conștientizarea unei presu-puse valori pe care o are tradiția astăzi conduce la un fenomen de autopatri-monializare (costumarea în „țărani” cu prilejul interviului, recuperarea estetică a instrumentarului tehnic țărănesc, adică oale, care, roți, expuse în

o Vasile Crăiță-Mândra

gospodării), marketizarea tradițiilor, nevoia de recunoaștere a subiecților drept cunoscători/ purtători ai tradiției.

Etnologia astăzi pare să aibă mai ales un caracter reflexiv, fiind preocupată de maniera în care se poate vorbi despre terenul cercetat. Problema textualizării faptului etnologic a reprezentat o preocupare de la începuturile disciplinei. Odată cu antologia *Graiiul nostru. Texte din toate părțile locuite de români*, vol. I-II (1906-1908), de I. A. Candrea, Ov. Densusianu și Th. D. Speranția, s-a creat o adevărată tradiție a punerii în text a discursului informatorului. Astăzi, creșterea interesului pentru recuperarea elementelor de context, a situației de comunicare ca întreg, implicare, până la solidarizare, a cercetătorului în comunicarea cu informatorul pun mari probleme la nivelul transmiterii discursului etnologic către publicul larg.

Digitalizarea resurselor de patrimoniu pare să fie o soluție. Crearea unor baze de date cu documente de tip foto, audiovideo și text, accesibilizarea lor ca resurse on line conferă o cu totul altă dimensiune cercetării etnologice. În mediul virtual, relația dintre patrimoniu și comunitate capătă alte dimensiuni. Acesta poate fi retras, completat și contextualizat. Acest tip de cercetare poate implica comunitatea, stimulând-o să

participe la valorificarea propriului patrimoniu. Cercetătorul însuși are prilejul să reviziteze terenul în mediul virtual după criteriile pe care nu le poate urma pe terenul realității; alți cercetători pot avea acces la baze de date on line și își pot dezvolta cercetarea. Publicul larg are acces la cercetare, informatorii însuși pot încărca informații on line, pot adăuga comentarii. Cercetătorul, informatorul, publicul care comunică în spatele unui avatar modifică însăși paradigma cercetării și reconfigurează ideea de teren. Digitalizarea pare să fie o manieră de democratizare a etnologiei și a patrimoniului și de returnare în comunitățile de proveniență. Patrimoniu devine trăit de către cei care îl utilizează, iar patrimonializarea devine un exercițiu digital în acord cu lumea actuală.

Încheiem reflecțiile noastre cu privire la cercetările etnologice de teren invitându-vă să vizitați platforma *eCULTFOOD* (<http://ecultfood.ub.ro/>), care a reprezentat rezultatul Proiectului *Digitalizarea patrimoniului cultural alimentar. Regiunea Bacău (2016-2018)*, coordonat de Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău, în parteneriat cu Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași și Asociația Culturală „Artă. Tradiții. Patrimoniu fără frontiere” Bacău. Baza de date cuprinde 1278 de resurse, reprezentând discursuri audiovizuale despre rețetele culinare tradiționale, rezultate din anchetele de teren din 34 de localități din județul Bacău. Platforma are corespondent un canal pe *youtube*, toate resursele putând fi accesate și de publicul larg. Actualmente, atât din punctul de vedere al cantității de resurse, cât și din punctul de vedere al funcționalității, această tehnologie este unică în domeniul studiilor patrimoniale din România.

Gheorghe IORGA

Din moștenirea lui Mihail Bahtin

În „Le principe dialogique” (1981), optând „fără prea multe ezitări” pentru două superlative convenite lui Mihail Bahtin (1895-1975), Tzvetan Todorov afirmă că „e cel mai important gânditor sovietic (ne aflăm în 1981, n.n.) în domeniul științelor umane și cel mai mare teoretician al literaturii secolului al XX-lea”. Iar canadianul André Belleau, în „Notre Rabelais” (1990), definește și evaluează contribuția lui Bahtin la teoria estetică modernă și contemporană „într-o perspectivă sociocritică”, făcând din asta una dintre „chestiunile pasionante” de care ar trebui „să ne ocupăm în curând”.

De mai bine de jumătate de secol, scrierile lui Mihail Bahtin exercită o influență din ce în ce mai mare asupra teoriei literare, mai ales în spațiul literar francez (parțial) și în cel canadian (Québec). În domenii diverse ca stilistica, naratologia și istoria genurilor, gânditorul rus a elaborat concepte de care un număr însemnat de critici se folosesc cu asiduitate astăzi pentru a analiza o mare varietate de texte, chiar dacă teoreticienii literari continuă să discute valoarea lor și chiar să le incrimineze supozițiile. Ideile lui Bahtin s-au răspândit, prin strădaniile cunoscuților teoreticieni Julia Kristeva și Tzvetan Todorov, dincolo de limitele restrânse ale studiilor rabelaisiene și ocupă, în prezent, un loc legitim printre bazele teoretice pe care se întemeiază analiza imanentă a textului literar. Motivele sunt ușor de găsit. Pentru Todorov, Bahtin e „una dintre figurile cele mai fascinante și mai enigmatice în cultura europeană a mijlocului secolului al XX-lea” („Critique de la critique”, 1984). Astăzi, datorită cercetărilor biografice ale lui Michael Holquist, viața lui Bahtin are mai puține mistere decât în urmă cu aproape 45 de ani, dar statutul real și semnificația precisă a contribuțiilor lui la problematica teoriei literare moderne rămân să fie determinate. Cum a sugerat M. Pierrette Malczynski, în „Critique de la (de)raison polyphonique” (1984), „fantastica – cuvântul nu e prea tare – proiecție a persoanei și a scrierilor lui Mihail Bahtin pe avanscena teoriei și a criticii contemporane” ridică probleme numeroase la care de-abia începem să răspundem.

Gândirea lui Bahtin se situează, în plan teoretic, la intersecția mai multor marcuri ale criticii literare moderne: stilistică, semiotică, istorie a mentalităților. Ca majoritatea teoreticienilor importanți ai literaturii secolului trecut, cel care a scris „Esthétique et théorie du roman” (1978) a elaborat teze ce vizează în mod direct unele științe umane, mai ales lingvistica și sociologia. Plasându-se sub semnul unei pluridisciplinarități riguroase, Bahtin s-a interesat totodată de analiza textuală

(concepută ca o formă particulară și privilegiată a analizei discursului) și de istoria genurilor și formelor literare. Teoriile sale sunt, în multe privințe, o reacție viscerală împotriva formalismului rus, dominată de ideea de a nu vedea în textul literar decât un ansamblu de structuri lingvistice a căror descriere ar fi fost suficientă. În concepția lui Bahtin, critica literară n-ar trebui să separe vreodată forma și conținutul. Obiectivul principal al cercetării literare „nu trebuie să fie materialul, ci arhitectura sau construcția sau structura operei, înțelesă ca un loc de întâlnire și de interacțiune între material, formă și conținut” (Tzvetan Todorov, *op.cit.*). Un astfel de demers „postformalist l-a determinat pe Bahtin să inventeze concepte (precum noțiunea de *chronotop*) spre a descrie funcționarea textului literar ca pe un proces extrem de complex, în cursul căruia producerea sensului rezultă din interacțiunea dintre formă și conținut ideologic. E, aici, un loc comun al teoriei literare moderne, dar opiniile lui Bahtin despre această chestiune, în mod curios, au făcut să curgă mai multă cerneală decât cele ale altor vedete ale teoriei, care totuși au spus esențialmente același lucru.

Pentru că teoreticianul rus concepe orice discurs, cu atât mai mult discursul literar, ca pe

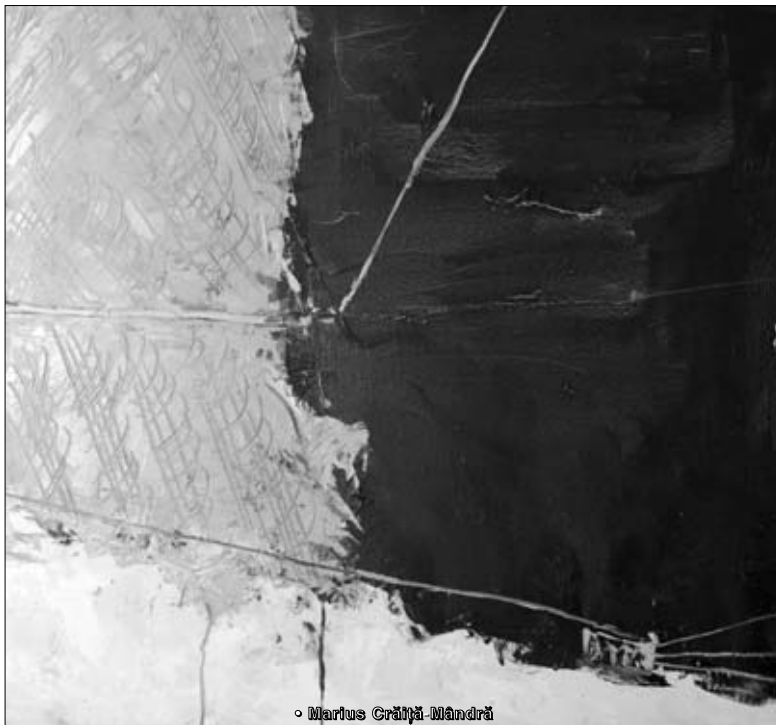
un instrument dinamic, Bahtin tinde să insiste asupra abundenței de raporturi pe care diferite limbaje le întrețin unele cu altele în interiorul aceluiași text. Interacțiunea dintre toate aceste limbaje e un fenomen pe care Bahtin îl numește *polifonie*. Așa cum subliniază André Belleau în „Notre Rabelais”, *polifonia* e una dintre contribuțiile fundamentale pe care Bahtin le-a adus teoriei literare moderne și contemporane: „Datorită lui Bahtin suntem de acum înainte în măsură să inițiem o indubitabilă realitate literară în privința căreia nu se știa prea mult prin ce mijloc trebuia abordată. Aș numi-o multiplu, nume sub care se pot apropia unele mari texte ce își răspund în mod ciudat, în ciuda diferențelor adânci de inspirație și de viziune și în legătură cu care există obiceiul de a folosi termeni ca polifonie, plurivalentă, eterogenitate, calitate caleidoscopică sau contrapunctică”. Ceea ce Bahtin numește „plurilingvism” e o caracteristică fundamentală a oricărui discurs, dar rămâne un fenomen strâns legat de istoria romanului („Gargantua”, „Ulise”, romanele lui Hubert Aquin, de exemplu). Pentru gânditorul rus, există „două linii stilistice” în istoria romanului: romanul polifonic (mai cu seamă după Dostoievski) și romanul omofonic (Doamna de la Fayette ori Tolstoi, de exemplu). Pe de

o parte, Bahtin a fost primul care a descris această „confruntare a limbilor” (Belleau) și i-a trasat evoluția de la originile genului romanesc până la vârsta barocă; pe de altă parte, a deschis calea numeroșilor critici care au plecat în căutarea polifoniei și au reușit să o găsească mai peste tot; până într-acolo că ne putem întreba uneori ce vrea să spună termenul.

În Canada (Québec), André Belleau a înțeles imediat pertinenta conceptului de *polifonie* pentru studiul romanului de limbă franceză, domeniu în care practica literară a devenit, ca pe vremea lui Rabelais, „un loc conflictual de interacțiune a limbajelor și codurilor” („Notre Rabelais”). Mulțimea limbajelor în romanele lui Gérard Bessette și ale lui Hubert Aquin, ca și „confruntarea” englezei cu franceza din cele ale lui Jacques Godbout și Jacques Polin ilustrează de minune conceptul bahtinian de *polifonie*. Deși s-ar putea studia această „eterogenitate lingvistică”, despre care scrie André Belleau când analizează „La Bagarre”, romanul lui Bessette, în „Le romancier fictif” (1980), dintr-un punct de vedere pur lingvistic (fenomen pe care lingviștii îl numesc „code-switching”), noțiunea de *polifonie* are avantajul că pune în evidență strânsa legătură dintre activitatea literară și contextul social pe care îl reflectă

această practică. În „Notre Rabelais”, Belleau subliniază numeroasele asemănări dintre situația lui Rabelais și cea a scriitorului din Québec: „Contextul lingvistic extrem de complex și confuz al secolului al XVI-lea permite, desigur, să-ți dai seama într-o oarecare măsură de bogăția nesfârșită a limbajului rabelaisian, de varietatea discursurilor ce se confundă în textele sale, de caracterul său veritabil polifonic. [...] Interacțiunea lingvistică e poate mai puțin complexă în Québec, dar nu rămâne mai puțin intensă și reală... În termeni bahtinieni, romanul canadian de limbă franceză ar fi, prin urmare, prelungirea unei lungi tradiții europene, cea a romanului polifonic. După cum au arătat Belleau și alți critici care i-au urmat, e posibil să se găsească alte analogii între practica literară a lui Rabelais și cea a romancierului canadian de limbă franceză, în raporturile dintre operele respective și culturile populare care le-au hrănit.

Procedeele prin care „cultura populară penetrează și impregnează cultura serioasă” (André Belleau, *op.cit.*), la Rabelais ca și la Roch Carrier, constituie un fenomen de textualizare pe care Bahtin îl numește „carnavalizarea” literaturii. Spre deosebire de mulți termeni curenți în critica literară modernă, conceptul de *carnavalizare* (scritură carnavalizată) a fost clar definit de Bahtin în „Poetica lui Dostoievski”. În analiza carnavalului ca fenomen sociocultural, insistă asupra diverselor festivități, asupra caracterului său ritualic și, înainte de toate, asupra limbajului „simbolurilor concrete și sensibile”. În privința eventualei carnavalizări a textelor literare, e semnificativ, precizează Bahtin, că pe timpul carnavalului „se suspendă buna derulare a vieții normale” și „se începe prin răsturnarea ordinii ierarhice”, fiindcă un text carnavalizat e un text în care procedeele analoage sunt utilizate, la nivelul imaginilor sau structurilor narative, cu scopul de „a transpune” carnavalul în literatură. Precum carnavalul și diferitele lui festivități, un text carnavalizat „apropie, reuneste, asociază, amestecă sacrul și profanul, înaltul și josul, sublimul și insignifiantul, întelepciunea și prostia etc.” Bahtin a găsit elemente carnavaliste în texte atât de diverse, cum sunt „Candide” și „Idiotul”, dar la Rabelais descoperă, fără îndoială, cele mai bune exemple de scriură carnavală și de tematică pe care Bahtin i le asociază, inclusiv corporalitatea. După

• Marius Crăiță-Mândră

Bahtin, un număr de exegeți au văzut în dimensiunea carnavală (și polifonică) a romanelor lui Rabelais ceea ce André Belleau numește „un model figurativ al oricărui curent literar actual, caracterizat prin varietate, amestecul contrariilor, rupturile de orice fel” (*op.cit.*). Această tentativă, poate prematură, de a fonda modernitatea lui Rabelais pe baza teoriilor lui Bahtin a revoluționat studiile rabelaisiene, ce se împotmesc de multă vreme în interminabile dezbateri despre locul lui Rabelais în istoria ideilor secolului al XVI-lea. Lucrările lui Bahtin despre Rabelais (reunite sub titlul „Opera lui François Rabelais și cultura populară în Evul Mediu și pe vremea Renașterii”) au avut cel puțin un efect important pentru istoria literară: au atras atenția specialiștilor asupra contextului social și asupra bogăției de limbaj a romanelor sale.

Încă din anii '70 ai secolului trecut, critica s-a străduit să aplice conceptele de *polifonie* și de *scritură carnavalescă* unor romane franceze ale vârstei baroce, cum e „L'histoire comique de Francion” (1623) al lui Charles Sorel (cf. Robin Howells, „Carnival to Classicism: The Comic Novels of Charles Sorel”, 1989). Atunci încep a se desluși câteva obstacole posibile și a se întrevădea limite la ceea ce Pierre Popovic a numit „bogata moștenire bahtiniană” („Littérature et sociocritique au Québec: horizons et points de fuite”, în: François Dumont et Louise Milot – „Pour un bilan prospectif de la recherche en littérature québécoise”, 1993). Neîndoielnic, noțiunea de literatură carnavalizată explică numeroase elemente ale unui roman ca „L'histoire comique de Francion”, inclusiv mult comentata scenă a orgiei, ceea ce ne face să credem că Sorel era un mare admirator al lui Rabelais. Nici n-am putea nega în vreun fel că Sorel întreține relații importante cu o parte esențială a culturii populare, atât de prezente în epocă. Însă noțiunea de baroc literar, așa cum a fost definită de Jean Rousset și, acum mai bine de 30 de ani, de Guy Scarpetta („L'artifice”, 1988), explică, mult mai bine decât teoriile lui Bahtin, extraordinara eterogenitate lingvistică pe care o aflăm în romanul lui Charles Sorel. E o dilemă de fond pentru teoria literară modernă: care e cel mai bun mijloc de a

explica diversitatea de stiluri ce caracterizează romanul baroc: o metodologie care provine din sociologie (Bahtin) sau din istoria artei (barocul)?

În contextul studiilor apărute în Québec, „transferul brutal, fără dezbateri și fără amendamente, al unor concepte bahtiniene” (Pierre Popovic, „Le festivalessque: la ville dans les romans de Réjean Ducharme” – comunicare la un colochiu de la Montréal, 1993, n.n.) privind o literatură născută într-o cultură și în condiții destul de diferite de cele care au produs romanele lui Rabelais și ale lui Sorel, ale lui Dostoievski și ale lui Joyce a ridicat probleme numeroase. După modelul lui André Belleau, exegeților romanului canadian contemporan de limbă franceză le-a fost comod să stabilească analogii între situația scriitorului din Québec din anii '60 ai secolului al XX-lea și cea a scriitorilor renașcențiști. Astfel de analogii au sfârșit, pe plan literar, prin a atinge „carnavalizarea eroului” la Marie-Claire Blais, Jacques Godbout și Réjean Ducharme (cf. Maroussia Hajdukowski-Ahmed, „The Unique, Its Double and the Multiple: The Carnavalesque Hero in the Québécois Novel”, în „Yale French Studies”, 1983). Chiar dacă analogia dintre „primăvara din Québec” și Renaștere e întemeiată pe dezbaterile generate de „Insolences du Frère Untel” (Jean-Paul Desbiens, 1960, carte cu un impact major asupra „Revoluției liniștite” din Québec și asupra reformelor educaționale de aici), acest „transfer brutal” al conceptului de carnavalizare în texte atât de diferite, ca romanele lui Roch Carrier și cele ale lui Hubert Aquin, riscă nu numai să le deformeze, ci să le obscurizeze funcționarea ca texte literare.

Ne putem întreba acum, pe bună dreptate, de ce teoriile lui Bahtin și-au găsit atâția partizani. Mai întâi, și spre deosebire de conceptele folosite curent în critica literară de astăzi, noțiunile de bază ale criticii bahtiniene au fost clar definite de teoreticianul rus: *polifonia*, de exemplu, în eseu „Pluringvismul în roman”, și *carnavalizarea literaturii*, în câteva pagini din „Poetica lui Dostoievski”. Apoi, ideile lui Bahtin au beneficiat de statutul mediatic al teoreticienilor Julia Kristeva și Tzvetan Todorov, două dintre marile vedete ale teoriei moderne. În sfârșit, pentru că se pot aplica ușor conceptele bahtiniene în analiza a tot felul de texte, acestea au marcat profund învățământul și literatura atât în Franța, cât și în Québecul canadian. În ultimii ani, o nouă generație de critici și teoreticieni literari și-a însușit – cum altfel? – teoriile lui Bahtin. Ne așteptăm ca dezbaterile despre valoarea lor să continue multă vreme. Cu folos, desigur!

cinema

Marian-Sorin RĂDULESCU

Farmecul discret al unui film cuminte

Cărturan, debutul lui Liviu Săndulescu în regia de lungmetraj (produs de studioul Mandragora, care îi girase și scurtmetrajul *Betoniera*, și filmat de Oleg Mutu) este, în mai multe privințe, surprinzător. Mai întâi pentru că pare (doar pare) tern. Impresia că totul e *prea* la locul lui în acest film (cum ar spune unii comentatori), că nu păstrează niciun loc pentru conflicte mai puternice, pentru intrigi și personaje mai complicate poate fi cauzată și de o anume nerăbdare a privitorului. Adevăratul conflict e, (și) în acest caz, nu între personaje, ci între autor și spectator.

Cărturan (Teodor Corban) este un om (înru-dit – nu doar prin vârstă, ci și prin impasul existențial – cu Watanabe din *Ikiru*, filmul lui Akira Kurosava inspirat din *Moartea lui Ivan Ilici*, de Lev Tolstoi) ce află că e pe moarte și ar vrea să-și rezolve două probleme: pomana (la care dorește să participe, încălcând astfel rânduiala Bisericii) și nepotul său de 14 ani, rămas (nu aflăm din ce pricină) fără părinți, căruia îi dăduse o bună creștere și pentru care încearcă acum să-i găsească un loc la orfelinat (sau, dacă s-ar putea, la o casă familială, iar pentru aceasta știe că trebuie să-și vândă casa). Rezolvarea (și de aici, poate, sentimentul de înșelătoare monotonie, chiar de ușoară iritare) vine din altă parte: de la un „pescar de oameni”. Mai exact, singurul care se arată necondiționat dispus să-l ajute pe *Cărturan* (inclusiv în privința nepotului, pe care e doritor să-l înfieze și să-l crească mai departe) este chiar preotul (Adrian Titieni) comunei argeșene unde locuiește *Cărturan*. Acesta, cu duhul blândității, își dojenește enoriașul (care, deși se consideră un „bun creștin”, dă pe la slujbele bisericii doar de Crăciun și de Paști) pentru îndărătnicia cu care caută să-l convingă să-i facă slujbă de pomenire încă din timpul vieții, pentru că „religiozitatea” pe care o afișează (în numele datinii din tată-n fiu, așa cum e transmisă ea în locurile sale natale din Severin) „nu e creștinească” (e străină de învățătura Bisericii), pentru că fuge de spovedanie – adevărata tămăduire a sufletului. Poate că unul din sensurile ascunse din *Cărturan* este chiar meditația (implicită) pe seama unei forme de „religiozitate” (de legalism, de „punere în regulă cu Dumnezeu”, de auto-păcăleală, până la urmă) ce se vrea a ține loc de conștiință eclezială. Tema se regăsește la Cristian Mungiu (*După dealuri*), Radu Jude (*O umbră de noapte*), Cristi Puiu (*Sieranevada*), Gabriel Achim (*Visul lui Adalbert, Ultima zi*), Andrei Cohn (*Maica Domnului de la parter*)!

Povestea din *Cărturan* trimite spre modelul inițial (care este pilda), însă fără stridente și accente moralizatoare. În filmul lui Săndulescu, așa cum se întâmplă la o serie de alți autori din Noul Cinema Românesc, ideea e dizolvată „ca sarea în apă” în masa narațiunii, fără excese didactice. Rezultatul: o recuperare – cu mijloacele cinemaului minimalist – a firescului, a unei atitudini de viață numită omenie pe care, fiindcă ne-o refuzăm adesea, tindem s-o tăgăduim. Surprinzătoare sunt, în *Cărturan*, și dialogurile (puțin numeroase), din care – fără să fie artificiale, prețioase – lipsește orice urmă de licențiozitate. Eventualele reproșuri la adresa bunei-cuviințe (în fapt, firescului) din ele sunt mai degrabă pentru deprinderea noastră de a auzi sau de a folosi, în vorbirea curentă, cuvinte (altădată socotite măscări) de mult devenite clișee.

Surprinzător (și îmbucurător) este și dialogul dintre tată și fiu pe tema cititului. Și, în general, relația lor lipsită de conflicte. Nepotul lui *Cărturan* este un adolescent cuminte, care joacă fotbal, dar și citește. Parcă ți-e greu să suporti atâta cuminenție și uși că, de fapt, pe ecran e un personaj amenințat de „clipa cea repede”, gata să plece în „vacanța cea mare”. Dar nu oricum și nu de capul său, ci după ce – într-un fel nebănuit – a aflat răspuns la ambele griji care îl frământau. Și poate că această minune (cum am spune, folosind un cuvânt pe cale de dispariție) este însuși darul pe care omul îl primește atunci când, orbit de supărare, își înfrânge pomirea spre mânie, spre scandal, spre revoltă. Dacă s-ar traduce în cuvinte, ultima scenă (fără dialog) din *Cărturan*, cu personajul principal rămas singur în noapte după pomana fără slujba preotului, când toți au plecat la treburile lor, ar arăta cam așa: Facă-Se voia Ta!...

1. Tema se regăsește și în *Dreptate în lanțuri*, filmul lui Dan Pița din 1984. Acolo, dezertorul Năstase își pune capăt zilelor (era sinucigaș) și haiducul-șef, Pantelimon, merge la un fel de stareț și-i cere să-l îngroape. „N-am voie!”, zice. „Nimeni nu poate să spele păcatul săvârșit.” „Poate că n-a fost mai păcătos decât noi doi!...”, încearcă Pantelimon să-l convingă. Starețul e ferm: „Sunt păcate a căror taină n-o putem pricepe, iar răul lor nu-l putem cuprinde. O să-l înmormântăm așa cum se cuvine, însă fără slujbă.” Când Pantelimon îi oferă bani, starețul îi răspunde: „Bani n-au ce căuta aici. Păcatul ăsta e fără răscumpărare.”

C. D. Zeletin

– Era un om foarte inteligent. Avea o inteligență care se manifesta în toate actele prin mișcare, înainte de toate; mișcarea minții, însoțită de o frică pe care ți-o transmitea ca interlocutor prin oricare cuvânt pe care ți-l va fi spus. Inducea o sfială. Nu puteai să-l vezi bun, fiindcă nu era suficient de cald ca să-i poți simți trăirile de care era capabil. Părea critic, dar pe de altă parte avea o slăbiciune pe care nu reușea să i-o pipăi. Ți-era frică să te apropii de el. N-ai fi vrut să-i fiu văr sau frate, dar așa fi vrut să vorbesc permanent cu el. Dacă așa fi un sculptor, de pildă, și mi-ai alege, în libertatea asta modernistă pe care și-o asumă toți artiștii, materialul care ar corespunde spiritului lui, ar fi... lamele de ras. Îmbrățișează-!! Admiră-!! Sărută-!! Spune-i că ai să mai vii la el! Să-și deschidă gura! (E o metaforă în ce spun. Să nu se înțeleagă că-l vorbesc de rău!)

– Ne-au rămas cărțile lui de poezie, traduceri din Shakespeare...

– Sunt foarte bune.
– Esurile despre artă...
– Ei, aici a excelat. Dar el e un mare intelectual, într-o căutare veșnică. Semăna într-un fel cu Petru Comarnescu.
– Sau cu Mihai Ralea...
– Cu Ralea mai puțin sau altfel. Petru Comarnescu, care vorbea și el destul de repede, avea un ton puțin mai blând și el găsea totdeauna așeriunea, afirmatia și-ți oferea material palpabil. Dar vorbea așa de repede, încât nu puteai să-l prinzi. Frunzetti avea spirit critic dezvoltat, pe care ți-l impunea și ție.

Mircea M. Ionescu

– Țin să felicit și să mulțumesc orașului Târgu-Ocna (unde mi-am petrecut trei vacanțe din școala elementară la unchiul meu, pe drumul spre Salină) pentru că răspunde cum merită nestematele din tezaurul cultural românesc. Profesorul Frunzetti este un nume de rezonanță și a da numele lui unei instituții în frumosul oraș Târgu-Ocna mi se pare un dar pe care cineva acolo, sus, l-a făcut urbei de pe Trotuș.

Gabriela

Adameșteanu

(n. 2 apr. 1942, Târgu-Ocna)

– Mi se pare foarte bine-venită ideea ca școlile din România să păstreze numele marilor intelectuali: scriitori, critici de literatură, de artă plastică. Totul mi se pare că înfloreste atunci când apare un nume în loc de un număr.

Nicolae Fleiszig

a) – Nu am amintiri foarte vaste despre Ion Frunzetti decât ca profesor în facultate.

Un nume-efigie – Ion Frunzetti

L-am omagiat la centenarul nașterii (în Bacău, la 20 ian. 1918; d. 11 sept. 1985, București), îl pomenim ori de câte ori intrăm în Galerile de pe strada Mărășești, dar nu e suficient. Propuneam ca Școala Gimnazială Nr. 2 Târgu-Ocna, unde între 1924 și 1927 a urmat

cursul primar, să-i poarte numele, așa ca am solicitat opiniile (înregistrate audio) unor personalități artistice, privind locul lui Ion Frunzetti în cultura națională (a) și oportunitatea botezului Școlii (b). (Ioan Dănilă)

L-am fost student la istoria artei, la critica de artă. Ne-am văzut la vernisaje ș.a.m.d.

– Era un om care îmbina livrescul cu firescul...

– În afară de ce a scris, era un foarte bun orator. Vorbea extraordinar de frumos, liber și la obiect. Nu bătea câmpii. Era foarte direct, fără niciun fel de sofisticare.

b) – Mă gândesc că e foarte bine ca școala din Târgu-Ocna să-i poarte numele, pentru că e un om care a lăsat o urmă în cultura românească. Să aduci un nume într-o unitate care se ocupă de educația viitoarelor generații este extraordinar pentru memoria celui care îi dă numele, dar la fel este pentru aceia care vor absolvi. Mândria va fi pentru prima generație, a doua generație, a treia generație... Contează foarte mult.

Eugenia Antonescu

a) – Pe Ion Frunzetti îl știu de o sută de ani... Mai precis, de 50-60 de ani; de mult, adică. După absolvirea facultății, muzografă fiind, făceam cursuri de specializare, și Ion Frunzetti ne preda. Îl mai cunosc de la diferite conferințe, dar și de când a răspuns dorinței mele de a-mi face prefața la cataloage de artă. Am chiar manuscrisul vorbelor lui, care au apărut în catalogul Diaconescu și poate și-n altceva. Cu drag vi-l pun la dispoziție, pentru a-l promova, deoarece cuvântul lui este deja publicat.

b) – Merită din plin să poarte numele lui școala respectivă, pentru că el de câte ori vorbea despre trecut nu pregeta să amintească despre Târgu-Ocna, despre școala la care a făcut ciclul primar, despre

• De la dreapta: Ilie Boca, Ion Frunzetti, Viorela Filimon, Dumitru Gărea, I. Ursache (Bacău, Muzeul de Artă, anii '70; fotografie din arhiva Octavian Voicu; custode, Dionis Pușcuță)

meleagurile acelea. La un moment dat mă gândeam că este un lăudăros, dar acum văd că eu am devenit o povestă...

– A fost unul dintre cei mai importanți critici de artă pe care l-a avut România.

– Așa este. A fost un om jovial, un om apropiat, care știa să-ți transmită din știința lui de carte. În jurul anului 1990, era internat, ca și soțul meu (Lulian Antonescu, n.n.), la Spitalul „Elias”, unde s-a prăpădit dragul de el. I-am cunoscut soția, l-am văzut implicat în organizare de expoziții, de muzee, preda frumos la Institutul de Artă, deci a fost un om prețios. M-a frapat când l-am auzit povestind despre el și m-am trezit că-l imit la ora actuală. Am devenit și eu o povestă: când întâlnesc un obiect, îi spun povestea lui după 20 de ani, după 5 ani, imediat... Dacă vreți să știți mai multe lucruri despre el, vă sugerez să vă adresați unei foste directoare de muzeu, Florica Postolache, din Constanța, care a adunat tot ce a scris el, în 2-3 volume. Procurați-le, că

ar trebui să intre în biblioteca acelei școli.

Paula Romanescu

a) – Ca să te edifice asupra unei culturi, trebuie neapărat să o raportezi la oamenii care au format acea cultură, care au adus ulterior contribuția mai mare sau mai mică la îmbogățirea ei, pentru că zestrea culturală a unei nații depinde de adoasul pe care fiecare om îl creează. Ion Frunzetti a fost un intelectual de marcă, de forță și de esență, pe care l-aș asocia cu zicerea din catrenul lui Omar Khayyam, din „Nimicnicia și absurdul vieții”: „Ivirea mea n-aduse nici un adaos lumii, / Iar moartea n-o să-i schimbe rotundul și splendoarea. / Și nimeni nu-i să-mi spună ascunsul tălc al lumii: / Ce sens avu venirea? Și-acum – ce sens plecarea?” Depinde de fiecare om în parte care este în măsură să aducă adaos lumii, să o facă. Este de datoria noastră să nu nesocotim acel adaos și să facem din el un prag nou, o treaptă spre o lumină alta, care să semene cu noi. Chipul unui om – aici, Ion Frunzetti – se redă din acele inflexiuni ale gândului și ale comunicării cu cei din fața sa. Discursul pe care-l avea el, raportat la literatură (și nu numai, că făcea asocieri surprinzătoare), te făcea să te plimbi tu în timpuri diferite, în lumi diferite, în idei diferite. Te recunoștea în ideile acelea pe care nu le avusesesi niciodată. Acesta este chipul adevărat al unui intelectual de forță: de a te determina să crezi că faci parte din acea minune care este chintesenta unei culturi, a unei

nații, a unei limbi.

b) – Este o cinste pentru școală. Nu cred că ar putea cineva de acolo să spună: „Știți ce? Să ne mai gândim”. Să te gândești la ce? Să te gândești să dai noblețe unui loc comun?!

Ilie Boca

a) – Ion Frunzetti s-a născut în Bacău. Era în timpul războiului și taică-său a trimis-o pe mamă mai în spatele frontului, să fie mai liniștită. S-a întâmpnat pe Strada Cimitirului Catolic, în nordul Bacăului, spre Câmpul Poștei. Nu mai există.

– În vecinătatea Direcției Sanitare Veterinare de pe Strada Bucovinei s-a inaugurat în anii 2000 un monument religios, romano-catolic.

– A căutat și el casa (știa numărul), dar nu a găsit-o. Frunzetti a fost în conducerea Uniunii Artiștilor Plastici multi ani și a sprijinit înființarea filialei Bacău, împreună cu Berdilă, apoi a cenaclului filialei. Voia să se mute la Bacău, că în București avea nepoți, era gălăgie... I se oferise și un apartament aici. La un moment dat mi-a propus să-l însoțesc într-o vizită în U.R.S.S., dar nu am reușit să obțin pașaportul.

– Intervențiile lui la vernisaje erau adevărate lecții de educație artistică.

– A fost un profesor nemaipomenit, cunoscător a cinci limbi, propus să predea în Spania. Era cunoscut deja în Italia. Ca vorbitor era formidabil, solicitat în toată țara. Este un personaj important al culturii noastre.

– Despre dv. a spus în vremea aceea că sunteți una dintre marile achiziții ale Bacăului din ultimii 25 de ani.

– Da, m-a flatat. Aprecia la mine o oarecare originalitate, expresivitatea... Îmi văzuse expoziția la „Apollo”, vizavi de Teatrul Național din București. Eram cu încă doi pictori moldoveni: Baciuc și Secieriu.

– Se simțea apropiat de Bacău.

– Îl însoțeam prin galeriile din oraș și îmi spunea despre fiecare lucrare câte ceva. Știa tot. Păcat că nu au fost înregistrate întâlnirile cu el. În 2006 am propus ca Galerieile să poarte numele lui Ion Frunzetti. L-am invitat odată la Tescani, ca să jurizeze Expoziția „Umorul în artă”, organizată de U.T.C., la care participau mulți tineri.

– Unii au ajuns nume în caricatura românească.

– Da. Premiul l-a luat Mihai Stănescu, pentru o lucrare cu un personaj care se uita peste un zid. N-am avut probleme cu organizarea, în ceea ce-l privește, adică nu a aplicat restricții tematice.

b) – Mi se pare normal ca Școala din Târgu-Ocna să poarte numele uneia dintre marile personalități ale locului. Trebuia făcut de mai mult timp acest botez.

• Vasile Grăiță-Mândră

Bătrânețea începe la vârsta de 65 de ani. Rostite de loana, la cei 11 ani ai săi, cuvintele sunau aproape impersonal; citea cu voce tare din manual, oarecum mecanic și indiferent. La acest capăt al vieții, astfel de lucruri par ca fiind ceva din altă lume. Îmi amintesc destul de bine senzația de uimire și neîncredere când, copil fiind, am aflat că cineva tocmai împlinise 38 de ani. În mîntea mea de atunci, deși nu auzisem încă de Matusalem, pentru mine era cu siguranță mai vechi decât el.

Cum se mai modifică perspectiva atunci când schimbi poziția pe rotitoarea Scară a vieții! Auzi adeseori că 40 este noul 20 sau că x e noul y, apoi, din dorința de amănare cu orice preț a inevitabilului, mulți recurg la cele mai de negândit acțiuni. Omul modern, trăitor în inevitabila sa alcătuire, a fost blestemat, condamnat să existe într-un trup cu dată de expirare la vedere, fără opțiunea salvării sufletului nemuritor și atemporal. Totul se petrece aici, acum și doar o dată.

Despre moarte se vorbește mereu; umbră însoțitoare a fiecărui pas, îi ajunge pe toți în cele din urmă. Cu bătrânețea ne înțelegem mai greu, preferăm să nu ne gândim la ea. Poate că și din această cauză, scriitorul Florin Toma e un temerar; în ultima sa carte, „Depozitul de bătrâni” (Timișoara, Ed. „Brumar”, 2019), deschide larg ușa pofinduo-ne să aruncăm măcar o privire înăuntru. El știe bine că apoi se va zăbovi atât cât este de trebuință și puțin mai mult. Dar totul este ciudat; deși e a dată de perete, senzația e că tot pe gaura cheii ne uităm. La întimități negândite, vom pune mâna la ochi.

Constantin ȚÎNTEANU

Scara vieții

Încă de la început, autorul ne atrage în povestea lui cu inteligență, căci nu poți să nu te întrebi ce e acela depozit de bătrâni. Vrei să afli amănunte. Cine a mai pomenit așa ceva?! Mă gândesc la versurile din „Acuarela” lui Ion Minulescu: „Un bătrân și o bătrână –/ Două jucării stricate –/ Merg ținându-se de mână”. Anulându-i, golinându-i de umanitate, poți apoi foarte ușor să-i arunci într-un colț de hală sau magazie, în abandonate grămezi anonime. Doar trebuie numiți. Am citit undeva că omul contemporan, tot mai singur pe măsură ce înaintează în vârstă, va ajunge la final un balast, chiar și mai brutal spus, gunoi. Pare șocant desigur, greu de acceptat și neadevărat de cele mai multe ori; cu toate acestea, nu poți trece cu vederea.

Florin Toma vorbește despre bătrâni cu simpatie și înțelegere; ei se salvează cu toții prin dragoste, arată că sunt capabili de sentimente puternice, chiar dacă uneori sunt orbiți de patimi duse până la grotesc. Domnul Anton, personajul cel mai complex al tuturor povestirilor, ne face să rădem și să suferim împreună cu el. Suntem, fără să dorim asta, părtași ai mărturiilor de tot felul, momentelor stâjenitoare sau de-a dreptul oribile. Intrăm în secrete ascunse cu strășnicie, aflăm ceea ce nimeni nu cred că ar vrea să știe. Ultimul voal a fost dat la o parte, dezvelind chipul hăd al

golicionii, cu piei atârănânde, netezimi putregăioase ce întâpă aerul stătut. Nu putem decât să dăm la minimum toate simțurile și, luând cu noi cât se poate de mult, să mergem în pas grăbit mai departe, într-un loc sigur, unde să digerăm pe îndelete.

Cartea e structurată după o formulă anume, cele zece părți ale sale fiind ilustrate de zece artiști contemporani, buni prieteni ai autorului. Ei au primit fiecare câte o povestire pe care au redat-o într-o sinteză vizuală. „Ispitirea domnului Anton” a fost provocarea primită de Florin Șutu; apoi, în ordine, perechi, perechi: „Somnolente” – Ioan Iacob; „Ora de vârf” – Silviu Oravitzan; „Făbulă” – Aurel Vlad; „Subsolul albastru” – Nikolaus Otto Kruch; „Depozitul de bătrâni” – Suzana Fântânanariu; „Vizita” – Mircea Roman; „Interval (62 de cm)” – Floarea Tuțuianu; „Talisman” – Maxim Dumitras; „Sold out” – Nicolae Fleisig.

Într-o notă de la începutul cărții, „autorul atrage atenția că cele zece imagini sublimе ce apar în carte nu sunt lucrări la comandă, ci revelațiile artiștilor în relația cu textul dat. Fiecare nădăruire plastică a lor este un dar. Un dar din har. Și ele sunt mult mai multe decât ceea ce vedeți Dvs.” Cartea este dedicată „lui F. T. și tuturor împrejurărilor sale”. Nu l-am întrebat cine-i în spatele acestor inițiale, dar nu poate fi decât el însuși; astfel a găsit o formulă perfectă

pentru a-i cuprinde pe toți dintr-odată. Cineva spunea că atunci când un simț oarecare își pierde acuitatea, sarcina lui va fi preluată de celelalte; devenind miop, migrarea în hiperacuzie îl făcea să audă prin ziduri și cele mai mici zgomote; asta nu îl făcea deloc fericit. Poate și aceasta ar fi o explicație a faptului că personajele lui Florin Toma abordează relațiile sentimentale fără nicio opreliște. Fiecare detaliu se consumă frenetic și bolnăvicios, cu disperarea celui care nu are de pierdut mare lucru. Prezențele feminine sunt pe extreme: fie la apogeul puterii lor de seducție, irezistibile dorinței dureroase aflate în imposibilitatea împlinirii; fie decrepite, cu „piei trătălene”, reumatisme cu picioare deformate, blazări eșuate în meschină rutină a zilelor fără de niciun rost.

Domnul Anton („Profesor de istorie de bază, talia 54, înălțime 173 cm”) nu se poate liniști nici acum, la sfârșit... Pe măsură ce posibilitățile de a mai cuceri pe cineva se apropie de zero, dorința îi crește tot mai mult, ducându-l aproape în pragul nebuniei. O spionează pe Nana cu toată ființa sa, aproape ca o epidemie de prelungire a ochiului lacom și cercetător de fiecare ascunziș. Dezgustător și indioșător în același timp, îl îndrăgești sau îl detești la fel de mult. Cum ar putea supraviețui acest caracter grotesc în lumea corectă politic a zilelor noastre nu poate fi decât întrebare fără un răspuns ușor de găsit.

Chiar dacă lucrurile s-ar fi oprit aici, tot ar fi fost prea mult. Inevitabil, trecutul îl va ajunge din urmă, la un moment dat ieșind la iveală secrete scandaloase. Finalul nu poate fi decât apoteotic: foc de artificii spectaculos, simfonie wagneriană.

În altă povestire, ni se propune o paralelă cu „Metamorfoza” lui Franz Kafka. Aici, eroul principal se trezește dimineața în trupul obosit al tatălui său, cu pielea pergamentoasă, dureri de spate și toate celelalte „binecuvântări” ale vârstei de 74 de ani. Cu iscusință, se creează o confuzie; nu mai înțelegem exact la sfârșit cine mai e tatăl și cine fiul, cine rămâne abandonat în camera aproape mortuară și cine își face drum spre lumină, acolo unde viața trepidează amețitor în ademenitoare promisiuni. Nu putem decât să încercăm să ghicim. Posibil să fie mai multe variante, la fel de plauzibile toate, consumabile până la ultima firimitură. Nimeni nu poate pași peste umbra sa.

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor •

Periodicul Centrului Cultural Internațional „George Apostu” Bacău (director, Gheorghe Geo Popa) continuă tematica numerelor 48, 49 și 50, propunând subiecte legate de evenimente importante (istorice, literare, culturale, religioase, socioeconomice etc.) care au desăvârșit procesul Marii Uniri de la 1918. Astfel, Alexandru Surdu scrie despre „România după 1 Decembrie 1918 până în 1920”, Cătălin Turluc despre contribuția lui Petre P. Carp în „politica externă a României în preajma primei conflagrații mondiale”, iar Alexandru Zub despre opera lui P. P. Panaitescu. Un medalion aniversar dedicat lui Alexandru Zub la cei 85 de ani îi dedică Gheorghe Cliveti: „Alexandru Zub s-a afirmat ca nume de prim-plan al literelor românești”. Cartea lui Ioan-Aurel Pop „Transilvania, starea noastră de veghe” este comentată pe larg de Ionel Saviteșcu. Alin Popa, în studiul său „România mea, a ta și «a mai multor neamuri””, continuă să prezinte pas cu pas „Drumul României Mari de la proiect la realitate”. Marius Manta îl portretizează pe ierarhul academician Melchisedec Ștefănescu, citând ca principal document o „carte bine tocmită, articulată după toate rigorile înalte”, a arhimandritului Pimen Costea.

Cele peste 200 de pagini conțin materiale diverse, de calitate și sunt superb ilustrate cu fotografii de la simpoziioane și alte

„Vitrăliu”

XXVII, 51, octombrie 2019

evenimente deosebite organizate de Centrul Cultural Internațional „George Apostu”. Mircea M. Ionescu îi dă limbii române statutul de personaj principal într-o suită de spectacole din ceea ce Gheorghe Geo Popa numește „Teatrul nostru cel de toate zilele...”

La 75 de ani de la moarte, Benjamin Fondane este evocat de George Bondor și Nicoleta Popa-Blăniaru, care subliniază: „Fondane repune în discuție vatrăstructura închisă – strict codificată – a tragediei a la greque, care ar falsifica, în opinia lui, situația existențială a omului aflat în voia unui mister angoasant”. Eseuri despre Tristan Tzara, George Bacovia, Ion D. Sîrbu, Petru Comarnescu semnează Mihai Botez, Daniel Corbu, Antonio Patras, respectiv Nicolae Cărlan. Opinii foarte interesante despre marii clasici ai literaturii române lansează Marin Aiftinică („Două axe ideatice în universul poetic eminescian”), Ștefan Munteanu („Mihai Ciurdariu, despre filosofia lui Eminescu”), Livia-Liliana Sibișteanu („Mihai Eminescu – militant național”), Gellu Dorian („Poetul, în spațiul identitar al României”), Irina Petras

(„Eminescu, Creangă, Veronica Micle), Constantin Trandafir („Ion Creangă. Scena lumii, scena literaturii”), Nichita Danilov („Creangă și Topîrceanu”). Nici literatura universală nu este neglijată, Gheorghe Iorga continuând analiza operii lui Paul Valéry. Tiberiu Ionescu semnează traducerea și comentariul într-un tot remarcabile „Nikita Hrușcov și România”, iar Theodor George Calcan prezintă o lucrare de referință: „Impresionismul – fascinație și culoare”, de Vasile și Claudiu Doros.

George Enescu este evocat de Mircea Colosenco și Ozana Kalmuski-Zarea, care afirmă: „Copil, Enescu a trăit într-o lume fabuloasă, magică, cunoscând, după cum se confesa, evadarea în miraculos prin mijlocirea sunetului”.

Cele mai recente cărți ale scriitorului Eugen Uricaru sunt comentate de Theodor Codreanu și Iacob Florea. Poet de sorginte bacoviană, Ion Tudor Iovian scrie un eseu despre nimeni altul decât Constantin Călin, exegetul lui George Bacovia. Ion Fercu dă textului său filozofic un titlu poetic: „A-fi-întru-viața-moarte”.

La rubricile de artă ne-au atras atenția articolele lui Pavel Sușară despre pictura lui Dumitru Macovei, Petru Bejan despre Victor Ieronim Stoichiță și cronica aceluiași despre Rezidența internațională de sculptură „Albastru” 2019. Emoționante sunt confesiunile sculptorului Nicolae Fleisig: „Am făcut emigrația cu George Apostu”.

Despre dragostea chinezului Yin Yuguo pentru România, dar și despre moartea sa tragică vorbesc cu sensibilitate Ioan Dănilă, Vasile Spiridon, Veneta-Mihaela Cojocariu, Constantin Călin, Cristina Cîmpeanu, Dan Petrușcă, Mihaela Hriban.

În paginile de beletristică, am avut ocazia de a ne delecta cu poezie contemporană: Gellu Dorian, Evelyne-Maria Croitoru, Emil Nicolae, Nichita Danilov, Lucian Vasiliu, Ion Tudor Iovian, Flavia Adam, Ioan-Bogdan Ștefănescu, Nicolae Mihai, Dan Petrușcă. Iar marea noastră poetă Nora Iuga e prezentă cu un fragment de proză, „Hipodrom”, remarcabil prin introspecție. Alte semnături pentru alte texte notabile: Simona-Grazia Dima, Leo Butnaru, Ioan Holban, Val Mănescu, Adrian Alui Gheorghe, Traian Diaconescu, Mihaela Perciun, Alexandru Boboc, Robert Șerban, Daniel Pocovnicu.

Sperăm că ideea ca „Vitrăliu” să devină un buletin informativ al Centrului este un simplu zvon... (V. S.)

Ovidiu Ungureanu, membru al Uniunii Artiștilor Plastici din România, filiala Bacău, Secția Foto-Video, este unul dintre acei oameni rari care, înainte de a se întreba ce face societatea pentru ei, se gândesc întâi ce pot face ei pentru societatea în care trăiesc. Se împlinesc anul acesta zece ani de când, ca fondator al Studioului de creație foto-video „Chromatique”, și-a urmat constant, cu profesionalism, un parcurs coerent în mediul artistic băcăuan, sub două imperative, de la care nu s-a abătut: „Creația, ca memorie culturală” și „Fără ură și fără discriminare”. Pentru artistul fotograf Ovidiu Ungureanu, creația nu este un gest egoist, ci un demers de recuperare a unui fragment de istorie culturală. Are o foarte pregnantă intuiție a clipei prezente și viitoare și în orice proiect artistic s-a implicat, a urmărit factorul cultural, ca marcă a identității locale sau naționale. Ovidiu Ungureanu nu „bifează”, are „sindromul” perfecționistului și pune în sprijinul proiectelor sale artistice o „risipă” de resurse, o „risipă” de sine, un pic de „nebulie” și de adorație pentru viață și pentru creație: „La un moment dat am băgat în searță trecutul meu în fotografie, cel temerar, cu fotografii de tot felul – ce prinzi, ce-ți place, pentru că fotografia, în definitiv, e o stare pe care o ai și o imagine care îți induce un sentiment –, și am optat pentru un alt tip de abordare, pentru că, dacă vrei să ieși puțin din rânduri, și vrei într-adevăr să lași ceva în urma ta, chiar într-un fel mic, minuscul, trebuie să te implici mai mult. Dacă vrei să ai un stil, un tip de amprentă, îți cauți un sens, o cheie personală de interpretare a fotografiei, un fel

Laura HUIBAN

Artistul vizual Ovidiu Ungureanu, creator de memorie culturală

diferit, distinct, de a vedea lucrurile. Sunt zece ani de când fac asta, zece ani de când am început drumul acesta de artist vizual”.

A produs în ultimii ani, împreună cu membrii echipei „Chromatique” și cu partenerii săi, proiecte reper, precum albumul „Ateliere băcăuane. Portrete de artiști”, în care a eternizat, în imagini de colecție, momente unice de istorie a artei contemporane băcăuane; „Sinestezii vizuale”, un proiect realizat în formă colaborativă cu maestrul Ilie Boca, în care pictura s-a întâlnit cu fotografia, într-un dialog care depășește prin semnificație granițele vizualului, sau filme documentare, precum „George Apostu – sufletul din

daltă”, a căror valoare a fost recunoscută de specialiști în domeniu. A inițiat și/sau coordonat tabere de creație (ex.: Pralea, Tohani, Tescani) și a semnat albume de artă și filme care documentează prezentul istoriei artei contemporane.

Tot astfel a fost, pentru artistul vizual Ovidiu Ungureanu, anul 2019 în care, împreună cu echipa „Chromatique”, împreună cu parteneri locali, naționali și internaționali, a realizat proiecte care trec de granița „Imagine”, spre tărâmul „Sens”. A organizat cea de-a II-a ediție a Rezidenței Internaționale de Arte Vizuale de la Tescani, în parteneriat cu Muzeul Național „George Enescu” din București, cu specialiștii Complexului Muzeal „Iulian

Antonescu”, proiect care are ca finalitate, de când l-a preluat, nu doar o expoziție, ci și un album și un film documentar al fiecărei ediții. În parteneriat cu Asociația „Conștiința europeană”, condusă de dr. Emilian Berceanu, a produs filmul documentar „Momentul în care lumea a spus DADA”, dedicat fenomenului Dada și creatorului său, Tristan Tzara, un proiect realizat cu sprijin financiar oferit de Consiliul Județean Bacău și cu participarea unor specialiști din domeniul artelor, din România și Spania. Tot în anul 2019, Ovidiu Ungureanu a fost distins cu Premiul pentru Fotografie, în cadrul Expoziției-Concurs „Saloonale Moldovei”. Finalul de an 2019 înseamnă pentru el și pentru echipa sa cea de-a doua ediție a proiectului fotografic „O fotografie cât un film”, prin care oameni din viața publică a Bacăului, în special din mediul cultural, vin și devin personaje „de film”, în studioul „Chromatique”, ca răspuns la invitația lui Ovidiu Ungureanu de a se juca puțin de-a nemurirea prin fotografie, într-un tip de introspecție cu ajutorul imaginii. Pe 19 decembrie, creatorii băcăuani incluși în proiect se vor reîntâlni, la invitația lui Ovidiu Ungureanu, în studioul „Chromatique”, pentru un dialog al artelor, la un

„Crăciun al artiștilor”, iar în anul 2020, lucrările realizate în acest proiect vor fi incluse într-o licitație de artă, care să aibă ca beneficiari copii fără familie, instituționalizați în centre de plasament din Bacău.

Tot în 2020, Ovidiu Ungureanu va organiza cea de-a III-a ediție (de când a preluat proiectul în grija sa) a Rezidenței Internaționale de Artă de la Tescani, la care va adăuga – în premieră – un târg de artă, cu participare internațională. Îi va fi partener, în calitate de curator, ca și la edițiile precedente ale evenimentului, artistul vizual Dionis Pușcută. În parteneriat cu Asociația „Conștiința europeană” pregătește pentru anul următor filmul documentar „Toaca”, iar împreună cu artistul ceramist Ovidiu Ionescu, lect. univ. dr. la Academia de Arte din București, lucrează la un proiect de fotografie pe ceramică, în care va fi reprezentat artistic nudul feminin. „Am și un proiect de fotografie cu artiști vizuali din Florența și îmi doresc foarte mult să fac o expoziție la New York”, a punctat artistul vizual Ovidiu Ungureanu, pentru care „curajul” și „asumarea” sunt imperative ale creației. Are alături de el, în tot acest parcurs profesional, asumat cu deplin curaj, conștient de misiunea artistului în societate, o întreagă echipă, din care fac parte membrii studioului „Chromatique”, specialiști în domeniul artelor vizuale, parteneri din mediul artistic și academic, dar și familia, soția și fiica sa, care, măturiseste artistul, sunt criticii săi cei mai onești.

Filiala Bacău a Uniunii Scriitorilor din România a ales genericul de mai sus pentru o manifestare necesară atât membrilor ei, cât și comunității locale. „Alecsandriada” din mai-iunie are acum un pandant autumnal, măcar pentru a răspunde provocării devenite slogan: „A-ul și B-ul literaturii române s-au ivit în Bacău”. „De când cunosc eu această filială – notează Gh. Bălățescu în „Deșteptarea” –, nu am văzut atâția scriitori la un loc, veniți să-i cinstească pe George Bacovia și pe Vasile Alecsandri”. Inițiativa aparține președintelui filialei, Dumitru Brăneanu, care a obținut asocierea Consiliului Județean Bacău într-un proiect imaginat pe paliere diverse și cuprinzătoare: lansări de carte, prezentări de reviste, decernarea premiilor filiale și colocalizarea „Percepția poetului George Bacovia în conștiința și cultura europeană”.

Au fost pomeniți scriitorii trecuți la Domnul, s-a depus o ghirlandă la statuia lui George Bacovia și s-au rostit versuri. Anterior, s-au prezentat revistele „Convorbiri literare” (Emilian Marcu), „Bucureștii literare și artistice” (Florentin Popescu), „Expres cultural” (Dan-Bogdan Hanu), „Bucovina literară” (Doina Cernica), „Ateneu” (Violeta Savu), „Asachi” (Lucian Strochi), „Plumb” (Dumitru Brăneanu), „Spații

culturale” (Valeria Manta-Tăicuțu), „Cafeneaua literară” (D. Brăneanu), „Salonul literar” (Culiță-Ioan Ușurelu), „Cadran cultural” (Cornel Galben), „13 Plus” (Petre Isachi), „Liter-Club” (Petruș Andrei), „Fântâna Blanduziei” (Ioan Dănilă). Interesante puncte de vedere

au exprimat Mircea Coloșenco, Doina Cernica, Adrian-Dinu Rachieru, Florentin Popescu ș.a.

Premiile acordate de filiala Bacău a U.S.R. și înmânate de Sorin Brașoveanu, președintele Consiliului Județean:

Premiul *Opera omnia*: Ovidiu Genaru
Premiul „Cartea anului 2018”: *Docuficțiuni critice*, de Petre Isachi

Premiul „Cartea anului 2019”: *Prin subteranele dostoevskiene*, de Ion Fercu

Premiul „Cartea lunii”: Maria Cușnir, Neculai Pogonaru, Doina Cernica, Nicolae Tăicuțu, Gheorghe Iorga, Adrian Botez, Vasile Proca, Grigore Codrescu, Gheorghe-Andrei Neagu, Ștefan Munteanu, Alexandru Dumitru, Calistrat Costin.

Premii speciale: Culiță-Ioan Ușurelu și Ion Tudor Iovian

Premiul „In memoriam”: Sorina Munteanu, Doru Kalmuski

Premiul pentru debut: Ion Uleanu
Revista „Plumb” i-a premiat pe Cecilia Moldovan, Emil Ariton, Miriam-Paraschiva Ichim și Livia-Ioana Retea.

În acest cadru au fost înmânate medaliile Bicentenarului „Vasile Alecsandri” (al nașterii, în Bacău, la 14 iunie 1818, și al botezului, la 22 iunie 1818, la Biserica „Precista”) și volumul al doilea al lucrării „Vasile Alecsandri – polimorfismul vieții și opereii” (coordonatori-editori, Dumitru Brăneanu și Ioan Dănilă).

Ne revedem în 2020, sub semnul aștrilor tutelari: Alecsandri și Bacovia. (Ioan D.)

Abătut, cuprins de griji, cu mintea umblând fie în Academie, fie pe coridoarele strămte și întunecoase ale spațiului politic, fie pe holurile cine știe cărui institut de cercetare din țară ori din străinătate sau, pur și simplu, în taina cuvântului său interior, Nicolae Iorga găsește răgaz să noteze în jurnal, în dreptul zilelor de 24-26 decembrie: „Sărbători de liniște și pace” („Jurnalul ultimilor ani: 1938-1940. Inedit”, București, Editura „Humanitas”, 2019). Scurt, clar și adânc, de parcă fiecare sunet al gândului său te coboară în străfundurile ființei. Nu găsești altundeva în expunerile sale personale un text mai concis decât cel consemnat la sărbătorile de iarnă. Aceasta în condițiile în care jurnalul e interesat de amintiri, de observații, de temeri.

Sigur, *Nașterea Domnului* din 1939 a fost pentru marele Iorga ceea ce și-a dorit, ceea ce avea nevoie în acele timpuri tumultuoase. A primit în duhul sărbătorii Nașterii Domnului din acel an liniște și pacea care aveau să prevestească grozăviile tulburătoare ale anului 1940. Însă acest „urias” al culturii române a crezut că e suficient să lase posterității doar acest gând: al liniștii și păcii pe care, creștinește vorbind, le găsim consemnate ca momente de înaltă trăire spirituală doar în dreptul oamenilor cu adevărat îmbunătățiți sufletește.

Jurnalul său ni le arată așa simple, fără alte comentarii, fără adăugiri și explicații. Citind, te întrebi: oare nu cumva, în taina sufletului, cineva i-a șoptit discret că e ultimul Crăciun? Că parcă, adesea, liniștea și pacea sunt cele mai dorite, mai căutate stări interioare ale ființei și nu vin oricând? Că avându-le ori

Constantin GHERASIM

dobândindu-le, poți gândi, poți acționa altfel în raport cu lumea, cu societatea? Privind înapoi, pe scara alunecoasă și întortocheată a istoriei, ne este aproape imposibil să cugetăm la cele dinăuntru ale acestui „om-civilizație”, după cum îl definea Mircea Eliade. Nu vom ști niciodată mai mult decât ne-a lăsat.

Noi însă, oameni simpli fără povara unei țări pe suflet, fără conștiința responsabilității pentru atâtea și atâtea chestiuni esențiale, coplesiiți de atâtea griji telurice, mai avem oare răgazul de a ne asculta tăcerile și a ne simți liniștiți și în pace? Mai umblăm, mai căutăm noi ceea ce Nicolae Iorga simțea la momentul Nașterii Domnului din 1939?

Înțelegem însă că ceea ce ne-a lăsat în scris este mărturisirea adevărului și că, în ciuda numeroaselor probleme, greutăți și provocări pe care le-a întâmpinat, a știut să trăiască frumos sărbătoarea Nașterii Domnului. A lăsat deoparte tumultuoasa și frământata viață social-politică și culturală, regăsindu-se alături de familie, în tihna maiestuoasă a momentului când S-a Întrupat Dumnezeu Cuvântul.

Îl vedem cu ochii inimii lăsându-se cuprins de frumusețea inefabilă a festinului spiritual alături de cei dragi ai săi. Căci, să nu uităm, un an mai devreme, în 1938, la 25 decembrie, nota la fel de solemn: „Trist Crăciun, de boli și grozave griji”. Tot puține cuvinte, cu multe sensuri și pro-

Crăciunuri

funzimi adânci precum cerul senin. Astăzi, la peste opt decenii, citindu-i memoriile, gândim că, probabil, Dumnezeu i-a rânduit ca ultimul Crăciun să-i fie după cum se cuvine.

Sărim peste ani, mai precis în 1967. Un timp, o epocă pe care marele Iorga nici măcar nu și le-ar fi putut imagina. Chiar dacă s-a resimțit o vreme de revigorare culturală, oamenii lucizi și realiști ai vremii au rămas retrași, închiși în cămăruțele strămte ale sufletelor prigonite. Căci pervertirile interioare arareori redevin ceea ce au fost. Atunci găsim gândurile de Crăciun ale unei alte personalități a vieții românești: Alexandru Mironescu – om de știință, intelectual creștin de prim rang, trăitor al credinței, prieten cu Mircea Eliade, Vasile Voiculescu, Paul Sterian, părintele Andrei Scrima și alții aseme-

nea. Acesta a trăit izolat, retras, după ani de temniță grea din vremea de început a regimului comunist. Hotărât să nu abdice de la principiile sale, omul de știință a cărui existență, în alt context istoric, ar fi fost fundamental diferită, nota în jurnalul său: *Mă adresez vouă, tinerilor care veți citi aceste rânduri. Reînviați tradițiile acestui neam, căci nu poate fi o comunitate creatoare fără tradiții viii! Lipsa lor vă împuținează, vă sărăcește pe fiecare în parte. Retrăiți poezia profundă, covârșitoare a Crăciunului! Credeți ori nu credeți, nu mă interesează aici, dar biruiți Omul din voi, chiar în mijlocul păcatelor și neputințelor personale. Nici ele nu mă interesează aici. Mă interesează să vă bucurați ca oameni așa cum sunteți, de bogăția și frumusețea unei tradiții care împodobește orașul,*

• Vasile Crăița-Mandru

casa, masa, ochiul, urechea, sensibilitatea. Existența cu zile care nu se deosebesc cu nimic unele de altele evocă neantul. Nu intrai în rezonanță cu Viata lui Iisus, sărbătorii-I cu fast pe Beethoven, pe Pasteur, pe Rembrandt, pe Modigliani, numai viața voastră să nu fie o apă și-un pământ. Vă implor! (Alexandru Mironescu, „Admirabila tăcere. Jurnal”, Ed. „Eikon”, 2014).

Sunt doar două îndemnuri mari, grandioase, pe care le-am putea alătura povestirii lui Charles Dickens „A Christmas Carol”, pe care părintele Nicolae Steinhardt o recitea în ajunul fiecărui Crăciun, ca amintire sau îndemn la bunătate, generozitate și schimbare în bine. Astfel, pe acordurile silențioase și hrănitoare de suflet ale unor cântece de calitate, ale unor muzici pentru inimă, omul încorsetat în mentalitatea individualisto-utilitaristă a milenului al III-lea, în care totul, dar absolut totul, trebuie să fie o marfă, poate încerca să sfideze imaginile moșneguților roșii și ale clopoștelor ori brăduților plini de kitsch, care sufocă reclame TV și produsele din marketuri, și să revină la ceea ce îi conferă liniște și pace, la ceea ce îi poartă mintea mai sus de propria sașietate. Căci trăirea frumoasă a sărbătorilor Nașterii Domnului, a zilei când Dumnezeu Cuvântul se întrupează înseamnă și un îndemn spre deschidere a inimilor noastre către generozitate, bunătate și dăruire. Pentru că, aței sau credincioși, oameni politici sau reprezentanți ai societății civile, cu toții trăim la finele anului calendaristic dorul de a redeveni oameni așa cum au fost bunicii și străbunicii noștri.

• urmare din pag. 32

Gaudí scrise cu cretă în catalană. Se așază într-o bancă, privesc tăcuți, sunt gata să asculte, să întrebe, să înțeleagă, să învețe. Construcția Templului Ispășitor al Sfintei Familii a început în 1882 și m-a emoționat întotdeauna gândul că ideea lui i-a aparținut unui liber, unui om trăind printre cărți, așa cum mă emoționează perseverența cu care Gaudí a adus natura în biserică. Pentru micuții noștri școlari, buburuzele și melcii pe care nu s-au mai săturat să-i mângâie cu privirea la intrarea în Sagrada Familia vor fi mai prezenți în tradiționala compunere despre cum și-au petrecut vacanța decât semnificația celor 18 turnuri pe care le va număra în final, glorificându-i pe apostoli, pe evangheliști, pe Fecioara Maria și pe Iisus, în viziunea lui Gaudí cu mielul, simbolul Mântuitorului, în vârf, turn a cărui cruce o va face cea mai înaltă biserică din Europa, dar mai puțin înaltă decât cel mai înalt deal al Barcelonei, deoarece, spirit profund religios, *Arhitectul lui Dumnezeu* a considerat că lucrarea sa nu trebuie să o întrecă pe a Celui de Sus. Și desigur nu vor pomeni, pentru că nu li l-am arătat, de momântul simplu, sobru din cripta bisericii, acolo unde, condus pe ultimul drum, omagiat de o mulțime care a inundat străzile Barcelonei, Gaudí își doarme somnul de veci. Dar poate, îndemnați de amintirile de acum, însă cu alte curiozități și altă înțelegere, vor fi prezenți aici și în 2026, la sărbătorirea

Sărbătoare cu Sagrada Familia

unui veac de la stingerea sa din viață, când poate va fi terminată și Sagrada Familia, deși, în cele peste patru decenii de viață pe care i le-a închinat, Gaudí, atât de doritor de perfecțiune și la nivelul amănuntului, și la cel al ansamblului, le-a reamintit nu o dată, surzând, contemporanilor nerăbdători: „Clientul meu nu se grăbește. Dumnezeu are tot timpul din lume!”

Așteptăm să răsără soarele. Așteptăm să înceapă Crăciunul. Pe pământ catalan, cu un arhitect care și-a asumat

întotdeauna cu mândrie condiția sa de catalan, Sagrada Familia este o valoare a Cataloniei și deopotrivă valoarea patrimoniului umanității ocrotit de UNESCO. Pe ușile sale sunt gravate versete din Biblie în diferite limbi. La mieznoapte, scris în nenumărate graiuri, „Tatăl nostru” este dăltuit și în limba română. Suntem mai mulți, din toate părțile pământului decât poate cuprinde piața care poartă numele lui Antoni Gaudí, cum au fost și barcelonezii la blânda sa așezare sub

marmura încălzită de candelile care nu se sting niciodată. Suntem creștini, ortodocși, catolici, protestanți și de atâtea alte credințe, agnostici, aței. În liniște desăvârșită, așteptăm să răsără soarele, înainte ca zgomotul macaralelor, plantate aproape peste tot, dar mai ales spre miezăzi și spre mare, acolo unde țesătura schelelor ascunde lucrul la fațada Slavei, să ne destrame tăcerea.

Un cor uriaș numără în gând: trei, doi, unu, și ochii noștri care au privit-o de atâtea ori în aceste zile de sfârșit de august încep să o vadă. Buna Vestire, Încoronarea Fecioarei Maria și, mai aproape de noi, Nașterea Domnului, cu Adorarea Magilor în stânga și Adorarea Păstorilor în dreapta. Privită cu bunătate de Iosif, Maria îl scaldă pe Pruncul Sfânt. Dedesubt, sub poarta credinței, iubirii și speranței, buburuzele își desfac aripile, melcii își înalță cornițele, broțăceii sar într-o parte și alta, la baza coloanelor, broaștele țestoase deschid ochi bătrâni și înțelepți. Îngeri înalță trâmbițele trimițând Vestea cea Mare. Alții țin pocalele Euharistiei și împreună cu un pelican, făptura jertfei de sine, susțin Pomul Vieții, cu o cruce roșie în creștet, cu literele numelui lui Hristos și cu pasărea Duhului Sfânt. Pomul Vieții este un chiparose din verde ca al pădurilor de brad de acasă. Porumbei de zăpadă i se aprind în ramuri. Soarele înteteste lumina Nașterii, care se răsfrânge pe chipurile noastre.

[Carte poștală]

I

P[iața] Neamț, 30 sept[embrie] 1963

Dragă Costache,

O vară întregă s-a scurs, apucând fiecare în rosturile lui. „Culorile toamnei” îmi amintesc cu și mai multă durere de atmosfera Iașului transfigurată în frumos.

Eu, cătană bătrână, îmi amărăsc zilele, zilele și nopțile și mă legân, cu crengile speranțelor în altă viață, tot mai la pământ...

Îți doresc, în această zi de 1 octombrie, când sper că te vor nimeri aceste rânduri, tot ceea ce numai sufletele din noi mai tind să aspire. Fii fericit, Costache, succes și noroc deplin!

Nu mai am răbdare să-mi depăn caierul ghinioanelor (acum când îți scriu, mă aflu răcit strașnic, la infirmerie) și neșansele deocamdată cu plasarea. Trecînd cu băieții pe 15 octombrie prin îmbietorul Bacău, ne vom spune multe. Principalul e să mă văd iarăși liber ca pasărea cerului...

Salutări de la Costache T[randafir]¹⁾ ca și de la toți colegii. Pe 9.X. începe și aici „Statul”²⁾.

Cu mult dor și drag, al tău
Flavius

1) Constantin Trandafir (n. 4 iunie 1939), critic și istoric literar, autor al unor lucrări bine apreciate despre Paul Zarifopol, Ion Creangă, Bacovia, Hortensia Papadat-Bengescu ș.a., cit și al unor cărți de proză (cel mai recent, romanul *Trei crai plus Infernul*).

2) Examenul de la sfîrșitul stagiului militar pentru „teteriști”.

scrisori către un redactor

Constantin CĂLIN

„Gîndindu-ne la noi, cei de altădată” (I)

Revăzîndu-mi arhiva cu scrisori, mi s-a conturat ideea publicării, sub titlul de mai sus, a unor părți din corespondența primită de la colegii cu care am avut în comun pasiunea pentru literatură. Sînt „documente” despre o perioadă marcată de alte probleme decît cele ce le întîmpină absolvenții de azi: terminarea stagiului militar, fixarea pe post, găsirea unei locuințe etc. Categorie, material, începuturile de drum erau, atunci, mai dificile, însă starea noastră morală era totuși bună. Păstram ceva încă din modul de a jubila ca studenții, doream cu sinceritate să ne vedem mai des, croiam planuri comune. Avîntate, discuțiile noastre erau despre autori, cărți, reviste. Nimeni n-ar fi pierdut un minut să discute, ca acum, despre tipuri pe care le consideram caraghioase și le detestam din cauza șmecheriilor repetate ori a exprimărilor analfa-

bete. Ostilitatea față de „regim” a apărut, la cei mai mulți, tîrziu după intrarea noastră în „cîmpul muncii”.

Primul grupaj de astfel de scrisori provine de la Flavius Sabău (n. 11 octombrie 1937), o natură mai aparte, între introvertit și impulsiv, funciar lirică. A fost muzeograf la „Bojdeucă” și la „Mărțișor”. Drama lui s-a produs în 1990, cînd a devenit victima primei „Mineriade”. Figura sa cu ochelari groși și mapă doldora sub braț le-a cășunat cîtorva ortaci, care l-au acostat și l-au bătut cu sălbăticie, în timp ce mergea la locul de muncă: Muzeul Literaturii Române. Traumatizat fizic și zdruncinat nervos, viața i-a fost afectată iremediabil. Supraviețuiește, în condiții decente (cum mă asigură o colegă), în Căminul de Bătrîni „Speranța”, din sectorul II al Capitalei, oscilînd între ură și silă.

II

[Iași], 31 mai 1965

Dragă Costache,

Mi s-a ivit tocmai azi o neașteptată și plăcută ocazie de a nu mai amîna cu nimic măcar cîteva rânduri către tine.

În jurul foilor de hîrtie pe care le-am scos acum din buzunar și a[[ ] cîtorva sticle cu bere, aci în grădina din inima tîrgului, se află cîțiva din colegii tăi din

amfiteatrele de altădată: Victorița¹⁾, Remus-Hulpavu²⁾, Conu' S[andu] Mihăescu³⁾ și „scriitorul” acestui început de epistolă.

Mai întîi, dragul meu, îți mulțumesc nespus de mult pentru promptitudinea și grija cu care mi-ai facilitat primirea fotografiilor trimise *Ateneului*. Sincer să fiu, nu descifrez a cui e semnătura rîndurilor care însoțesc pozele, deși îl bănuiesc pe tehnoredactorul vostru⁴⁾, căruia (sau cine o fi în cauză) îi mulțumesc. Totuși, plicul s-a plimbat oleacă prin Iași pînă s-a ferfenițit, din cauză că îi lipsea strada (Simion

Bărnuțiu nr. 4), în ciuda faptului că toată lumea de aici pretinde că știe unde e bojdeuca... Mi-a părut bine că au ajuns în perfectă stare pozele principale, piese din muzeu și cîteva împrumutate de la teatru. Cele cîteva pierdute sînt fără importanță.

Dar uite că iar se închină. De data asta și pentru iubitul Tasache Ateneuanul, gîndindu-ne la cele trecute vremi și la noi cei de altădată și de acum. Să știi că am vorbit și de tine și de izbînzile⁵⁾ tale (de rău, bineînțeles, R.). Regret și eu și Remus că de curînd cînd ai venit la Iași, n-ai putut zăbovi mai mult să stăm mai aproape de vorbă. Din una în alta, uite că Grecul⁶⁾ ne propune un circuit pentru viitorul concediu, în fața căruia idealistul de Conu' Hăescu și cu mine ne și entuziasmăm. Ce-o ieși, însă, nu știu, deocamdată ne bucurăm de unanimitatea votării principiului!

Și pentru că dulcile noastre sporovăieli au adus înserarea, în timp ce verva dezlănțuită a grecoteiului (pe teme sportive)⁷⁾ se dovedește la fel de strălucită ca pe vremuri, mă pregătesc să transmit condeiul mai departe amicilor, spre a-ți scrie și ei cîte ceva. Dacă nu-mi vor mai lăsa loc pe foaia următoare, deși ei mă acuză chiar acum de „imperialism” în scrisoarea asta, te salut cu drag, gîndindu-mă, o dată mai mult, că un plic mai amplu tot oi apuca să-ți trimis eu cîndva.

Flavius

P.S. Spune-i lui Ioanid Romănescu⁸⁾ (dacă el e în cauză) să fie mai atent cu noua grafie a lui *român* și a derivatelor sale, nu numai pe prima pagină a *Ateneului*. Același – F.

[...] După cum vezi, Conu', amabil și gentil ca totdeauna, a mai lăsat loc și pentru revărsările mele. Am convenit, acum, înainte de a-l conduce pe Sandy la tren, să facem o plimbare la *Bojdeucă*. Țin să le-o arăt cum sub ochii de foc ai reflectoarelor montate de curînd, căsuța bătrînă din bezna Țicăului, înconjurată de verdeată și

• Martus Grăți Măndră

freamăt, parcă șoptește povești... Și ca o ultimă surpriză de sfârșit de mai, să știi c-au înflorit salcîmii, în tăcere...

1) Victoria Zăstroiu, cercetătoare la Sectorul de lingvistică al Institutului de Filologie Română „A. Philippide” Iași, coautoare la *Dicționarul limbii române* (literele Ș și V) al Academiei și la *Dicționarul universal al limbii române* (aceleași litere) scos de Mydo Center – Iași.

2) Remus Zăstroiu (n. 18 ianuarie 1936), istoric literar, doctor în Filologie, cercetător științific gradul I la același Institut. A colaborat la *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900* (partea despre ziare și reviste) și la *Dicționarul general al literaturii române*, ediția I și ediția a II-a (contribuind și la revizuirea unor articole). „Hulpavu” – o metaforă pentru curiozitatea sa în varii domenii.

3) Alexandru Mihăescu, figură de intelectual distins și distant, atunci bibliotecar în Buzău.

4) Tehnoredactor al Revistei era Cicerone Ionescu (pseudonim: Cicerone Cernegura). După „modul de operare”, cel ce a returnat fotografiile (cu lipsurile menționate) a fost – cred – Stelian Nănianu, secretarul general de redacție.

5) „Izbînzii” e un termen exagerat, dar plauzibil în contextul respectiv, cînd a fi prezent fie numai și cu câteva recenzii părea o bravură.

6) Alt *cognomen* al lui Remus Zăstroiu, care îi pune în evidență ascuțimea de minte (pe care a păstrat-o).
7) Publicistic, și-a valorificat această pasiune abia după 1990, ținînd o cronică sportivă în *Monitorul de Iași*.

8) Ioanid Romanescu (14 octombrie 1937 – 20 martie 1996), poet cu cea mai autentică fibră, autor al unui lung șir de volume (*Singurătatea în doi*, *Favoare*, *Magie*, *Flamingo* etc.), atunci corector la *Ateneu*.

III

Iași, 16 iunie 1965

Dragă Costache,

Parcă anume s-au petrecut lucrurile în ziua cînd ai venit din nou la Iași, să fiu ocupat și să nu sosesc acasă decît tîrziu. Am hălăduit prin Iași cu două colege de meserie venite în documentare de la București și de a căror soartă a trebuit să am grijă timp de trei zile. Voiam, deși am auzit că iar ai fost grăbit, să mai stau de vorbă cu tine. Apoi voiam să te duc la o cunoștință, un fost profesor universitar de istorie care are o serie de materiale foarte interesante despre Iași, despre Moldova și alte locuri – istorie, eseuri și pînă la literatură. Se numește Gh. Băileanu¹⁾ și este înrudit cu familia lui Kogălniceanu, în a cărui casă și locuiește. Ar fi dornic să colaboreze la *Ateneu*, materialele fiindu-i de mult redactate.

Din cîte mi-a citit, mi-a reținut atenția, între altele, un interesant divertisment istoric asupra vestitei circume „Bolta Rece” care în august, ca urmare a reamenajărilor, se va redeschide aci în Iași. (E scris pe 10 pagini de mașină la două rînduri.) Apoi are materiale valoroase privind istoria presei democratice băcăuane (în procesul antindianic la care participă Beldiceanu²⁾...), o suită de articole asupra istoriei Iașului, nuvele cu caracter istoric etc. În plus de acestea, este un om admirabil.

De aceea, te rog, fii bun și comunică-mi cînd mai vii la Iași, pentru că, înainte de toate, autorul ar vrea să stea

de vorbă. N-ai putea oarecum înainte de 1 iulie, căci după aceea dînsul intenționează să plece într-o călătorie în străinătate?

Scrie-mi o carte postală fiindcă știu că ești ocupat cu sesiunea. Vreau și eu să te rog dacă mai ai vreun număr de pe martie (3) al *Ateneului*, adu-mi-l, căci e singurul care îmi lipsește.

În Iași, de vreo săptămînă, plouă în fiecare zi și de cîte trei ori, și plouă și noaptea. Aveam o „seară Eminescu” la bojdeucă, acum marți, dar n-a fost chip s-o mai țin. Țin puntea de la intrarea în bojdeucă drept stavilă torentilor. Acasă vine altă furtună – aceea a începutului de mutare, căci sînt amenințat cu evacuarea. E puțin trist, dar o las pe seama ploii.

Mai sînt și lucruri frumoase. Teiul, așa de punctual, în ciuda întîrzierii de anul acesta, și-a deschis primele mireme sfinte în seara de 14 iunie. Tulburat de aromele teiilor, Iașul parcă respiră cu plămîni trecutului.

Grecu și Victorița – unicii mei prieteni de aici – te salută.

Așeară am avut surpriza întîlnirii cu Mac³⁾, descins la Iași pentru stat. Rotofei și frumos, dar tot fără țigări și „în pană de parale”.

De cîteva zile sînt căutat insistent de către o persoană ciudată (care după spusele oamenilor mei nu mi-o puteam imagina) și abia azi m-a găsit: era Rony⁴⁾, care a aflat probabil de trecerea noastră la muzeele de clasa I-a și a venit să mă întrebe de posturi. E destul de amărît.

Pa tataia Hăescu îl așteptăm să tremurăm cu el la ușa lui Moș Gafițeanu⁵⁾, de-o putea aduce titlul bună de la Bălan. Nu-i așa că acum ar fi stupid un examen pentru noi toți... și anume la limbă?!?

Respectuoase sărutări de miini Doamnei. Te salut. Cu bine.

Flavius

P.S. Salutări lui „moș Bodringă”⁶⁾ etc. F.

1) Gheorghe Băileanu (18 aprilie 1901 – 10 iulie 1975) a pus bazele Muzeului Memorial „Mihail Kogălniceanu” și a fost custodele lui. Nu a figurat printre colaboratorii *Ateneului*.

2) Corect: Alexandru Beldiman (1832-1898), primul director al *Adevărului*.

3) Ionel Mina Macovei, profesor la Liceul „Ion Borcea” din Buhuși.

• Vasile Grățîi Măndră

4) Rony Căciularu (8 martie 1939), ziarist, a cărui activitate e legată de *Steagul roșu* (Bacău), iar în ultimele decenii, de publicațiile românești din Israel; autorul unor cărți de reportaje.

5) Moș Gafițeanu: profesorul de gramatică a limbii române D. Gafițeanu. Exigența sa era proverbială. Despre ea a scris cîteva rînduri aspre Adrian Marino în *Viata unui om singur* (Iași, Ed. „Polirom”, 2010, pp. 24-25). La Marino: M. Gafițeanu.

6) „Moș Bodringă” – colegul nostru Constantin Cojocaru (1939-1994), mare cititor de Creangă, Sadoveanu, Eminescu.

IV

București, 26.VI.1973

Dragă Costache,

Am plăcutul prilej al plecării la Bacău a Domnului Vasilescu-Capsali¹⁾, distins prieten nu numai al nostru, ci și al Bacăului, spre a-l ruga să-ți transmită ție și colegilor, acum, cu un moment mai devreme de revederea noastră așteptată, un frățesc salut al celor cîți sîntem pe aci și al meu.

Sus inimile, deci, și să ne revedem cu bine la „Putna” noastră!²⁾

Cu întîrziere îți salut revenirea la *Ateneu* (am fost plecat o lună jum[ătate] la Moscova), bucurîndu-mă pentru tine și urîndu-ți numai izbînzii!

Te îmbrățișez cu mult dor și drag,
Flavius

1) N. Vasilescu-Capsali, colecționar de documente literare. A colaborat la *Ateneu* cu diverse „inedite”, între care „Scrisori din închisoare” ale lui Ion Slavici și Tudor Arghezi către C. G. Costa-Foru (v. nr. 6, iunie 1973, p. 7).

2) Pentru întîlnirea „de zece ani” de la absolvirea facultății.

V

București, 30.IV.1980

Dragă Costache,

Mă grăbesc să-ți expediez volumele cerute și am în vedere ajutorul pentru susținerea numărului vostru cu Arghezi¹⁾. (Oricum, un grupaj foto-documentar îți trimit.)

Dar, toate astea, după 12-13 mai, cînd mă voi întoarce în București. Fiindcă acum sînt pe picior de plecare spre satul părinților, moșilor și strămoșilor mei, tocmai în M[un]ții Apuseni, la Lupșa, după o așteptare insuportabilă de 1 an și jumătate!

Am emoții, deși acolo, vai, nu mă mai așteaptă decît crucile din țintîriri și casa pustie...

M-am bucurat că ți-am auzit vocea în marea asta poluată în care viețuiesc.

Te îmbrățișez cu mult drag,
Flavius

P.S. Referitor la *Centenarul T[udor] A[rghezi]*, nu te-ar interesa niște amintiri despre Arghezi în contextul și ambianța Mărtîșorului ș.a.²⁾

1) Revista fiind trimestrială, n-a fost un „număr” (monografic), ci ceva mai mult de două pagini, cu articole semnate de Gheorghe Grigurcu, Ion Apetroaie, Constantin Traandafir, Cristian Livescu, Gh. Pătrar, Ernest Gavrilovici și „echivalente” în franceză și italiană de Elena Bulai și, respectiv, Geo Vasile (v. *Ateneu*, nr. 2 (242), iunie 1980, pp. 1, 4-5).

2) Nu le-a scris ori nu mi le-a trimis.

VI

București 4.VI.1980

Dragă Costache,

După cum ți-am comunicat, îți trimit cîte ceva dintr-un documentar *Arghezi*.

Doamna Mitzura¹⁾ mi-a încredințat, înainte de toate, o fărîmă de manuscris inedit²⁾ pentru *Ateneu* și două portrete 1 și 5, mai rare³⁾, dimpreună cu amabilitatea ce-o caracterizează. Toate acestea – într-un zor teribil, fiind pe punctul plecării în Italia cu o expoziție omagială legată de Centenarul T[udor] A[rghezi], pe care muzeul abia a isprăvit-o.

Acestora le adaug cîteva ilustrații pentru a alege ce v-ar putea interesa pentru revistă. Menționez de dactilograma manuscrisului inedit am făcut-o eu în ideea că poate ar fi bine să fie precizată chestiunea.

Între altele, îți mai trimit numărul omagial al *Biletelor de papagal* scos de noi în colaborare cu Uniunea Scriitorilor.

Urîndu-ți succese în această treabă și pe toate fronturile, transmit respectuoase sărutări de miini Doamnei și te salut cu mult drag.

Flavius

P.S. Am întîrziat o zi p[en]t[ru] că D[oam]na Mitzura înaintea plecării mi-a comunicat că-mi mai dă un portret (cel din tinerețe) pe care nu-l găsea inițial, fiind împrumutat, astfel că a trebuit să-l procur. Îți alătur și lista ilustrațiilor, rugîndu-te însă după utilizare să mi le trimiți.

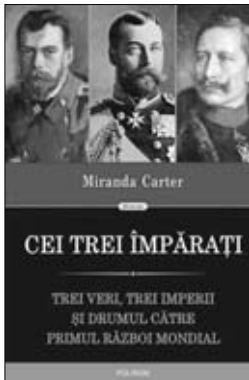
1) Mitzura Arghezi (10 dec. 1924 – 27 oct. 2015), fiica poetului.

2) Șapte versuri scrise în 1964: „Prea dibace căutare/ Te-aveai bine și cu el/ Și cu mine, prin urmare/ Ce-ai avut de ciștișat/ După ce ne-am împăcat?/ Măsluind tot alte cărți/ Pierzi mereu în două părți”.

3) Am ales: Portret 1910-1911 și La masa de lucru (f.d.). A treia ilustrație e: În grădina Mărtîșorului, cu Zdreanță.

Anul 1917, când Miranda Carter își începe relatarea evenimentelor din această carte, nu fusese deloc favorabil monarhiilor implicate în Marele Război. Astfel, campania din vara anului 1917 pentru germani se încheiase cu înfrângerile de la Mărăști, Mărășești și Oituz, George al V-lea renunță la dinastia de Saxa-Coburg, și Gotha în favoarea celei de Windsor, iar Nikolai II a abdicat nebănuind ce-l așteaptă. În trecut fie spus, nu Nikolai II fusese ultimul monarh al Rusiei, ci fratele său Mihail. Așadar, avem în fața noastră tomul masiv al acestui istoric britanic, Miranda Carter*, consacrat celor trei împărății, volum structurat în patru părți (**Trei copilării, trei țări, Legături de familie, întreceri între imperii, Un secol nou și luminos, Armagedonul**) și 17 capitole, urmate de Epilog. Cartea mai conține hărți, arbori genealogici, ilustrații de epocă înfățișând membri ai familiilor imperiale. Primul portret este consacrat viitorului Wilhelm II (Willy), născut la 27 ianuarie 1859, ca fiu al lui Friedrich și Vicky. De la bun început se poate face observația că cei trei viitori împărați – Wilhelm II, George V și Nikolai II – nu au fost niște oameni prea înzestrați: Wilhelm II era orgolios, infatuat, în pofida deficienței fizice, George era neinteresat de cărți, dar prin stilul sobru de viață a fost un model pentru națiunea engleză, iar Nikolai II, în ciuda unor reale calități pentru limbile străine, nu-și dorește să fie țar, după cum George era indiferent dacă e prinț sau nu. Din păcate, nașterea lui Willy a fost dificilă: era palid, lipsit de vlagă, iar bratul stâng îi era atrofiat. În acel moment, Germania domina Europa în știință, tehnologie, cultură, nivel de trai. Cele trei războaie purtate cu Danemarca (1864), Austro-Ungaria (1866) și Franța (1870-1871) îi sporiră prestigiul și teritoriul. Germania se unifică în jurul Prusiei (1871), iar Wilhelm I este încoronat kaizer în Sala oglinzilor de la Versailles. La vârsta de 7 ani, educația lui Willy începe cu Georg Hinzpeter, care dorea ca vârstarele imperiale să nu crească fără a cunoaște lipsurile și interesele păturilor de jos (p. 32), însă la 11 ani, mama sa, Vicky, îl caracterizează astfel: *E foarte arrogant, extrem de infatuat și foarte fermecat de el însuși. Se supără la cel mai mic comentariu, face pe victima, iar adesea răspunde obraznic; mai mult, este incredibil de lenș și de neglijent... În schimb, este mai vioi și mai plin de viață decât toți tovarășii lui de joacă, mai afectuos și mai plăcut decât ei* (p. 32). În 1874, Willy este trimis la gimnaziul din Kassel, pe care îl absolvă al zecelea din 16 elevi. După gimnaziu este înscris la Universitatea din Bonn, unde este astfel caracterizat de un profesor: *Ca toți*

Ionel SAVITESCU

cei de neam regesc care au fost lingușiți excesiv, în tinerețe, printul credea că le știe pe toate fără să fi învățat nimic (p. 34). În pofida eforturilor familiei, Willy rămâne un student și un soldat mediocre. În fine, la 22 de ani, se căsătorește cu Augusta Viktoria (Dona), o femeie inofensivă, convențională și supusă... *Wilhelm petrecea însă cât mai puțin timp posibil cu soția lui deoarece i se părea groaznic de plictisitoare și de provincială* (pp. 35-36). Wilhelm și Dona au avut șase fii și o fiică, deși lorgu Jordan scrie în *Memorii* (I, Ed. „Eminescu”, 1976, p. 224) că în 1911, aflat la Berlin, asistă pe 2 septembrie la o paradă militară în frunte cu Kaizerul (Wilhelm II) și cei 7 fii ai săi. În 1884, Wilhelm călătorește în Rusia la majoratul vărului Nikolai, înmânându-i lui Alexandru III o misivă din partea lui Bismarck, prin care cancelarul german dorea reînnoirea vechii alianțe între Germania, Austro-Ungaria și Rusia, alianțe despre care vorbește și Dostoievski în *Scrieri politice. Evenimentele internaționale* („Polirom”, 1998). Din păcate, alianțele se vor consolida în alt mod: Puterile Centrale (Germania, Austro-Ungaria, la care au aderat Italia și România) și Antanta (Marea Britanie, Franța, Rusia). Peste Canalul Mânecii, în Marea Britanie, se naștea în 1865 George de Saxa-Coburg și Gotha, viitorul George V care în 1917, în plin război, schimbă numele dinastiei engleze în de Windsor, de la numele unui castel medieval. (A se vedea și Jean des Cars, *Saga dinastiei de Windsor*, Buc., Ed. „Trei”, 2018.) În acel moment Marea Britanie era cea mai urbanizată țară a lumii și o putere financiară, iar flota maritimă britanică (militară și comercială)

cartea străină

Trei împărați, trei imperii

Cartea de față spune povestea acestei schimbări, prin intermediul vieții lui George, a lui Wilhelm, ultimul kaizer, și a lui Nikolai, ultimul țar, și a felului în care au influențat și ultimii ani ai vechii Europe dinastice și

izbucnirea Primului Război Mondial (evenimentul care a pus Europa secolului XX în poziția de cel mai violent continent din istoria lumii).

Miranda Carter

domina oceanele planetare. Fire retrasă, George se deosebea total de vărul său german, Willy, care dorea să domine orice societate. Un prim preceptor este Dalton, care nu reușește să ridice nivelul intelectual al lui George, deficitar cu ortografia și gramatica, și nu conversa ușor în franceză și germană. În schimb, de la 13 ani până la moarte (1936), George ținuse un jurnal, lacunar ca informație spirituală. În sfârșit, în 1887, regina Victoria își sărbătorește jubileul (50 de ani de domnie), unde au fost invitați oaspeți din țările înrudite: *Regina era sigură că prietenia strănsă dintre monarhi apropia națiunile. A fost o teorie pe care nici istoria, nici relațiile de familie nu au confirmat-o* (p. 56).

În extremitatea estică a Europei, Rusia era cea mai mare țară a Terrei, cu o populație de peste 100 de milioane de locuitori și o numeroasă armată permanentă. Imperiul rus începe să se afirme ca putere mondială odată cu domnia lui Petru cel Mare, aflat în rivalitate de secole cu Imperiul Otoman, totodată disputându-și cu englezii, germanii și austro-ungarii preponderența în Asia Centrală și în Balcani. Dinastia Romanov conducea Rusia din 1613, iar țării ruși își administrau imperiul ca pe o moșie personală. Nikolai (Nicky) se naște în 1868 ca fiu al lui Alexandru III, care înăsprirea viața în Rusia, liberalizată de Alexandru II, asupra căruia se comit atentate: 1866; apoi, în 1881 este ucis. Educația lui Nikolai este deficitară, în pofida memoriei bune și a înzestrării pentru limbile

străine. Nikolai vorbea fluent engleza, franceza, germana. Familia imperială rusă se muta din palat în palat, în funcție de anotimp, iar deplasările în Danemarca erau îngreunate de imensitatea bagajelor. Un prim educator i-a fost Grigori Danilovici, însă profesorul preferat i-a fost acela de engleză: Charles Heath, care l-a învățat bunele maniere, spunându-i: *Aristocrat te naști, gentleman devii*, iar ministrul Witte s-a exprimat: *Rareori întâlnisem un tânăr mai bine crescut decât Nikolai al II-lea. Buna lui creștere ascunde toate defectele* (p. 63). În schimb, Konstantin Pobedonostev nota: *Am observat doar că era complet absorbit de scobitul în nas* (p. 71). Dacă Nikolai nu-și dorește să devină țar, *Wilhelm își dorea neapăs să fie împărat. Își perfecționase întreaga personalitate pentru a proiecta imaginea regelui-soldat charismatic, masculin, încrezător în reușită: purtarea aspru-glu-meată, vorbirea sacadată, ținuta studiată, expresia deliberat fioroasă pe care o ația în public. Îi plăcea să se creadă un alt Friedrich cel Mare: politician, soldat, strateg, filosof, arbitru cultural; cineva care, prin simpla forță de caracter, avea să facă din democrație ceva depășit* (p. 75). Domnia lui Wilhelm II fusese bine primită în Germania, lumea ovaționându-l: *Trăiască regele muncitorilor!* (p. 76). În sfârșit, deși familiile imperiale din Marea Britanie, Germania, Rusia se înrudeau, între ele exista o neîncredere totală, complotau una împotriva alteia și se ciocneau în obiective

politice și teritoriale. Dacă Germania și Austro-Ungaria s-au unit într-un pact de neagresiune în 1879, la care ulterior au aderat Italia și România, pentru realizarea Antantei Cordiale, Edward VII, devenit rege în 1901, va depune mari eforturi, tenacitate și răbdare. Pentru a-și tatona rudele, Wilhelm vizitează Rusia (1888), Grecia (1888) și Marea Britanie (1889). Evenimentele mondene nu lipsesc: Missy (viitoare regină a României) este măritată cu anostul rege Ferdinand al României (p. 98), cu observația că, în acel moment, Ferdinand era principe moștenitor. Moartea lui Alexandru III (1894) îl descompunește pe Nikolai, care nu-și dorește domnia. Edward vizitează Rusia pentru îmbunătățirea relațiilor cu această țară după Războiul Crimei și încheierea unei alianțe în fața primejdiei germane. Însă, în Germania, după demisia lui Bismarck (1890), politica este îndreptată spre Marea Britanie, orientare materializată prin *Tratatul de la Helgoland*, Wilhelm sperând că englezii vor adera la Tripla Alianță.

Wilhelm se deplasează în Anglia (1889), iar flota franceză face o vizită în Rusia. Încoronarea lui Nikolai II (1896) este umbră de accidentul de la Hodinka, căruia Nikolai nu i-a acordat importanța cuvenită și participând la un bal la ambasada franceză. În sfârșit, regina Victoria își serbează jubileul de diamant (1897) cu serbări grandioase și slujbe de mulțumire la Catedrala „Sfântul Paul”. Între cei trei monarhi existau deosebirii evidente în contactul cu societatea: Wilhelm era dornic de a se expune, Nikolai era anxios, iar familia regală britanică se conforma constituției, întâlnindu-se cu oameni de rând sau cu politicienii aroganți. Reginei Victoria îi va succeda în 1901 Edward, iar acestuia, în 1910, George V, adept al vieții de familie, pasionat filatelist și vânător. Nu vorbea nici o limbă străină. Ca și Nikolai, George era timid, prefera viața la țară și vânătoarea. Germania era preocupată să devină o mare putere maritimă care să egaleze și să întrecă flota regală britanică. Suprinzător,

• Erich von Falkenhayn, cu personalul său pe frontul românesc (1916)

• Generalul Paul von Hindenburg, Wilhelm al II-lea și generalul Erich Ludendorff

Nikolai II propune în 1898 o conferință internațională pentru dezarmare și pace universală. O altă conferință pentru pace a fost ținută în mai 1899 la Haga. Marea Britanie reușește să atragă Franța într-o alianță (Antanta Cordială), căreia, mai târziu, i se va alătura Rusia. În pofida teritoriului uriaș și a unei armate permanente imense, Rusia se comportase lamentabil în Războiul Crimeii și în Războiul Ruso-Turc (1877-1878), fără a se menționa aportul românesc în obținerea victoriei. Rusia nu avea resursele necesare unor războaie de anvergură, iar războiul cu Japonia (1904-1905) a fost un eșec total. Ministrul de Interne Plehve (Miranda Carter îl ortografiază Pleve, *op. cit.*, p. 205), spune Orlando Figes în **Revoluția Rusă, 1891 – 1924, Tragedia unui popor** (2016, p. 178) i-ar fi sugerat lui Nikolai II un mic război victorios care să taie aripile revoluției, Rusia dorind să se extindă în Extremul Orient, în Asia Centrală și în Balcani, să-și mențină influența, intrând în conflict cu Austro-Ungaria. Kaizerul Wilhelm II încuraja fantezia orientală a vărului său Nikolai II pentru a-i abate atenția de la Balcani. Primul deceniu al secolului al XX-lea este marcat de impresia generală că războiul era de neevitat în Europa. Helmuth von Moltke, noul șef de stat-major german, considera războiul ca fiind inevitabil, de proporții, provocând secătura tuturor beligeranților, și că Germania trebuia să atace prima. În 1908, prin anexarea Bosniei și Herțegovinei de către Austro-Ungaria, se produce criza balcanică, continuată prin cele două războaie balcanice, al doilea încheiat cu pacea de la București, care aduce României câștigarea Cadrilaterului. În 1910, Eduard VII se stinge, găsindu-l nepregătit pentru domnie pe George V: *De la bun început a fost limpede că George nu avea de gând să-și asume un rol activ, așa cum făcuseră tatăl și bunica lui. Nu avea nici energia, nici imaginația, nici farmecul necesare pentru a face asta... Ca rege, el avea să pună pietre de temelie, să viziteze școli, orașe miniere, lucrări feroviare și, ocazional, casele unor muncitori, deși jurnalele sale nu dezvăluie ce gândea el despre aceste locuri*

(pp. 258-262). Au loc vizite rusești în Marea Britanie (1911-1912) și întâlniri între kaizer și Nikolai II (iunie 1912), urmate în 1913 de întâlnirea celor trei împărați – Wilhelm II, George V și Nikolai II –, cu ocazia nunții fiicei kaizerului, Viktoria Louise. Wilhelm împlinea 25 de ani de când era kaizer, iar Nikolai II sărbătorea 300 de ani ai dinastiei Romanov. Întâlnirea celor trei monarhi a fost marcată de suspiciune generală. Războiul era așteptat și dorit, dar nu se ivise încă motivul oferit în 1914 de asasinatul de la Sarajevo. În iunie 1914, Nikolai II s-a întâlnit la Constanța cu regele Carol I și principele Ferdinand. Vestea asasinatului paraliză Europa, iar Wilhelm, George și Nikolai se arată îngrijorați. Numai Franz Joseph și-a păstrat stăpânirea de sine, dorind totuși ca Serbia să fie pedesită, lucru acceptat și de kaizer. S-a crezut inițial într-un război de scurtă durată, deși implicarea Rusiei de partea Serbiei îngrijora Puterile Centrale. Ultimatumul austriac este respins de sârbi, austriecii declară război Serbiei, iar între Wilhelm și Nikolai se poartă un schimb de mesaje pentru a împiedica războiul. Există temerea că războiul punea în pericol civilizația europeană pentru decenii (p. 286). Deși s-a crezut că Marele Război se va limita la Estul Europei, pătrunderea armatei germane în Luxemburg și în Belgia a determinat Franța și Marea Britanie să declare război Germaniei, conflictul devenind unul european. Capitolul al 17-lea (**Un război, 1914-1918**) al părții a patra, **Armagedonul**, urmărește desfășurarea conflictului: *Invadarea Belgiei a generat povestii oribile în ziare ca Daily Mail despre femei violente, copii cu mâini tăiate, preoți omorâți, biblioteci arse și chiar și un soldat canadian crucificat de trupele germane. Nici una dintre acestea nu era confirmată. Wilhelm, care își dorise atât de mult ca britanicii să-l iubească, a fost transformat în ținta urii tuturor, portretizat ca intruchiparea tuturor relelor militarismului german și considerat de mulți vinovat pentru război* (p. 300). În Hitler (Buc., Ed. „Meteor Press”, 2012, de Ian Kershaw), ilustrația a șasea surprinde mulțimea din München care salută izbuc-

nirea războiului (2 august 1914); în medalion, Hitler. Curând, se constată adevărata față a conflictului: în Vest, armatele germane se împotmolesc, în Est, obțin victorii răsunătoare asupra rușilor (confrunțați cu lipsa de alimente, de muniții, de puști), în fine, Wilhelm, George și Nikolai trec prin mari suferințe fizice și morale. În august 1916, după doi ani de neutralitate armată, România se alătură Antantei (din păcate, participare nemenționată de Miranda Carter). Dacă în 1916 campania s-a soldat cu ocuparea Bucureștiului de către trupele germane conduse de Mackensen, în vara anului 1917, la Mărăști, Mărășești, Oituz, armata română s-a acoperit de o glorie nepieritoare, oprind ofensiva germană din Moldova. Anul 1917 este nefast pentru Rusia: izbucnește revoluția, Nikolai II abdică și în numele fiului său, Alexei, moștenitor rămânând fratele lui Nikolai, Mihail, care după o zi abdică, presat de mulțimea din Petrograd (p. 311). Inițial, Marea Britanie s-a oferit să acorde azil țarului, dar ulterior și-a retras oferta. Nikolai este trimis la Tobolsk, apoi la Ekaterinburg, unde este asasinat cu întreaga familie (iulie 1918). Afacerea Anastasia nu este abordată de Miranda Carter. Între timp, Lenin revine în Rusia, preluase puterea, încheiase Tratatul de la Brest – Litovsk cu Germania și dezvăluie adevărata față a noii puteri. În Vest, kaizerul este convins să abdice, se refugiază în Olanda, iar războiul se încheie în noiembrie 1918. George al V-lea este singurul monarh rămas pe tron. Războiul a provocat dispariția a patru imperii: Habsburgic, Rus, German și Otoman. Epilogul surprinde evenimente și amănunțit despre cei care au supraviețuit Marelui Război. Hărțile, arborii genealogici, ilustrațiile completează o lucrare de excepție din bibliografia uriașă a Primului Război Mondial. Totuși, în 1906 (pp. 224-225), Wilhelm II împlinea 47 de ani, nu 42, fiind născut în 1859, iar la pagina 255 Mișa (Mihail, n. m.) urma să fie omorât la o zi după fratele său, în 1918. După alte surse, Mihail fusese împușcat de comuștii la 13 iulie 1918 la Perm, pentru a se testa reacția poporului la comiterea unei crime odioase.

* Miranda Carter, *Cei trei împărați, trei veri, trei imperii și drumul către Primul Război Mondial*, traducere de Mihaela Negriță, Ed. „Polirrom”, 2015, 388 p.

• autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți •

Petru-Constantin Teodor

Dincolo de cuvinte

Pentru Petru-Constantin Teodor „timpul e necrutător”, continuă „să curgă” la fel de implacabil, ca pentru noi toți, de altfel, așa că, „bătrân deja” fiind, trăiește „într-o deplină aparență”, mai ales după ce a fost părăsit de ființa căreia îi declarase iubirea, purtând în continuare „greaua povară a lumii” și încercând să ajungă, fie și pe final, „în miezul celor ce sunt”.

Sătul și „ostenit/ De-atăta inerie”, hotărăște într-o noapte de nesomn să se învingă și, după ce se identifică, se ia la trântă cu „aia care umbla ca o răscolată/ Cu coasa în spinare/ Bătrână, urâtă, fără dinți/ Și cocoșată”, considerând că moartea este „doar un clișeu”, că ea nu are „doar un singur chip/ Și câte unul/ Pentru fiecare dintre noi” și că, cel puțin pentru el, aceasta „E-o tânără femeie/ Frumoasă, dezbrăcată/ Care interpretează la violoncel/ Ceva de Bocherini”.

Decis să uite tot ce a lăsat în urmă și s-o ia „de la-nceput”, nu scapă totuși de gândurile care-l bântuie și de stihurile ce-l hărțuiesc, îl ard, îl chinuie și-l dor, „năluca” făcându-i noaptea zi și sufletul pustiu: *Ah poezie! Duh rău/ Ce-mi umbli noaptea-n pridvor/ Du-te pe pustie/ Lasă-mă să dorm! / Geaba-mi tulburi tihna/ Geaba-mi dai târcoale/ Eu în nemurire/ Nu am căutare/ Du-te! Bate cămășii/ Umblă unde vrei/ Când cădea-va toamna/ Vino să mă ie.*

„Lup flămând” și fiară, cum se consideră, pomeste pe „umbrite cărări”, doar de el știute, și pe „dăra de sânge/ A lui Roș-Împărat”, își înfige colții în grumazul prăzii și de tine zălog, ca „Leac împotriva urâtului –/ În vremurile de restrîns/ Ale sufletului”. Iar acestea se ivesc adesea, întrucât iubirile l-au „părăsit deja” și chiar dacă trudește „din zori și până în seară”, nostalgia îi dă târcoale nu de putine ori, îndemându-l să-și ineece oful în icori sfinte: *Toamnă paharnice Ulea/ Toamnă din vinul cel sfânt/ Vreau să mă bucur până la ziuă/ Din rodul acestui pământ/ Să mă ridic și să închin cupa/ În cinstea mâinilor noduroase/ Ce de milenii trudesc/ Să tină vilele acestea mănoase/ Toamnă paharnice, toamnă/ Licoarea aceasta e viață/ Simt cum putere îmi dai/ Și cum până la cer mă înaltă/ Toamnă paharnice Ulea/ Numai din vinul cel bun/ Așază-te apoi lângă mine/ Căci am o vorbă să-ți spun/ Înălțură colbul de pe cărțile sfinte/ Și spune-mi ce scrie sub titlu/ Mai avem timp de-o poveste/ Sau vine sfârșitul?/ Toamnă paharnice, umple pocaul/ Fii dănic, nu te zgârci/ Vreau să fii sigur că de va fi mâine/ Treaz nu mă va găsi/ Trimite s-aducă o cobză/ Și un bătrân lăutar/ Să rupă struna zicându-mi/ De jale, de dor, de amar/ Toamnă paharnice, toamnă/ Vreau să mă-mbăt, nu te opri/ Și află că ce-o va să fie/ Oricum va veni.*

Singurătatea îl pândește la fiecare cotitură și-i induce gânduri negre (*Sunt singur/ Parcul e pustiu/ Și banca-i rece/ E târziu, / E prea târziu/ Să te mai sun? / Dar la ce bun/ Căci nu prea știu/ Ce-aș mai putea/ Să-ți spun// Poate doar că/ Și anul asta/ Toamna m-a găsit/ La fel ca-n totdeauna/ Complet nepregătit/ Singur în tot parcul/ Doar frunze galbene/ Îmi dau târcoale/ Planând ușor, ușor/ Mi se așază-n poale// Și se întreabă-n sine lor/ Da' asta când mai moare?*), obligându-l într-un fel să intre în dialog cu egoul său, care-i aduce aminte că a „cam îmbătrânit” și că e vremea să se mărturisească, pentru a nu „pleca/ Cu sufletul încărcat” de păcate „dincolo”.

Conștient de ele și de faptul că nu va putea să se strecoare fără a da seamă de cele făcute (*Nimic nu vestește a mea izbăvire/ Un licăr doar e călăuza ochilor mei*), încearcă o reconciliere cu divinitatea, în speranța că astfel își va găsi liniștea și va scăpa de zbucium: *Am cucerit universul întreg/ L-am străbătut în lung și în lat/ Dar n-am întâlnit liniștea, Doamne, / Până ce nu te-am aflat/ Din spaimele ancestrale și chinuțoare îndoieli/ Născutu-s-a credința în tine/ Când raza din lumina-ți trimis-ai/ Să pătrundă și să-ncolțească în mine// De ce continui însă să caut/ Chiar și după ce te-am găsit/ Fă-ți, Doamne, treaba până la capăt/ Scapă-mă de acest neastâmpăr cumplit// Lasă-mă doar cu tine-in chilie, așemeni monahului/ Dă-mi, Doamne, pacea acestuia/ Îndestulează-mă cu iubirea de tine/ Să nu mai fiu rob și-altuia/ Să-mi mărturisesc zi de zi/ Crezul înainte a tot ce urmează să fac/ Și-apoi în liniștea nopții/ Îngheuncheat sub cruce să îl tac.*

Și cum „iubirea e fără de sațiu/ Pentru cei ce cu ea se hrănesc”, se întoarce (fie și cu gândul) la vremurile când „Acele ceasornicelor se învăteau invers/ Se închidea pasărea-n ou/ Talazurile se-ntorceau în larg/ Nisipul piatră devenea din nou/ Apele se uneau iarăși cu pământul/ Pe boltă stele se stingeau/ Lumina se pierdea-ntunerit/ Luna și soarele în mare se-necau/ O lase timpul înapoi/ De parcă Cel de Sus se pregătea/ Să făurească o altă lume/ În locu’ de pacea pe care-o retrăgea” și doar ei se plimbau nestingheriți, nepăsându-le că în jur se „năruia întregul Univers”.

Pe urmele menestrelului căruia i-a „amuțit de mult lăuta”, își cântă, la rândul-i, muntii săi cu „coamele-împietrite”, anotimpurile, obiceiurile și datinile din vechime, haiducii, băcetele, sărbătorile, ploile, ninsoarele, poveștile orientale, își pune zeci de întrebări și, în cele din urmă, se ascunde în vis „Și-ncremenit în starea de veche” rămăne tot cu viața sa, înțelegând că „nu-i decât o cale/ În fața”, aceea de a-și înfrunța existența și a evita „orice refugiu” în care ar putea să se afunde.

Dacă a reușit sau nu, veți întrezări „Dincolo de cuvinte” (Bacău, Editura „Ateneul scriitorilor”, 2018), mai exact în acest al doilea volum de poezie, prefatată de Marius Manta și ilustrată, între alții, de Ion Măric, Ion Panaitescu și Corina Chiriță. O carte „despre tăcerea din proximitatea Adevărului, a Binelui”, cum o definește criticul, ce aduce în atenție un nume intrat destul de târziu în competiția literară, dar care merită a fi urmărit, întrucât poemele sale sunt deja „prețuri bine tocmita în ceptul de mileniu trei”.

Coronel GALBEN

Motto: Fiecare cuvânt este o prejudecată.
Friedrich Nietzsche

În concertul celor care nu vor să încheie niciun armistițiu cu prejudecățile, vocea lui Francis Bacon este cea a unui prim-solist. Pe filosofii care-l precedaseră îi caracterizează într-o manieră care îl prevestește, parcă, pe Nietzsche, cel din „Amurgul idoloilor”. Platon este un cărotas, un poet îngâmfat, un teosof în delir. Aristotel, un sofist dezagustător orbit de o deșartă subtilitate, netrebnică jucărie a cuvintelor. Lui Thomas din Aquino îi zămislește un portret de nerușinat care pare să fi coborât sub nivelul sofistilor. Lui Hipocrat îi aruncă anatema de sofist, în vreme ce Galenus este privit ca o canalie, o ciumă care s-a întovărășit cu turma netrebnică a sectarilor moderni... Despre vitriolantul său discurs, Francis Bacon spune că încă nu este la înălțimea adevăratei vinovății a... „acuzărilor”. Filosoful englez crede că vechile concepții filosofice trebuie părăsite, întrucât sunt surse ale prejudecăților. În partea introductivă din „Novum Organum”²³, el avansează gândul potrivit căruia filosofia și știința contemporanilor săi se bazează pe o metodă stupidă de cercetare, fiind, în mare parte, o preluare a ceea ce au creat cei vechi, îngrămădiri de dispute nerodnice și rezultate ale unor observări vulgare, de prejudecăți și superstiții. Cu toate acestea, el nu a negat în totalitate valoarea deducției silogistice, așa cum avea să susțină Pierre Gassendi. Și-a propus elaborarea metodei inductive care, în opoziție cu scolastica sterilă, trebuia să favorizeze cercetarea științifică. În general, cunoașterea și dominarea naturii. Demersul a fost inaugurat prin critica tuturor cunoștințelor existente, eliberarea spiritului de prejudecăți și iluzii denumite de el *idoli* sau *fantome*. *Idolii tribului*²⁴ își au sursa în natura umană, în credința că simțurile pot asigura o cunoaștere absolută. *Idolii peșterii*²⁵ sunt cauzele de educație, lecturi, conversații, autoritatea unor persoane. Neadevrate, acestea pot deforma spiritul și-l închid ca într-o peșteră. *Idolii forului*²⁶ au ca sursă obișnuințele de limbaj. Uneori, multe dintre noțiunile utilizate în știință nu au niciun înțeles, întrucât ar fi simple ficțiuni (norocul, primul mobil etc.), cărora nu le corespunde nicio realitate. *Idolii teatrului*²⁷ sunt generații de autoritatea tiranică a vechilor sisteme filosofice. Bacon compară aceste sisteme cu niște piese de teatru pe care cei vechi le-au jucat pentru a atrage simpatia contemporanilor. Francis Bacon nu a negat rolul pe care-l au, alături de experiență, operațiile logice ale gândirii. Cu limbajul său asediat de plasticitate, spunea că trebuie să unim experiența cu rațiunea printr-un himen fericit, pentru a

Ion FERCU

Prejudecățile: infern și provocare eternă (3)

fecunda datele uneia prin activitatea celeilalte. N-a încheiat Francis Bacon niciun armistițiu cu prejudecățile; Charles S. Peirce crede că există un asemenea „pact”, deși buna-credință a lui F. Bacon nu poate fi pusă la îndoială: „...în prima sa carte din lucrarea sa *Novum Organum*, și-a prezentat clar concepția asupra experienței, care, după el, era ceva ce trebuie să fie deschis verificării și reexaminării. Dar, deși concepția lor-dului Bacon este superioară concepțiilor anterioare, un cititor modern care nu se lasă impresionat de grandilocvența sa va fi izbit mai ales de insuficiența viziunii sale asupra metodei științifice”²⁸. Chiar și spiritele care inaugurează epoci de cugetare revoluționară nu sunt scutite de curtoazia prejudecăților...

René Descartes, cel despre care Hegel spunea că este unul dintre oamenii care au început din nou, „cu toate de la capăt, și cu el începe cultura, gândirea epocii moderne”²⁹, a stârnit mereu admirația filosofilor. La 350 de ani de la publicarea cărții sale „Discurs despre metoda de a ne conduce bine rațiunea și a căuta adevărul în științe”, Descartes era privit, ca și astăzi, firesc, tot ca un spirit care a spulberat prejudecăți fundamentale. „Gândirea lui Descartes s-a nutrit din spiritul cercetării libere, lipsită de prejudecăți, a adevărului”³⁰, scrie academicianul Marin Aiftincă. Acade-

micianul Alexandru Boboc nuantează fericit: „«Cartesian» înseamnă foarte multe: rațiune; claritate și distincție; echilibru și unitate; metodă și cunoaștere; «art de raisonner»; «esprit de géométrie» ș.a.[...]. Ceva «cartesian» rămâne oricând indiciul încrederii în rațiune, în valoarea și demnitatea spiritului uman [...]. Cred, de aceea, că «ceva cartesian» face parte din însuși omul modern și din modernitatea culturii europene”³¹. În demersul său, filosoful Alexandru Boboc, invocând implicit spiritul mereu primenitor al cugetării, ne invită să privim nu numai către cartesianism în studiul modern al limbajului, ci și către *neocartesianism*. Interesante sunt și accentele pe care Alexandru Boboc le trimite³², în același context al privirii critice pe care trebuie s-o aruncăm mereu către toate, spre „rostul aforismului” lui Nietzsche: „Jedes Wort ist ein Vorurteil” (*Fiecare cuvânt este o prejudecată*). La fel procedase Heidegger, cel care ne avertizase asupra faptului că până și spiritul unui cugetător ca Descartes nu este lipsit de prejudecăți: „Aparentul nou început pe care Descartes îl propune filosofării se dezvăluie ca sădire a unei prejudecăți fatale pe baza căreia epoca următoare a omis să întreprindă o analitică ontologică tematică a «sufletului» pe firul călăuzitor al întrebării privitoare la ființă, o analitică ce trebuia să fie totodată o con-

fruntare critică cu ontologia antică în forma în care ea a fost moștenită”³³. Nuanțând contribuția lui Descartes la deconstrucția prejudecăților scolasticii, Charles S. Peirce ne sugerează că în cartezianism locuiesc și unele prejudecăți: „Scolastica a avut misterele ei de credință, dar și-a asumat sarcina explicării tuturor lucrurilor create. Sunt însă multe fapte pe care cartezianismul nu numai că nu le explică, dar le face absolut inexplicabile, dacă nu cumva aserțiunea «Dumnezeu le face în felul acesta» trebuie luată drept explicație”³⁴. Peirce evidențiază și alte repere ale ofensivei lui Descartes împotriva prejudecăților scolasticii: „1. Descartes susține că filosofia trebuie să înceapă cu îndoiala universală, pe când scolastica nu a pus la îndoială adevărurile fundamentale. 2. Descartes susține că piatra de incercare a certitudinii se află în conștiința individuală, pe când scolastica s-a bazat pe mărturia învățaților și a Bisericii catolice. 3. Argumentația multiformă a Evului Mediu este înlocuită cu o singură linie de inferență ce depinde deseori de premise care nu sunt evidente”³⁵. Desigur, trimerile către „îndoiala universală” sau către linia de inferență „ce depinde deseori de premise care nu sunt evidente” au virtuțile unor avertismente pentru prezența unor alte capcane ale prejudecăților și erorilor.

• Vasile Crăiță-Mândră

Descartes căuta certitudinea integrală urmând modelul ideal către care, credea el, gândirea trebuie să năzuiască: modelul matematic. Jane Hersch ar putea fi privită și ca un purtător de cuvânt al celor care sintetizează contribuția lui Descartes: „Acesta este, în istoria filosofiei, un moment fără seamăn. Suntem liberi să criticăm oricare parte a filosofiei lui Descartes – chiar și formula «gândesc, deci exist» a fost contestată –, dar nu i se poate nega lui Descartes locul pe care și l-a câștigat prin afirmarea solitară a subiectului cugetător”³⁶. *Subiect cugetător* care preia stăfeta critică a lui Socrate. Primul în acest schimb de stăfeta va fi Spinoza, filosof care rămâne important și ca protagonist al istoriei „cruciadelor” purtate împotriva prejudecăților.

Note:

- 23 Francis Bacon, *Noul Organon* (trad.), București, Editura Academiei R.P.R., 1957
- 24 *Ibidem*, I, aforismele 45-52.
- 25 *Ibidem*, I, af. 53-58.
- 26 *Ibidem*, I, af. 59-60.
- 27 *Ibidem*, I, af. 95.
- 28 Charles S. Peirce, *op. cit.*, p. 109.
- 29 G. W. F. Hegel, *Prelegeri de istorie a filosofiei* (trad.), vol. II, București, Editura Academiei R.P.R., 1964, p. 403.
- 30 Marin Aiftincă, *Cogito-ul și problema cunoașterii la Descartes*, în vol. „René Descartes. Discurs despre metoda de a ne conduce bine rațiunea și a căuta adevărul în științe”. Traducere: Daniela Roventa-Frumușani și Alexandru Boboc. Note, comentarii, bibliografie de Alexandru Boboc, București, Editura Academiei Române, 1990, p. 65.
- 31 Alexandru Boboc, *Cartesian și neocartesian în studiul modern al limbajului*, în vol. „René Descartes. Discurs...”, *op.cit.*, p.76, 94.
- 32 Alexandru Boboc, *Muzică și filosofie în opera lui Friedrich Nietzsche. Premise ale unei noi înțelegeri a limbajului muzical din epoca postromantică*, în vol. „Studii de istorie a filosofiei universale, XXI. De la retorica romană la fenomenologie” (coordonatori: Alexandru Boboc, Claudiu Baciu ș.a.), București, Editura Academiei Române, 2013, p. 164.
- 33 Martin Heidegger, *Ființă și timp* (trad.), București, Editura „Humanitas”, 2003, p. 34.
- 34 Charles S. Peirce, *op. cit.*, p. 67.
- 35 *Ibidem*.
- 36 Jane Hersch, *Mirarea filosofică. Istoria filosofiei europene*(trad.), București, Editura „Humanitas”, 1994, pp. 119-120.

Volumul colectiv *Postumanismul*, coordonat de Alex Ciorogar și apărut la Editura „Tracus Arte” în cursul acestui an, reia dosarul tematic al revistei *Vatra* (nr. 3-4 din 2017). Lucrarea înglobează, cu foarte puține excepții, răspunsurile la chestionarul anchetei ce viza definirea spațiului teoretic, estetic și critic al paradigmei postuman(ism)ului, inclusiv în cultura română.

O definiție a postumanului propune Doru Pop (*Înainte de postumanism, ar trebui să descoperim umanismul*): „Postumanul se referă în mod particular la o realitate biotehnologică, aceea a integrării tot mai ample între om și mașinile sale gânditoare”. O întemeiere apodictică îi oferă Radu Vancu (*Postumanul. Mic manual de întrebuintare*): „Postumanul e făcut posibil, și chiar necesar, de eșecul evident al umanismului modernității”. În timp ce postumanismului, un diagnostic lucid îi propune Daniel Clinci: „Postumanismul este, deocamdată, un discurs teoretic și, uneori, practică sau, mai degrabă, cu ambiții de a deveni și practică.”

Prefața coordonatorului pornește să inventarieze instrumentarul teoretic la dispoziția criticii actuale, în cadrul căruia s-ar putea înscrie această eventuală metodă. Trusă de unelte epistemologice pe care și-ar dori-o completată cu ceea ce, cam pompos, numește „noi soluții operaționale de sorginte tehnologică”.

Câteva accente rețin atenția: menținerea preocupării științifice internaționale pentru proiectul literaturii comparate, cu noua paradigmă a „literaturii mondiale”; reconsiderarea, la nivelul teoriei literare, a empiricului, abandonat odinioară de deconstructivism; procesul sistematic prin care filosofia (re)aduce în atenția literară materialitatea textului, în consonanță cu o critică speculativ-realistă.

Entuziasmul lui Alex Ciorogar se reflectă în viziunea unei transparențe comunicative neconcurrentiale între culturile lumii, cu care ne „amezinăm” intens globalizarea. Vis prea frumos să nu fie amendat de cinismul pieței literare internaționale, cu mecanismul burser dominat de branding, prin care capitalismul de tradiție își impune răspicat ultimul cuvânt. Dar diagnostic pentru scriitorul român de azi, care deplânge lipsa de ecou european și universal a culturii române ca pe o problemă din ce în ce mai personală, mai egotistă. Reacție legitimă într-o anumită măsură, dar și simptomatică pentru accentuarea crizei autohtone de corelare cu simfonia valorilor perene ale lumii, azi tot mai greu de auzit limpede în vacarmul cacofonic agravat de asediul mediocrității agresive. De pildă, e nevoie de un efort financiar, logistic și instituțional susținut pentru accesul la

Daniel-Ștefan POCOVCU

Euforia numelui

Întreaga bibliografie teoretică invocată de autorii volumului. Destul de greu accesibilă mediilor culturale și literare românești din afara marilor centre universitare, până și ele confruntate cu problema existenței „unei minimale infrastructuri de cercetare”. Acest deficit favorizează mai degrabă manifestarea unui fel de *postnihilism* al subculturii de enclavă, încurajată la violență simbolică de înșeși edictele corectitudinii politice din epoca „postadevărului”.

Introducerea lui Vasile Mihalache (*Numele lucrurilor*) surprinde sevrăjul euforic al numirii postumanismului, ca fenomenologie a nevrozei terminologice de care ar putea suferi teoria culturii, asemănătoare nerăbdării tineresti a stabilirii titlului unui text cu mult înainte de elaborarea lui integrală. În tensiunea aceasta febrilă se oglindește criza paradigmatică a teoriei, manifestă încă din etapa aurorală a postmodernismului, conturat în semnal proteic și ambiguu (deopotrivă declanșator și de alarmă) al postmodernității galopante.

Se includ aici alergia la *isme*, dar și conștiința limitării acceptate prin utilizarea prefixului *post-*, de eficiență cronologică, dar ineficace în plan terminologic. Reflectare a statutului de *prepoziție* al teoriei. Dar și a dublului parazitism cu inflexiuni alexandrine al *post-ismelor*, primejdie maniacală împotriva căreia se revoltă Laurențiu Malomfălean (*Post-ism*), de care se dezice Daniel Clinci (*Bios, tehnă și postumanismul*), pe care o tratează cu „*mefiență conceptuală*” Marius Popa (*Despre „-isme”*) sau pe al cărei extaz îl analizează teoretic Ana-Maria Deliu (*Nuclee teoretice în postumanism. Trei momente*) ori critic Laura Pavel (*Critica lui*

„*post-*” – cum am devenit „*filo-umanii*”). Experiența trecută a postmodernismului românesc trebuie să ne amintească tendința culturii de a se rupe de realitatea socioideologică. Iar euforia tehnologiei cu orice preț pare premisa convenabilă a unui postuman ca deficit de uman, înainte de orice postumanism.

Rețeta de admirabilă voință edificatoare a cărții îi aparține aceluiași Vasile Mihalache, duhul din lampa acestui volum, mesterul care *închide porii de inconsistente ai entropiei teoretice accentuate din construcția colectivă: „Nu există un singur postumanism, ci mai multe.” (Cum am ajuns să vorbim despre postumanism)*

La adăpostul acestei destinderi conceptuale, formulele propuse se sprijină pe efectul (cât se poate de logic) al apropierii/distanțării de: uman(ism) (Cristina Diamant – *Ce sperăm că va fi postumanul?*; Doru Pop; Aurel Codoban – *Omul în postumanism*; Bogdan-Alexandru Stănescu – *Flying the Enola Gay (a se citi ascultând OMD)*), neoumanism (Robert Cincu – *După moartea omului*), transumanism (Yigru Zeltli – *Postumanii*; Iolanda Anastasie – *Mecanisme postuman(iste)*), inuman (Paul Cernat – *Postmodernism radical*), antiuman (Radu Vancu; Daniel Clinci, care combină în rețetar feminin, marxism, postcolonialism, postadevăr), infouman (concept propus de Andrei Codrescu în *Postumanism*), antropocen (Raluca Nestor Oancea – *Între postuman și antropocen*), antropocentrism (Petronia Petrar – *Postumanismul ca atitudine etică*), postantropocentrism (Ștefan Borbely – *Postumanismul – repere analitice (note despre postantropocentrism)*), – postism (Carmen Borbely –

Postumanism sau com-postism?), postmodernism (Florina Ilis – *Postuman*; Paul Cernat), subcultural (Marius Pușcaș – *Cyberpunk*), romantism (Olga Ștefan – *Emoția postumană*), chiar și materialism (Laura T. Ilea – *Libertatea în condițiile non-autonomiei. Noile materialisme și postumanismul*) sau idealism (Alex. Cistelean – *Idealismul mecanicist*).

Astfel încât e cât se poate de evident cum euforia numelui nu poate să se desprindă de fundamentalul dublet al operației logice naturale prin care ne apropiem orice câmp al gândirii cunoscătoare. Tatonăm genuri proximale între real, imaginar și virtual, apoi nuanțăm cu paletarul diferențelor din ce în ce mai focalizate în specific. Acum, când beneficiem de o debordantă opulență a dreptului la diferență.

Acest volum e un manifest teoretic cel puțin interesant, fertil și util atât neofitului, cât și specialistului (odată cu moartea simbolică a intelectualului, rămas captiv în epocile ade-vărului), atâta vreme cât nimeni nu așteaptă de la el o nouă ordine a clasicului discurs teoretic. E un fragmentar sinoptic pentru compozitul sau chiar compostul din care ne alcătuim existența până și în plan ideatic zilele acestea.

Fragilitatea geometriei variabile din care se ivește pe alocuri, adică secvențial și destul de neprevăzut, postuman(ism)ul ar putea fi invocată drept slăbiciune de un pragmatism al concretizării estetice. Așa încât argumentația lucrării se confruntă abrupt cu dificultatea identificării unor manifestări artistice exemplare, ca textele literare, „*adecvate laboratoare de testare*”, cu un citat invocat de Daniela Petroșel (*O post/stare a umanismului*).

Drept care autorul introducerii se vede obligat să evoce ambiția autotelică a discursului teoretic ce-și revendică, încă din anii '60, autonomia față de discursurile literar și filosofic. Artificiul acesta plauzibil provoacă o întrebare: nu reprezintă el tocmai tendința postumană de evadare în virtual, simptom al crizei confruntării realului de către om? În condițiile unei realități tot mai „denaturalizate”, cum ar spune Florina Ilis. Nu cumva se ascund copiii noștri în ecranele a tot felul de dispozitive fiindcă nu au găsit încă acea energie zen de tip new age prin care noi, părinții lor, ne amăgim că totul e bine chiar și atunci când totul nu e prea bine? Poate a venit vremea să înțelegem că noua propagandă a gândirii pozitive, pe care se bazează atât cât a mai rămas din capitalism, riscă să ne conducă într-o fundătură. Pentru ca un nou realism să se propună acelor oameni suficient de puternici încât să accepte că nu pot lupta cu răul dacă se fac că nu îl văd. Altcumva, am putea ajunge la nebunia de a vedea partea bună din lagărele naziste sau din gulagul comunist! Fiindcă supremul camuflaj al inamicului e capacitatea lui de a ne convinge că nici măcar nu există! Prin urmare, ambiția relativ anticipativă a acestei numiri cu ambiție taxonomică nu riscă să fie cel puțin parțial contradictivă, fabricând realitate pe calapodul categoriei în elaborare? Astfel încât nu devenim mai postumani pe măsura efortului cu care evităm întâlnirea cu propria noastră condiție umană? Cum ar spune, în postfață, Ovidiu Anemtoaică: „*Sau poate postului nu e chiar un «după», un «altul/alta» sau «altceva», ci se dovedește, de fapt, că a fost de la bun început un înainte?» (Pentru o gândire critică postumană).*

Să remarcăm și faptul că Alex Ciorogar („*Postumanismul românesc*”) este singurul care își asumă curajul de a depăși alura pronunțat retorică a întrebărilor fundamentale, într-un răspuns ce lasă deschisă eventualitatea concretizării estetice a postumanismului în poezia românească postmlenaristă.

În consecință, acest volum colectiv oferă premisele teoretice, dar și hermeneutic inaugurale, ale echilibrării discursului euforic – de *hipocrizie* (sus-pendare cvasitotală a spiritului critic) și distoric – de *hipercrizie* (exces de spirit critic) asupra lumii în care ni se întâmplă să viețuim. În extrema entuziasmului găsim reverii teoretice, a căror „*legitimitate ori relevanță socială*” impune reconceptualizări preocupate de mimetismul sincronizării, în cea a dezabuzării, tatonarea organică a distanțării optime de exclusivismele autarhiei autohtonismelor.

• Vasile Crăiță-Mândră

SPANIA

Sărbătoare cu Sagrada Familia

Mi-am dorit să o văd de când am aflat de existența sa și am admirat-o ani în sir în ilustrate, în pagini de album, în cărți consacrate Barcelonei și lui Antoni Gaudí, dar când am ieșit din stația de metrou, toate imaginile ei au sfârșit într-un scârșnet de tramvai lovind mortal în carne vie. Privită, privindu-te, Sagrada Familia era altceva. Nu altfel, nicio fotografie nu mi-nșise, dar irealitatea ei puternic implantată în pământul catalan avea efectul absorbant al unei tornade. Erai pe asfalt și în cer deopotrivă, minte incapabilă încă să accepte, pe de o parte, și firmament revoltat de puținătatea aștrilor cu care încerca disperat să-i cuprindă splendoarea, pe de alta. Apoi, încetul cu încetul, devenea turistul modest, smerit în fața frumuseții sale celeste, respectat de creator și în viața sa de dincolo de viață. Deoarece Gaudí contase, conta și pe tine să-i continui construcția și existența: „Este o operă care stă în mâinile lui Dumnezeu și atârnă de voința oamenilor”. Și, într-adevăr, într-o măsură însemnată, lucrările sunt finanțate, pe lângă donații, de banii plătiți pe biletele de intrare de către milioanele, neîncetatele sale milioane de vizitatori.

La Barcelona într-o aventură de familie, trei generații împreună, cel mai tânăr reprezentant al acesteia de zece ori mai mic decât cel mai în vârstă, am procedat ca în cărțile adolescenței, încercând o apropiere treptată de nemaivăzutul, de neînchipuitul Sfintei Familii, Sagrada Familia. Întâi pentru cei mici: Mara-Veronica de nouă ani și Leonid-Constantin de șapte, povestea de Crăciun, cu nașterea Pruncului, vechete de Maică, Maria, și de soțul ei, Iosif. Apoi, simțământul unei construcții omenești, văzută pe una din ferestruicile-hublou ale monumentului lui Columb și din lunecșul aerian al telecabinei spre Montjuic. Iar cu Dalia-Nicol în pragul majoratului, o întâlnire specială cu Gaudí, la Muzeul Figurilor de Ceară, într-o scenă de studiu și dezbatere, împreună cu mari ingineri, inventatori, Buigas, La Cierva, Monturiol, în stânga marelui său prieten, Eusebi Güell. Păr alb, bogat, barbă albă, îngrijită, profil nobil, costum negru, cămașă albă, cravată cu roșu, arhitectul genial Gaudí este într-un alt timp decât cel dinaintea morții, când aspectul, hainele de salahor l-au dus, nerecunoscut de nimeni, într-un spital public, între cei sărmani, timp diferit și de cel când i s-a încredințat proiectul bisericii, cu doi ani înainte de vârsta răstignirii și învierii Mântuitorului.

Această vârstă se află în pătratul magic de pe fațada Pătimirii: pe orizontală, diagonală, pe verticală și în oricare unghi, suma cifrelor sale este invariabil 33. Pătratul este așezat lângă sculptura memorabilă a Sărutului Morții, Iuda îmbrățișându-l pe Iisus, zguduitoare ca toate sculpturile Pătimirii, cele mai acroșante pentru sensibilitatea noastră modernă. Autorul lor, artistul catalan Subirachs, născut după moartea lui Gaudí, i-a intuit perfect viziunea: un topor apocaliptic a smuls pietrei chipurile și siluetele, în contrast cu armonia dantelată a fațadei Nașterii.

Răvășitoare, scena care evocă flagelarea, cu Mântuitorul legat de coloană, numai încordare și durere. Și profund tulburătoare Golgota, cu Fiul Omului aproape strivit de crucea pe care o poartă în spate, în vârful căreia Veronica fără chip îi arată chipul întipărit de sudoare și sânge pe pânza sa nemuritoare. Ca să ajungem aici, am luat-o spre stânga, pe Carrer de Provença, pe trotuarul cu magazine unul lângă altul, „Artesanías”, „Regals”, „Records”, „Lliebres d'Arts”, pentru care avem un ochi, ceilalți o mie urmărind Sagrada, la cei mici raportul fiind invers: băiatul este atras de „Originals FC Barcelona”, iar fetița se oprește să mângâie fiecare câine ce ne apare în cale, stărnind duioșia stăpânilor care îi plimbă în lesă. Cerul se întunecă, firul de vânt de mai devreme își amplifică puterea, din rucsac ies pelerinele cu care am plecat la drum, le tragem pe noi și traversăm ca să ajungem pe Carrer de Marina chiar în fața Pătimirii. Totul este aspru, colțuros și grandios deopotrivă. Privim cu atenția adusă la marginea lacrimii, încercând să vedem fiecare grup statuar, să-l găsim în Noul Testament – nu visa Gaudí să facă din catedrala sa o biblie în piatră? –, copiii se lipeșc lângă noi, să nu fie desprinsi de pământ de forța curentilor de aer în continuă creștere; răstignit, Iisus are o ultimă

zvâcnire pe cruce deasupra noastră și a lumii. Cu bratele înălțate pare o pasăre gata să-și ia zborul. Apoi ploaia cade nemilos, mortarul lichid al cerului se prăbușește peste noi, înotăm fără respirație, durează un veac până să terminăm înconjurul Sagradei și să fim absorbiți de respirația turiștilor care ticsesc micuțul local din apropiere. De la etaj ne uităm pe fereastră, sute de oameni stau în ploaia torentială, așteptând să intre în biserică. Ne uităm cu jind în ciuda furtunii care încearcă să-i disloce, noi mai avem cinci zile până sâmbătă, ora 19,00, când vom putea să o vizităm în interior (în Barcelona biletele se vând cu săptămâni și luni înainte).

Ne-am îndrăgostit de platani, somptuoși – mulți tineri, deși mai bătrâni decât noi, și tot așa când nepoții vor avea anii bunicii –, ne însoțesc gânditori cu privirile instelate ale frunzelor lor verzi pe Las Ramblas, pe chei, pe aleile parcurilor, inclusiv ale celui zoologic, în tablourile lui Picasso din perioada petrecută aici, pretutindeni. Cu „temperament de lumină”, cum scrie în manualele de botanică, platanii sunt numai lumină în interiorul bisericii, unde, coloane ale acesteia, alcătuiesc o nesfârșită pădure celestă, mai înaltă decât oriunde pe pământ. Au coroanele constelații strălucitoare pe boltă, foșnid rugăciuni. Din afară sau cel puțin de la

distanța de la care i-am dat ocolul, locașul părea fără ferestre: aici, înăuntru, este numai ferestre-vitralii prin care ziua pătrunde blând așezându-se ca o poleială multicoloră pe orgă și pe podeabele sculpturale ale pădurii, susținută permanent de lămpi suspendate, o adevărată simfonie de cristal. Mai târziu, în noapte, aveam să mi-l închipui pe Antoni Gaudí dirijând concertul de la Font Magica, al orchestrei fântânilor din piața Muzeului de Artă al Cataloniei, cu apa dansând în culori în ritmul muzicii, urmărit de o mulțime imensă, cu sugari și copii în brațe, în cărucioare, de mână și pe umerii taților, incapabilă atunci, ca și acum, să găsească un echivalent în cuvinte pentru vraja al cărei turbion m-a absorbit în inegalabila creație a celui care a fost numit chiar Arhitectul lui Dumnezeu. Când i-am pășit pragul, ne-am propus să încercăm să o străbatem de la un capăt la altul, dar noțiunea de capăt s-a dovedit imediat mișcătoare; eram șapte și fiecare se simtea atras în altă parte, chemat de o altă minune, până ce, tensiunea splendorii devenind aproape insuportabilă, Dalia s-a așezat să urmărească pe un ecran, împreună cu alți adolescenți la fel de practici și de interesați, istoria Sagradei Familia. Cei mici au început să se joace – se aflau doar într-o pădure fermecată, nu? –, părinții lor să prindă în telefoane detalii pe care să le revadă și la care să mediteze la descărcarea în computer, Niadi și cu mine preferând o stare de încremenire, asemenea aviatorilor când trec pe pilot automat, lăsând în funcțiune doar ochii și, fiindcă ne aflam într-o biserică, poate și sufletul.

Când am ieșit, aveam paloarea scufundătorilor în căutare de perle, care înhățaseră cu mult prea puțin din comoara aflată în adâncuri și care au stat o secundă prea mult în apele oceanului. Nu și copiii, pentru ei ziua acestui simțământ va veni cândva în viitor; deocamdată, când mă gândesc călătoria lor prin Sagrada Familia, îi văd fericiți și obosiți lângă una ori alta dintre broaștele testoase pe carapacea cărora, mai puternică decât timpul, i se înalță coloanele.

Neașteptat, pașii ne duc nu spre stația de metrou, ci spre încăntătoarea clădire a școlii construite de Gaudí pentru elevii din familiile constructorilor și din cartier. Clasa în care intrăm seamănă cu aceea pe care am avut-o la vârsta abecedarului, iar secolul care o desparte de cea de azi, a nepoților, cu destule schimbări, a păstrat ceva esențial impregnât în aerul ei: pășesc cu respect, nu le trece prin minte să steargă de pe tablă cuvintele lui Antoni

Doina CERNICA

• continuare în pag. 25

